

Som en liten landsby...?

En studie av ulike forestillinger om nærmiljø

Odd Iver Rånes

Hovedoppgave i sosiologi

Cand.polit. 1992

Våren 2007

Universitetet i Oslo
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Sammendrag

Nærmiljøet har kanskje hatt en nærmest hegemonisk rolle som en *romlig* ramme for den gode oppveksten. Forestillingen om ”det gode nærmiljø” speiler gjerne oversiktighet, stabilitet og forutsigbarhet – trygghet. På en måte vil jeg kanskje anta at denne forestillingen av nærmiljø har blitt stående – nesten ubestridt – som arena for det gode oppvekstmiljø. Den fremstår som en hegemonisk nærmiljødiskurs.

Det er forestillinger om nærmiljø denne oppgaven handler om, hva som preger disse forestillingene og hvordan de formes. Formålet er å se etter elementer og momenter som inngår i diskurser om nærmiljø. Jeg har ingen intensjoner om å se etter hva som er vanligst, eller å se etter utbredelsen av ulike forestillinger. Denne oppgaven er mer et eksplorerende studie av noen romlige forestillingers ”produksjonsprosess”, enn et konkluderende studie av hvordan rommet er.

Som en tilnærming til dette feltet har jeg valgt å kombinere materielle og sosiale perspektiver. Det teoretiske perspektivet i denne oppgaven er i hovedsak en kombinasjon av Lefebvres *sosioromlige* perspektiv, og Østerbergs *sosiomaterielle* perspektiv. Det metodologiske perspektivet i oppgaven er hermeneutisk, og i deler av oppgaven, er det benyttet diskursanalyse som praktisk metode.

Det analytiske utgangspunktet er Lefebvres teori om *produksjon av rom*, og mer presist Lefebvres *romlige triade*. Ifølge Lefebvre kjennetegnes produksjonsprosessen ved tre aspekter: romlig praksis – *det erfarte rom*, rommets representasjoner – *det begrepsliggjorte rom*, og representasjonenes rom – *det levde rom*. Oppgaven har en struktur som svarer til Lefebvres tredeling. Hvert av disse rommene har fått hvert sitt kapittel, og er knyttet til hvert sitt delspørsmål. På den måten ligger Lefebvres romlige triade som en grunnleggende struktur for hele denne oppgaven.

Denne tredelingen leder også frem mot en tredelt beskrivelse og fortolkning. Den første analysen er en analyse av en materiell forståelse av nærmiljøet som rom, som svarer til Lefebvres *erfarte rom*. Den andre er en analyse av ulike forestillinger av nærmiljø, eksemplifisert av forestillinger om nærmiljø i bygda, på byen og i drabantbyen, som svarer til Lefebvres *begrepsliggjorte rom*. Den tredje er en analyse av et spesifikt nærmiljø, og hvilke forestillinger et utvalg småbarnsforeldre har om sitt nærmiljø, som svarer til Lefebvres *levde*

rom. Samlet vil disse analysene gi et bilde av hvordan forestillinger om nærmiljø kan forstås som produkt av materielle erfaringer, dominerende forestillinger og føringer, og det levde liv.

De intervjuedes beskrivelser bruker jeg i denne oppgaven til å danne et bilde av *det levde rom*, som svarer til hverdagslivets rom. Forståelsen av disse beskrivelsene handler i vesentlig grad om hvordan de trekker på eksisterende forestillinger om nærmiljø – *det begrepsliggjorte rom*, og erfaringer av det materielle – *det erfarte rom*. Det levde rom handler med andre ord om hvordan forestillingene om rommet *reproduseres*, eventuelt *forandres*, med bakgrunn i eksisterende forestillinger og de intervjuedes egne erfaringer.

Forord

I første rekke vil jeg sende en stor takk til beboerne "Fredrik", "Roar", "Ole", "Irene", "Kim", "Ingunn", "Camilla", "Bodil", "Sveinung", "Inger", "Helga", "Marianne" og "Torkild" som kunne avse litt av sin tid til intervjuene.

Jeg takker førsteamanuensis Arvid Fennefoss ved ISS for hans innsats som hovedveileder. Han er ladet med en skarp tunge, et kritisk blikk og har alltid hatt døra på gløtt. Som veileder har han alltid vært godt forberedt. Det har vært grundige gjennomlesninger, kritiske bemerkninger og alternative løsninger. Jeg vil også takke professor Per Otnes ved ISS for gjennomlesning og positive tilbakemeldinger. Dette kanskje spesielt i forhold til min bruk og fortolkning av Henri Lefebvres teori om produksjon av rom. En stor takk også til stipendiat Sveinung Sandberg som midt i bleieskift og nattevåk har tatt seg tid til kritiske gjennomlesninger i slutfasen. Hans særdeles konstruktive tilbakemeldinger, har vært til stor hjelp. Takk også til Fredrik og Roar som hver på sin måte, gjennom årenes løp har bidratt til et levelig opphold både på Blindern og andre steder.

Takk til Osloforskning for økonomisk støtte.

Tusen takk også til min kjære Karine som har styrt butikken på hjemmebane – hurra for deg – og sist men ikke minst, en hjertelig takk til Simen og Mari som alltid er like gode og snille.

Blindern 30.04.2007

Odd Iver Rånes

Innhold

Sammendrag	iii
Forord.....	v
1 Innledning	1
1.1 Oppgavens tema.....	2
1.2 Aktørene i oppgaven	3
1.3 Oppgavens spørsmål og oppbygging	3
2 Metodologi og metode	9
2.1 Hermeneutikk og diskursanalyse	9
2.2 Utvalg.....	14
2.3 Intervju.....	15
2.4 Intervjumateriale og analyse	16
3 Nærmiljø som produsert rom – teoretiske perspektiver.....	19
3.1 Lefebvres sosioromlige perspektiv	19
3.2 Østerbergs sosiomaterielle perspektiv.....	23
3.3 Produksjon av rom	27
4 Romlig praksis - <i>det erfarte rom</i>	31
4.1 Materielle forhold	31
4.2 ”Byplanleggerens perspektiv” – bruk av virkemidler	34
4.3 ”Sosiologens perspektiv” – tolkning av virkninger	39
5 Rommets representasjoner – <i>det begrepsliggjorte rom</i>	47
5.1 De tette samfunns doble karakter	47

5.2	Forestillinger om nærmiljø i bygd, by og drabantby.....	52
5.2.1	Forestillinger om livet i bygda – det rurale nærmiljø	53
5.2.2	Forestillinger om hverdagsliv i byen – det urbane nærmiljø	57
5.2.3	Forestillinger om hverdagslivet i drabantbyen	60
5.3	Nærmiljø og ”det gode liv”	71
6	Representasjonenes rom – <i>det levde rom</i>	77
6.1	Fra bygd til drabantby – sosiomaterielle betraktninger.....	78
6.2	Assosiasjonen – ”en landsby i byen”	85
6.3	Tryggheten – om å ”titte litt etter” og ”følge med”	91
6.4	Selvstendigheten – om ”å klare selv”	95
6.5	Samhandlingen – ”det er nok gjennom barna”	104
6.6	Distinksjonen – ”vi er ikke sånn der”	116
7	Avslutning	127
7.1	Oppsummering og vurdering	128
7.2	Epilog.....	132
	Litteraturliste.....	134
	Vedlegg	139
	Vedlegg 1: Presentasjon av de intervjuede.....	139
	Vedlegg 2: Intervjuguide.....	141

1 Innledning

Jeg hadde allerede begynt å pakke. Det stod halvfulle pappesker og søppelsekker over hele leiligheten. Halvskrevne noter og uferdige tegninger var stappet ned i bæreposer fra Nærmat. Hybelkaninene danset bortover parketten der bokhyllen engang hadde stått. Det var ikke første gang i historien at jeg ble nødt til å flytte, men denne gangen var alt blitt annerledes. Tidligere hadde det egentlig ikke vært så nøye hvor jeg bodde, heller ikke hvor lenge jeg ble boende – bare jeg hadde tak over hodet.

Med lommene fulle av sinksalve, våtservietter og pampers, fartet vi rundt på visninger i hele byen – barnevogna og jeg. Jeg reflekterte og drømte. Hvor kunne det egentlig passe å flytte nå? Et hvitt lite hus med stakittgjerde rundt? En blokkleilighet med vaktmester og heis, slik at jeg kunne trille vogna rett inn i leiligheten? Uteområdene – de måtte i alle fall være grønne. Jeg så for meg to små unger ta sine første skritt i grønne omgivelser uten trafikk, støy og svevestøv. Jeg så for meg trehjulsykler og lekestativ. Barnehager og skoler. Fotballbaner og fritidsklubber. Kamerater og venninner. Ungene hadde hele livet foran seg – de hadde *alt* foran seg. Likevel var jeg smertelig klar over at min økonomiske situasjon ikke gav meg muligheten til å velge fritt på øverste hylle. Gitaren ble aldri noen gullgruve og preferansene måtte være moderate.

Det var vel slik det hele begynte. Jeg begynte å undre meg over hvor jeg hentet disse preferansene fra. En nybakt far på søken etter trygge omgivelser for sine barn. Disse preferansene kom kanskje fra den eneste oppveksten jeg kjente – *min egen*.

Selv om en oppvekst i et lite bygdesamfunn på nordvestlandet ikke utelukkende gir idylliske assosiasjoner, så var egen oppvekst mitt eneste referansepunkt. Jeg hadde helt klare forestillinger om hva jeg anså som trygt og riktig for mine unger. Jeg ville ha et sunt og trygt miljø for mine barn – dette skulle bli ungenes verden.

Jeg flyttet til Disen sommeren i 1993. Det ble et kompromiss mellom drømmer og kapital. Jeg endte opp i en liten leilighet, i en like liten blokk, i tredje etasje, uten heis – men i grønne omgivelser. Menneskene som bodde her visste jeg overhodet ingen ting om, men likevel hadde jeg kanskje en viss forestilling om hvem de var. Det er vel noe med de signalene man tar, og jeg fikk vel et inntrykk av at jeg slettes ikke var alene som småbarnspappa der oppe.

Etter hvert skjønnte jeg at det var ungene som var det *sosiale limet* i nabolaget. Ikke det at jeg hadde noe voldsomt behov for å bli kjent med alle som bodde her, jeg hadde jo mine venner spredt litt rundt omkring i byen. Likevel hadde jeg en forestilling om at det var viktig for ungene at de fikk venner i nabolaget.

Ungene fikk lekekamerater og jeg ble på hils med foreldrene. Vi snakket om vær, boligpriser og et nært forestående OL på Lillehammer, mens ungene lekte i søla. Vi etablerte relasjoner på hver vår måte. Relasjonene utviklet seg, og vi ble innlemmet i et nettverk – vi ble en del av et lokalt fellesskap.

1.1 Oppgavens tema

Det er *forestillinger* om nærmiljø denne oppgaven handler om, hva som preger disse forestillingene og hvordan de formes. For mitt vedkommende var det nok forandringen i livssituasjonen som igjen forandret preferansene for bosted. Dette handlet ikke lenger bare om meg, men at jeg nå var ansvarlig for at ungene fikk gode vilkår for en god oppvekst. I en slik situasjon var kanskje det enkleste å hente frem minnene fra min egen barndom. Disse minnene inneholdt også en forestilling om hva en god oppvekst innebar, og jeg var kanskje skeptisk til store avvik. Det var vel med meg som med mange andre at det var greit å holde seg til det som var kjent og kjært, og ikke minst utprøvd. På en måte prøvde jeg kanskje – mer eller mindre bevisst – å videreføre disse forestillingene til mine barn, slik kanskje også mine foreldre videreførte sine til meg.

Nærmiljøet har kanskje hatt en nærmest hegemonisk rolle som en *romlig* ramme for den gode oppveksten. Forestillingen om ”det gode nærmiljø” speiler gjerne oversiktighet, stabilitet og forutsigbarhet – trygghet. På en måte vil jeg kanskje anta at denne forestillingen av nærmiljø har blitt stående – nesten ubestridt – som arena for det gode oppvekstmiljø. Det fremstår som en hegemonisk nærmiljødiskurs.

1.2 Aktørene i oppgaven

Min interesse for nærmiljø som tema har etter all sannsynlighet en sammenheng med mine egne erfaringer som barnefar, og en tretten år lang karriere som såkalt alenepappa. Med bakgrunn i min omsorgssituasjon har beslutninger og valg ringvirkninger som ikke bare angår meg selv, men som også har innflytelse på andres situasjon. Valg av bosted – og dermed også oppvekstområde for mine barn – var et av disse. Slik sett blir kanskje jeg også en av hovedaktørene i denne oppgaven, både når det gjelder observasjon og tolkninger.

Gjennom årelange studier av byliv, kultur og urbanitet på ISS ved Universitetet i Oslo har interessen for by- og nærmiljø, barnefamilier og oppvekstforhold bare økt. Selv om utgangspunktet for min interesse kanskje er tuftet på egne empiriske erfaringer, har den faglige erfaringen – gjennom sosiologien – nyansert bildet og åpnet for nye perspektiver og tolkningsmuligheter.

Mine erfaringer fra nærmiljøet på Disen er også basert på utallige samtaler med mennesker i gata, naboer, andre foreldre og beboere forøvrig. Dette har vært gjennom lokalsamfunnets institusjoner som skole, barnehage samt nærmiljøet og nabolaget forøvrig.

Gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg også et strategisk utvalg av intervjuede. Dette dreier seg om kvalitative dybdeintervjuer med et utvalg barnefamilier med elever i barneskolen.¹

1.3 Oppgavens spørsmål og oppbygging

Det er forestillinger om nærmiljø denne oppgaven handler om, hva som preger disse forestillingene og hvordan de formes. Nærmiljøforskning er et stort og bredt forskningsfelt, og av den grunn blir det vanskelig for meg å komme med en uttømmende beskrivelse av hele dette feltet. Denne oppgaven er mer et eksplorerende studie av noen romlige forestillingers ”produksjonsprosess”, enn et konkluderende studie av hvordan rommet er. Formålet er dermed å se etter elementer og momenter som inngår i diskurser om stedet. Dette betyr at jeg har ingen intensjoner om å se etter hva som er vanligst, eller å se etter utbredelsen av ulike forestillinger.

¹ En anonymisert presentasjon av de intervjuede ligger som vedlegg nr. 1.

Som en tilnærming til dette feltet har jeg valgt å kombinere materielle og sosiale perspektiver. Det teoretiske perspektivet i denne oppgaven er i hovedsak en kombinasjon av Lefebvres *sosioromlige* perspektiv, og Østerbergs *sosiomaterielle* perspektiv. Dette gjør jeg rede for i kapittel 3.

Det analytiske utgangspunktet er Lefebvres teori om *produksjon av rom*, og mer presist Lefebvres *romlige triade*. Ifølge Lefebvre kjennetegnes produksjonsprosessen ved tre aspekter: romlig praksis – *det erfarte rom*, rommets representasjoner – *det begrepsliggjorte rom*, og representasjonenes rom – *det levde rom*. Disse begrepsparene, eksempelvis romlig praksis og det erfarte rom, brukes i denne oppgaven synonymt. Likevel vil jeg i hovedsak benytte begrepene ”det begrepsliggjorte rom” og ”det levde rom” i stedet for ”rommets representasjoner” og representasjonenes rom”. Dette enkelt og greit for å unngå begrepsforvirring.

Denne oppgaven følger en struktur som svarer til Lefebvres tredeling. Hvert av disse rommene har fått hvert sitt kapittel, og er knyttet til hvert sitt delspørsmål. På den måten ligger Lefebvres romlige triade som en grunnleggende struktur for hele denne oppgaven.

Denne leder også frem mot en tredelt beskrivelse og fortolkning. Den første analysen er en analyse av en materiell forståelse av nærmiljøet som rom, som svarer til Lefebvres *erfarte rom*. Den andre er en analyse av ulike forestillinger av nærmiljø, eksemplifisert av forestillinger om nærmiljø i bygda, på byen og i drabantbyen, som svarer til Lefebvres *begrepsliggjorte rom*. Den tredje er en analyse av et spesifikt nærmiljø, og hvilke forestillinger et utvalg småbarnsforeldre har om sitt nærmiljø, som svarer til Lefebvres *levde rom*. Samlet vil disse analysene gi et bilde av hvordan forestillinger om nærmiljø kan forstås som produkt av materielle erfaringer, dominerende forestillinger og føringer, og det levde liv.² Mer spesifikt leder dette frem til tre forskjellige delspørsmål som svarer til hvert sitt kapittel.

² Lefebvres teorier om produksjon av rom kan til tider være vanskelig å forstå, forvirrende, og til dels også selvmotsigende (Sæter 2003: 54). Likevel er jeg fascinert av denne tredelingen, og mener den kan være fruktbar som et sosiologisk verktøy for å forstå de romlige forestillingers produksjonsprosess. Den måten Lefebvres romlige triade er anvendt på i denne oppgaven, er med andre ord min egen fortolkning og tilpassing av modellen.

Delspørsmål 1:

Hva kjennetegner en faglig forståelse av materiell tilrettelegging og produksjon av nærmiljø, og hvordan kan dette forstås?

Dette er et todelt spørsmål. Dels spørres det etter en beskrivelse av den faglige forståelsen av nærmiljøets formgivende prosess, og dels hvordan denne prosessen kan tolkes og forstås. Dette spørsmålet belyses i kapittel 4.

Kapittel 4, *Det erfarte rom*, handler om hvordan nærmiljøet produseres og erfares som et materielt rom. Dette handler om hvordan rommet formes, både gjennom intendert tilretteleggelse, og som resultat av daglig bruk. Nærmiljøets formgivende prosess forbindes gjerne med bruk av materielle virkemidler. Med andre ord er dette virkemidler som har en intendert virkning i form av en viss form for sosial samhandling. Bidragsyterne i denne sammenhengen er Jan Gehl og Oscar Newman. Imidlertid handler det erfarte rom også om hvordan samfunnslivet i seg selv former landskapet. Med andre ord som latente virkninger av hverdagslivets daglige praksis. Bidragsyteren i denne sammenhengen er Dag Østerberg og hans fortolkninger av landskapet som sosiomaterielle avtrykk av historiske prosesser.

Fysisk tilrettelegging av nærmiljø som rom preges gjerne av dominerende forestillinger om både nærmiljø og samfunnsliv forøvrig. Dermed knyttes dette nært opp til det *begrepsliggjorte rom*, som leder videre til neste delspørsmål:

Delspørsmål 2:

Hva kjennetegner dominerende forestillinger om nærmiljø i bygd, by og drabantby, og hvordan kan disse forstås?

Spørsmålet belyses i kapittel 5, *Det begrepsliggjorte rom*. Dette er en drøfting av mer eller mindre rådende forestillinger om ulike nær- og bomiljø og hvilke verdier som vektlegges i disse ulike forestillingene. Det begrepsliggjorte rom kan forstås som det dominerende rom, som en maktbase for hvordan samfunnet skal til enhver tid skal forstås (Lysgård 2004: 22). Forståelsen av nærmiljø er gjerne preget av en dobbelthet. Med det mener jeg at det som oppleves som klatmt og kontrollerende av noen, kan oppleves som trygt og godt av andre.

Videre ser jeg på hvordan vi reproducerer, eventuelt utfordrer, de dominerende forestillingene om både nærmiljø og den gode oppvekst. Dette leder oss videre til *det levde rom*. Dette er rommet hvor rådende forestillinger, det begrepsliggjorte rom, utfordres og det produseres nye forestillinger. Det levde rom er derfor både preget av det erfarte rom og det begrepsliggjorte rom. I denne oppgaven blir det levde rom eksemplifisert gjennom en studie av et spesifikt nærmiljø og et spesifikt segment. Nærmiljøet er Disen, og de intervjuede er et utvalg småbarnsforeldre fra dette området. Det neste delspørsmål lyder dermed som følger:

Delspørsmål 3:

Hva kjennetegner et utvalg småbarnsforeldres forestillinger om nærmiljø, og hvordan kan disse forstås?

Spørsmålet belyses i kapittel 6, *Det levde rom*. Kapitlet innledes med en kort tolkning av Lefebvres *levde rom*, og videre en sosiomateriell betraktning av bebyggelse og beliggenhet på Disen og Refstad. Videre handler kapitlet om hvordan et utvalg småbarnsforeldre skildrer ulike elementer av sitt nærmiljø. Hvordan de forholder seg til mer eller mindre eksisterende forestillinger om nærmiljø og hverdagsliv, og hvilke verdier de vektlegger.

Delspørsmål 3 er, som de andre, egentlig et todelt spørsmål. For det første handler dette om hvordan de *intervjuede* beskriver sitt nærmiljø, og for det andre handler dette om hvordan *jeg* fortolker beskrivelsene.

Utfordringen blir å belyse hva som kjennetegner en mer hverdagslig forståelse av nærmiljø. Den hverdagslige forståelsen av nærmiljø vil naturlig nok variere avhengig av hvem man spør. Noen vil kanskje oppleve nærmiljø som noe positivt som en trygg ramme for det gode liv, mens andre kanskje opplever nærmiljøet som noe klamt eller kontrollerende. På den annen side igjen, kan man treffe mennesker som kanskje ikke har noe forhold til nærmiljø i det store og hele. Slik sett blir det både vanskelig – og kanskje lite hensiktsmessig – å prøve å danne seg et entydig bilde av forestillingene om nærmiljø. Min avgrensning er å ta utgangspunkt i en gruppe mennesker med det til felles at de bor i samme området og har barn på samme skolen.

Deres beskrivelser bruker jeg i denne oppgaven til å danne et bilde av *det levde rom*. Forståelsen av disse beskrivelsene handler i vesentlig grad om hvordan de trekker på

eksisterende forestillinger – *det begrepsliggjorte rom*, og erfaringer av det materielle – *det erfarte rom*. Det levde rom handler med andre ord om hvordan forestillingene om rommet *reproduseres*, eventuelt *forandres*, med bakgrunn i eksisterende forestillinger og respondentenes egne erfaringer. Lefebvres teori om rommets produksjonsprosess danner på en måte både et metodisk og teoretisk rammeverk for denne oppgaven.

2 Metodologi og metode

Det metodologiske perspektivet i denne oppgaven er i hovedsak *hermeneutisk*, og for deler av oppgaven et *diskursanalytisk* perspektiv. I det følgende vil jeg redegjøre for hvorfor jeg har valgt disse utgangspunktene, og deretter hvilken ”praktisk metode” som blir anvendt i oppgaven. Jeg gir en redegjørelse for mitt utvalg av intervjuede, hvordan intervjuene ble gjennomført, hvordan intervjumaterialet har blitt behandlet og hvordan analysen har fått sin form.

2.1 Hermeneutikk og diskursanalyse

Hermeneutikk brukes i denne sammenhengen til å avdekke en ”dypere mening” av det kvalitative materialet enn det som umiddelbart er innlysende (”overflatemening”), med andre ord en jakt etter meningsinnhold. Min målsetning med et hermeneutisk perspektiv er med andre ord å se etter en ”dypere mening” både i de intervjuedes forestillinger om nærmiljø, og hvordan faglige forståelser av nærmiljø kan tolkes. Et meningsaspekt er gjerne igjen sterkt knyttet til et verdiaspekt. Dette åpner for muligheten for at en ”dypere mening” kan ses i lys av et perspektiv om makt (Lysgård 2005: 23).

Når jeg drøfter og beskriver *det erfarte rom*, *det begrepsliggjorte rom* og *det levde rom* inngår dette som deler i en helhetlig forståelse av produksjonen av forestillinger om nærmiljø. Slik sett utgjør denne tolkningsprosessen en *hermeneutisk spiral* (Alvesson og Sköldbberg 1994: 116). Dette innebærer at tolkninger av *det erfarte*, *det begrepsliggjorte* og *det levde rom* utgjør et *dialektisk* forhold, og tegner dermed en produksjonsprosess av romlige forestillinger. Det ligger en tvetydighet i dette. Dette kan forstås som et bilde av hvordan forestillingene om rommet blir produsert. Den hermeneutiske spiralen handler i tillegg om hvordan *jeg* som forsker danner meg et *bilde*, eller en *forståelse*, av nærmiljøet som et produsert rom. Dette gjennom en analyse og fortolkning av de ulike delene i denne produksjonsprosessen. Gjennom å tolke dette som en produksjonsprosess bidrar dette til en *forståelse* av forestillinger om rom som komplekst sammensatt helhet av ulike deler.

Når jeg går inn og fortolker de intervjuedes utsagn, og de faglige forståelsene av nærmiljø, som fortolkninger av en gitt ”virkelighet”, er dette et søk etter et dypere

meningsinnhold. Dette eksempelvis hvor mine intervjuede trekker på den positivt ladede analogien ”landsby” for å beskrive sitt boligområde. Slik jeg tolker det er ikke dette en ren beskrivelse av sitt nærmiljø, men en *fortolkning*. Med det mener jeg at ”den dypere meningen” bak å bruke dette begrepet kan være å fremstille boligområdet i et positivt lys. ”Landsbyen” er dermed en positiv fortolkning av beboerens bomiljø. Dette kan videre, av meg, tolkes i et maktperspektiv hvor landsbyen blir sett på som et hegemonisk bilde av ”det gode liv”. Bildet av den idylliske landsbyen står på en måte dominerende i nærmiljødiskursen, noe som følgelig setter nærmiljøet i byen i et negativt lys. Slik sett kan nettopp bilde av landsbyen ha en underliggende, eller skjult, betydning i form av å legitimere sitt eget bosted som positivt. Alternativt kan dette tolkes som en kritikk til livet i byen, eller i det minste det å bruke landsbyidealet som en representasjonsbekreftende bærer av forestillingen om det gode liv og den gode oppvekst.

Et annet eksempel på søk etter et dypere meningsinnhold, er hvor jeg tolker Dag Østerbergs (1998) begrepsliggjøring av det mazdaistiske sediment som en kritikk av en nyliberalistisk samfunnsutvikling. Med andre ord, den faglige forståelsen kan, med all respekt å melde, i denne sammenhengen tolkes til å ha en mer eller mindre skjult politisk agenda. Med det mener jeg at analogien ”Mazda” ikke utelukkende er et deskriptivt bilde av en gitt type bil, men at bruken av nettopp dette bildet også kan tolkes til å ha en dypere mening. Den gamle Mazdaen Østerberg beskriver blir et bilde av noe ”dårlig”, ”skjebnebefengt” eller ”billig”. Koblingen Østerberg gjør ved å begrepsliggjøre en økende privatbilisme som *mazdaisme*, kan dermed tolkes som en forestilling om en forringelse av samfunnslivet, som en kritikk av en politisk utvikling.

Diskursanalyse brukes i denne oppgaven i første rekke som en ”praktisk metode”, som et sosiologisk verktøy til å *identifisere* ulike forestillinger om nærmiljø.³ Begrepet nærmiljø gir gjerne forskjellige assosiasjoner. På den ene siden vil nærmiljø gi assosiasjoner til trygghet, nærhet og det gode liv, men på den andre side kan det samme nærmiljøet gi assosiasjoner til noe klamt, overdreven kontroll eller i overkant tett.

Det er ikke overraskende om småbarnsforeldre ser på *trygghet* som en sentral verdi i forhold til sitt bomiljø. Men hva ligger det så i dette begrepet om trygghet? Om trygghet er en

³ Diskursanalyse er i denne oppgaven brukt som et ”løst” sosiologisk verktøy. Dette betyr at jeg ikke har noen intensjoner om verken å drøfte dens opprinnelse, eller det å gå nærmere inn på ulike diskursanalytiske tilnærminger og forståelser.

forestilling, må det være et eller annet disse småbarnsforeldrene mener *bidrar* til denne tryggheten. Med andre ord, hvilke elementer i nær- og bomiljø er det småbarnsforeldrene trekker frem og vektlegger som viktige når de skildrer sitt nærmiljø? Når jeg går inn i denne problematikken ser jeg etter hvilke *utsagn* og ord de anvender i skildringen.⁴ Et slikt utsagn kan være eksempelvis være ”strøket er oversiktlig”. I utgangspunktet fremstår ordet ”oversiktlig” som en *flytende betegner*, det vil si et ord som ikke har en fiksert mening i en diskurs (Jørgensen og Phillips 1999: 39). Eksempelvis kan ”oversiktlig” assosieres negativt som ”overvåkning” eller ”kontroll” på den ene siden, eller det kan assosieres positivt, som eksempelvis ”trygghet”, på den andre siden. En flytende betegner er med andre ord et *element* som ”... i særlig høy grad er åpen for forskjellig betydningstilskrivning (Jørgensen og Phillips 1999: 39). I denne oppgaven blir slike flytende betegnere beskrevet som *elementer*. Likevel er det viktig å skille mellom elementer og *momenter*. Jørgensen og Phillips skildrer forholdet mellom elementer og momenter på følgende måte:

Elementer er de tegn som ikke endelig har fått fiksert sin mening, tegnene som er flertydige. Med dette begrep kan vi nå gjenformulere diskursbegrepet: En diskurs forsøker å gjøre elementene til momenter ved å redusere deres flertydighet til entydighet (Jørgensen og Phillips 1999: 38).⁵

Om vi da ser på utsagnet ”strøket er oversiktlig” i sammenheng med bomiljø, er dette ikke noe entydig element. Det er fremdeles flertydig, men om vi tolker elementet som et *positivt ladet* utsagn, eventuelt via andre elementer i sammenhengen, blir elementet *lukket* som et moment i eksempelvis nærmiljødiskursen. Eller som Jørgensen og Phillips skriver: ”Diskursen strever mot å fjerne alle flertydigheter ved å gjøre elementene til momenter gjennom lukning (1999: 39).⁶ Om et element lukkes som moment i en gitt diskurs betyr ikke det at de forblir lukket for evig og alltid. Ethvert moment vil forbli potensielle elementer. ”Når man analyserer diskurser, er det ofte fruktbart ikke bare å studere hvorledes diskursen oppleves og oppbevares av sine bærere, men også å se på hvorledes de oppleves av andre som er i berøring med den” (Neumann 2001: 165). Nærmiljødiskursen er kanskje ikke alene i kampen om å definere ”det

⁴ Begrepet ”utsagn” er diskursanalysens minste analyseenhet (Neumann 2001: 177).

⁵ Min oversettelse.

⁶ Min oversettelse.

gode liv”. Om sentrale verdier i ”det gode liv” skulle vise seg å være muligheten til å unndra seg overvåkning og kontroll, blir gjerne ”oversiktlig” et negativt ladet moment. Det betyr at nærmiljødiskursen utfordres av en annen diskurs – en frihetsdiskurs. Denne diskursen forsøker dermed å lukke de samme elementene, men gjerne med motsatt ladet verdi. Det betyr at nærmiljødiskursen og frihetsdiskursen begge vil kjempe om å lukke elementene som momenter. Det vil si, gjøre dem til momenter i *sin* diskurs.

Om en diskurs blir stående utfordret, eventuelt opplevd som helt ”naturlig”, sier vi gjerne at diskursen har *hegemoni* (Neumann 2001: 178). Nærmiljødiskursens hegemoni har gjerne bakgrunn i at de diskursive momentene fremstår som ”selvsagte”, ”naturlige” eller ”sanne” momenter. Selv om diskurser blir stående ubestridte som hegemoniske, trenger diskursene næring. De opprettholder seg ikke selv, men reproduseres gjennom *diskursivt arbeid*. Dette gjennom ”representasjonsbekreftende utsagn og praksiser” (Neumann 2001: 178). Forestillingene, eksempelvis om det trygge nærmiljø og det gode liv, er også avhengig av sine bærere. Bærerne av diskursen *gjentar* representasjonsbekreftende utsagn, noe som også bidrar til opprettholdelse av forestillinger. ”Representasjoner må fremmes igjen og igjen – bokstavelig talt – re-presenteres”, ifølge Neumann (2001: 33).⁷

Hvem er så nærmiljødiskursens bærere? Om nærmiljø er å anse som en arena for oppvekst, er det nærliggende å tro at småbarnsforeldre utgjør en vesentlig del av diskursens bærere. Hvordan man på en måte *blir* foreldre handler ikke bare om biologiske opphav til sine barn, men også hvordan vi blir innlemmet i en gitt rolle som *ansvarsbevisste, omsorgsfulle og pliktoppfyllende* småbarnsforeldre. Dette med bakgrunn i en mer eller mindre stiltiende intersubjektiv enighet om diskursens innhold. Diskursens innhold vil gjerne i en slik sammenheng være fokusert på klart definerte trygge og sunne rammer for barnas oppvekst, og fremstår dermed som positivt ladede momenter i denne diskursen. På den måten fremstår småbarnsforeldrene som bærere av nærmiljødiskursen. Ikke bare gjennom at nærmiljø er det beste for barn, men gjerne også forestillinger om hva som faktisk *er* et nærmiljø.

På den annen side er det heller ikke bare småbarnsforeldre som er opptatt av barns oppvekstforhold, ve og vel. Barns oppvekstforhold er også en offentlig anliggende, hvilket kan bety at nærmiljødiskursen ikke utelukkende bæres av småbarnsforeldre, men også av de som har barns oppvekstforhold som profesjon, eksempelvis barnehager, skoler, direktorater og

⁷ ”Representasjon” brukes i denne oppgaven synonymt med det jeg kaller *forestillinger*.

departementer. Disse institusjonene er gjerne også bidragsyttere til å opprettholde nærmiljødiskursens hegemoni.

”En diskurs konstituerer seg alltid i forhold til det, den utelukker, altså i forhold til det diskursive felt”, skriver Jørgensen og Phillips (1999: 37). Dominerende forestillinger om *bygd* og *by*, har gjerne blitt fremstilt som mer eller mindre stereotype fremstillinger av hverandre (Berg og Lysgård 2004: 73). Bygda blir gjerne fremstilt som en ”idyll” som en følge av at byen blir fremstilt som ”fæl”. Det vil med andre ord si at byen og bygda får sin karakteristikk gjennom sin motsetning, med andre ord hva den *ikke* er. I så fall trekkes det gjerne frem ”usunne” kvaliteter fra livet i byen som eksempelvis sosial isolasjon, støy, støv, trafikk og kriminalitet. Slik sett fremstår disse som negative momenter som blir representasjonsbekreftende for den dominerende nærmiljødiskursen. På den måten konstruerer gjerne ”bygda” et bilde av seg selv ut ifra et forestilt bilde av byen, som ikke nødvendigvis samsvarer med byfolks egne forestillinger om byen, men med en spesifikk *forestilling* om byen, som opprettholdes av diskursens bærere. Forholdet mellom *bygd* og *by* kan dermed tolkes som en *binær opposisjon* (Neumann 2001: 86).⁸ Et bilde av hverdagslivet på bygda som ”trygt og godt” kan i så tilfelle være et resultat av at bærere av denne diskursen har konstruert et feilaktig bilde av byen som noe ”farlig og utrygt”. Likevel, om bærere av nærmiljødiskursen har negative forestillinger om livet i byen, uavhengig av hvorvidt dette stemmer overens med reelle forhold, reproducerer disse forestillingene et positivt bilde av nærmiljøet som trygt og godt, og som en ”enestående” arena for oppvekst.

Disse dominerende forestillingene kan også ses i lys av Lefebvres *begrepsliggjorte rom*. Dette som abstrakte forestillinger som ”... representerer en maktbase for hvordan samfunnet til enhver tid skal forstås, uttrykkes og formes” (Lysgård 2004: 22). Slik sett kan vi også få et bilde av hvordan dominerende forestillinger representerer en form for symbolsk makt (Bourdieu 1996: 41). Dette danner gjerne også et beskjedent bilde av hvordan ulike

⁸ Begrepet ”binær opposisjon” knytter Neumann til Edward W. Saids (1995) diskursanalyse av ”orientalismen” (Neumann 2001: 86). Saids diskursanalyse åpner også for en tolkning om at negative forestillinger om ”Orienten” ikke utelukkende fremstår som et forsvar overfor konkurrerende diskurser, men også at dette er representasjonsbekreftende i forhold til å opprettholde positive forestillingene innad i ”vesten” (Jørgensen og Phillips 1999: 181). Denne tankegangen kan også overføres til forholdet mellom forestillingene om *bygd* og *by*, med andre ord som et ledd i det å forstå produksjon av forestillinger om nærmiljø.

forestillinger om nærmiljø formes. På den måten åpner dette for å se Lefebvres romlige triade som et fruktbart utgangspunkt for å avdekke strukturerende makt.

2.2 Utvalg

I denne oppgaven har jeg foretatt et strategisk utvalg av respondenter. For det første innebærer dette at alle er barnefamilier, og for det andre at alle har barn i samme klasse og på samme skole. Bakgrunnen for dette var at jeg ønsket et utvalg i samme livsfase, samtidig som de hadde tilhørighet til det samme geografiske området. Rent praktisk ble det å ta utgangspunkt i en klasseliste fra barnetrinnet på Årvoll skole. Spredningen jeg var ute etter var dels hvor lenge de hadde bodd i området, men kanskje mest i forhold til hvor i nærområdet de bodde, selv om dette skulle vise seg å ha en sammenheng. Dette resulterte i en god geografisk spredning, og med relativt likt antall intervjuede fra villa, rekkehus og blokk.

Klasselisten var en relativt grei inngang til feltet. Det gikk greit å ta kontakt med respondentene, de visste litt om hvem jeg var fra før og vi hadde noe felles. I ettertid, etter at den første analysen av datamaterialet var gjort, har jeg imidlertid sett at dette kan ha vært problematisk. Gjennom analysen har jeg sett at de aller fleste av mine intervjuede har et veldig sterkt fokus på barna og deres ve og vel. Dette er i og for seg kanskje ikke uvanlig hos småbarnsfamilier, men det problematiske er at *mitt* forhold til mine intervjuede er relatert til barn. Med det mener jeg at jeg som forsker også hadde samme utgangspunkt, det vil si barn i samme klasse som mine intervjuede. Dette kan ha bidratt til et økt fokus på nærmiljøet som arena for barn, selv om dette ikke var intendert fra min side. På den annen side kan det være verdt å ta med i betraktningen at disse respondentene også vil forholde seg til meg i etterkant av intervjuene, eksempelvis gjennom naboskap og foreldremøter. Slik sett kan dette også ha bidratt til at de har overfokuseret på sin rolle som ansvarsfulle foreldre, i frykt for eventuelt å miste ansikt om de betrakter meg som en del av nærmiljøets primære kontroll. Slik sett vil jeg si at *forskerens nærvær* i denne sammenhengen kan ha påvirket informasjonen (Thagaard 1998: 74). Et alternativ til dette utvalget kunne vært å tatt utgangspunkt i et, for meg, helt fremmed miljø. Men, dette ville kanskje også ha gjort tilgangen til felten vanskeligere, og jeg har vel heller ingen ”garantier” for at datamaterialet hadde sett annerledes ut av den grunn.

På lik linje med alle mine intervjuede, er også jeg en del av dette feltet. Det vil si at jeg er beboer i det samme området, er i relativt samme livsfase og har unger på den samme skolen. På den måten er også mine egne erfaringer en viktig del av empirien i denne oppgaven. Verdien av denne typen empiri overskygger nok ikke data fra mine intervjuer, men har vært til god hjelp for å forstå nærmiljø fra de intervjuedes synsvinkel. Noe av det problematiske i en slik sammenheng, kan være at min forståelse av de intervjuedes forestillinger kan ha blitt preget av min tilsvarende situasjon, eller at informasjon kan ha blitt underkommunisert.

2.3 Intervju

Jeg ringte rundt til potensielle intervjuobjekter, og fortalte at jeg holdt på med en hovedoppgave i sosiologi ved Universitetet i Oslo. Videre presenterte jeg tema om nærmiljø, og allerede da følte jeg at "snøballen" begynte å rulle. Dette var åpenbart noe de hadde litt av hvert å si noe om. Noen var litt mer reservert enn andre, men gav et klart uttrykk for at de mer enn gjerne stilte opp på intervju. Alle intervjuene ble foretatt hjemme hos de intervjuede. På forhånd hadde jeg formulert en løs temaorientert intervjuguide som jeg hadde "testet ut" gjennom et par prøveintervju.⁹ De intervjuede i disse prøveintervjuene var i samme livssituasjon som mine intervjuede, men med en annen lokal forankring.

Denne intervjuguiden viste seg å være nærmest overflødig i intervjusituasjonen. Som regel forløp hele intervjuene veldig smidig, og vi var innom de temaene jeg ønsket uten at jeg spesifikt stilte direkte spørsmål. Slik sett forløp gjerne intervjuene mer som en samtale om nærmiljø, enn som en setting med spørsmål og svar. På den annen side var ikke *arbeidet* med intervjuguiden og prøveintervjuene på noen som helst måte overflødig. Arbeidet med intervjuguiden og prøveintervjuene fungerte for meg som en veldig bevisstgjørende prosess, i forhold til hvilke tema disse småbarnsforeldrene var opptatt av. Temaene og spørsmålene i intervjuguiden ble med andre ord et resultat av hvilke forestillinger de intervjuede hadde om nærmiljø.

⁹ Intervjuguiden ligger som vedlegg nr. 2

2.4 Intervjumateriale og analyse

Jeg gjorde opptak av alle intervjuene på minidisc. Dette gjorde at intervjuene ikke ble avbrutt eller forstyrret av notatskriving. På samme måten har jeg også en følelse av at samtalene ble litt mindre formell i karakteren i og med at det hele ble en muntlig konversasjon. Bruken av minidisc var selvfølgelig avklart på forhånd, og ingen hadde noen innvendinger mot det. Jeg fikk heller ingen merkbar indikasjon på at opptakene la noen demper på samtalen med respondentene. Hvert intervju varte omlag en drøy time, og opptakene ble transkribert i rimelig kort tid etter intervjuene. På den måten ble transkripsjonen en del av den analytiske prosessen. Det å gjøre opptak av intervjuene gjorde det også lettere å analysere data i ettertid. Med det mener jeg at jeg i ro og mak kunne sette med ned, lytte, transkribere og analysere intervjuene uten noe tidspress. Om jeg skulle ha skrevet notater underveis kunne tolkninger og analyser under intervjuet bidratt til et redusert datamateriale. Alle intervjuene ble gjennomført i løpet av en tidsperiode på et par uker. Det vil si at jeg var igang med transkripsjonen av enkelte intervjuer, samtidig med at jeg gjennomførte andre intervju. Da jeg gjennomførte nye intervjuer, ble jeg oppmerksom på at mange av mine intervjuede på en måte fortalte de ”samme” historiene. Det kunne tyde på at jeg hadde oppnådd en viss ”metning” i forhold til informasjon. Likevel viste det seg at de to siste intervjuene gav helt forskjellige beskrivelser i forhold til de andre intervjuene.

Den analytiske prosessen har vært lang for mitt vedkommende. Jeg vet ikke hvor mange ganger jeg har forsøkt å se disse data i lys av ulike teoretiske perspektiver, eller hvor mange tilløp til fortolkninger dette har ført med seg. Det har vært en pendel mellom data og teori, fra teori tilbake til data og igjen fra data til teori, og nye fortolkninger. Slik sett har dette vært en runddans mellom teori, data og ulike fortolkninger som praktisk talt har tatt flere år. ”Problemstillinger” har kommet og gått i takt med disse tilløpene. Likevel har dette bidratt til en forståelse av at forestillingene om nærmiljø er et relativt komplekst fenomen.

Denne rundansen mellom teori og data har også bidratt til denne oppgavens form. Gjennom denne prosessen har jeg også sett at nærmiljø, eller forestillingene om det, ikke fremstår som noe entydig fenomen i det faglige miljø. Med det som utgangspunkt bestemte jeg meg for å vie deler av denne oppgaven til *faglige forståelser* av nærmiljø som et produsert rom. Tolkninger av forholdet mellom ulike faglige forståelser av nærmiljø, og de intervjuedes forestillinger kan gjerne ses på som *dobbel hermeneutikk*. Dobbel hermeneutikk kjennetegnes

gjerne ved at forskeren fortolker en allerede fortolket virkelighet (Thagaard 1998: 38). Hva ligger det så egentlig i dette?

Skillet mellom de begrepene de intervjuede bruker til å skildre sin virkelighet, og det sosiologiske begrepsapparatet forskeren bruker i fortolkningen, betegnes gjerne som *erfaringsnære* og *erfaringsfjerne* begreper (Thagaard 1998: 37). Imidlertid er det ikke gitt på forhånd hva som er erfaringsnære, eventuelt erfaringsfjerne, begreper. Dette eksempelvis om de intervjuede i større eller mindre grad adopterer hele eller deler av det analytiske begrepsapparatet. Kalleberg beskriver dette som at "... begreper og innsikter kan flyte i begge retninger, fra forskningen til samfunnet og fra samfunnet til forskningen" (1996: 45). Når begrepet "integrasjon" blir en del av det daglige språket, viser dette også til en viss *innsikt*, og en interesse, i et fenomen som ikke bare tilhører samfunnsvitenskapen, men også hverdagslivet. Dette kan tolkes som at de intervjuede tar på seg en forskerrolle. De har litt av hvert å si både om nærmiljø og oppvekstforhold, hva som er best og ikke best, og forsøker gjerne samtidig å bruke faglige ord for å fremme sin mening, innsikt eller forståelse.

På den annen side kan heller ikke samfunnsvitenskapen klare seg uten de studerte aktørenes *erfaringsnære* beskrivelser (Kalleberg 1996: 45). Et eksempel på at sosiologien adopterer mer hverdagslige begreper, og gjør de til sine egne, kan være Katrine Fangens bruk av begrepet "heiling" som et bilde på en symbolsk handling innenfor et nynazistisk miljø (Fangen 2001). Poenget er at det analytiske begrepsapparatet blir flytende, mellom hverdagslige forståelser og faglige forståelser. På den måten kan vi kanskje også si at faglige forståelser påvirker hverdagslige forståelser av nærmiljø, og omvendt.

Når jeg som forsker og deltager går inn i mitt felt, som handler om forestillinger om nærmiljø, blir dette tolkingen av allerede fortolkede virkeligheter, som en form for dobbel hermeneutikk (Giddens 1984: 284).

Som et teoretisk perspektiv har jeg som nevnt tatt utgangspunkt i Lefebvres teori om "produksjon av rom". I produksjonen av romlige forestillinger inngår dermed *både* en faglig forståelse *og* en hverdagslig forståelse av nærmiljø. På den måten fremstår både dette "teoretiske" utgangspunktet og andre faglige bidrag, som empiri i denne oppgaven.

3 Nærmiljø som produsert rom – teoretiske perspektiver

I dette kapitlet vil jeg ta for meg hva som kjennetegner noen faglig forståelser av nærmiljø som et *produsert rom*. Som en innfallsvinkel til denne utfordringen tar jeg som nevnt tidligere utgangspunkt i Lefebvres teori om produksjon av rom.

Ved å betrakte nærmiljø som et produsert rom vil jeg kombinere både materielle og sosiale perspektiver. Med det for øyet tar jeg utgangspunkt i Henri Lefebvre *sosioromlige* perspektiv og Dag Østerbergs *sosiomaterielle* perspektiv.

3.1 Lefebvres sosioromlige perspektiv

Inspirert av Lefebvre har det sosioromlige perspektivet et skille mellom det *abstrakte*, det *konkrete* og det *differensielle* rom.¹⁰ Det abstrakte rommet er modernitetens og det kapitalistiske rom og kommer ifølge Hans Kjetil Lysgaard til syne gjennom to forskjellige prosesser (Lysgaard 2004:19). For det første kan vi snakke om en *økonomisk prosess*. Dette handler eksempelvis om en oppdeling av landskapet i form av eiendommer og tomter. Vi kan se for oss et rutenett av både private og offentlige områder som omsettes, planlegges og utbygges. Omsetning av landområder og tomter kan ses på som et vesentlig moment i forhold til produksjon av rom (Gottdiener & Budd 2005: 130). Dette innebærer at rommet i seg selv er en abstrakt ”vare” som blir tingliggjort som *fast eiendom* med en gitt verdi.

På den annen side kan det abstrakte rommet ses på som et resultat av en annen prosess – en politisk prosess (Lysgaard 2004:19). Dette handler i stor grad om politiske og administrative inndelinger av rommet som eksempelvis bydeler, skolesektorer og lignende. Med andre ord kan vi si at det er et byråkratisk rom hvor ansvarsforhold og forvaltning – som gjerne går på tvers av sosiale grenser – er sentrale elementer. ”De to prosessene er gjensidig forsterkende og konstituerer det abstrakte rom som handelsvare med bytteverdi”, ifølge

¹⁰ I utgangspunktet skriver Lefebvre (1991) også om *det absolutte-* og *det historiske rommet*. Disse rommene beskriver en historisk prosess. Det absolutte rommet henspiller til det naturlige og landskapet som forutsetninger for produksjon av rom. Det historiske rommet setter naturen til side og skaper et verdslig rom uten politikk mytologi og religion, noe som senere også gjennom akkumulasjon av kapital skaper det abstrakte rom (Simonsen 1993: 60). Bakgrunnen for at disse romlige perspektivene er utelatt i min drøfting er at de har liten relevans for oppgavens intensjon og omfang.

Lysgaard (2004: 19). Øst – vest problematikken – ikke minst i forhold til boligpriser og politiske prioriteringer – i Oslo kan være et godt eksempel på dette. Dag Østerberg skriver relativt utfyllende om denne problematikken i boken ”Arkitektur og sosiologi i Oslo” der han hevder at både politiske og økonomiske prosesser og prioriteringer gjenspeiles i byens materialitet som sosiomaterielle avleiringer i landskapet (Østerberg 1998). Likevel er det kanskje verdt å merke seg at disse materielle avleiringene må leses som tegn, og at disse tegnene i større eller mindre grad er tegn på prosesser. Lefebvre skriver at ”Det abstrakte rommet *er ikke* et homogent rom; men *har* homogenitet som målsetning” (1991: 287).¹¹ Dette gir forøvrig næring til en forståelse av at det abstrakte rommet kan forstås som en økonomisk og politisk prosess – en produksjonsprosess.

Hvilke elementer er det så som kjennetegner det abstrakte rommets produksjonsprosess? Godt inspirert av Lefebvre skriver Kirsten Simonsen at det abstrakte rommet kjennetegnes som *homogent, fragmentert og hierarkisert*:

- Det er *homogent* i og med at både tid og rom blir utbytkelig i forhold til ett eneste kriterium - nemlig penger. I den egenskap trenger den kapitalistiske romlighet stadig dypere inn i hverdagslivet samtidig med, at den utstrekkes til en global skala.
- Det er samtidig *fragmentert*, fordi den sosiale form, det abstrakte rom er, oppsplitter innholdet gjennom kjøp og salg og dermed anvendelse for utallige funksjoner.
- Disse fragmenter innenfor en homogen helhet er *hierarkisert* i forhold til deres relasjoner til det politiske, økonomiske eller den kunnskapsmessige makt. Det finnes høy- og lav- status boligområder, høyt og lavt vurderte sentre og fritidsområder etc. De er ikke tilfeldig fordelt, men reflekterer og bidrar til det overordnede sosiale hierarki (Simonsen 1993: 61).¹²

Et annet kjennetegn ved det abstrakte rommet er ifølge Lefebvre, og forøvrig også Simonsen, at det abstrakte rommet gjennom sine økonomiske og politiske prosesser representerer en *dominerende diskurs* i det sosiale rommet. Det kapitalistiske system fremstår gjerne som en ”superstruktur” som gjennomsyrrer hverdagslivet. Slik sett kan vi kanskje si at den kapitalistiske eller økonomiske diskursen troner som en hegemonisk diskurs, nærmest som en uomtvistelig ideologi. På en måte kan vi kanskje si at det abstrakte rommet også dominerer

¹¹ Min oversettelse.

¹² Min oversettelse.

hverdagslivet. Eller som Lysgaard skriver: ”Hverdagslivet er imidlertid strekt preget og dominert av det abstrakte rommets representasjoner, noe Lefebvre (1991) velger å beskrive som en kolonisering og tyrannisering av hverdagslivet” (2004: 20).

Det konkrete rommet er hverdagslivets rom og sikter til rommets *bruksverdi*. Imidlertid hevder Lysgaard at: ”... dette (det abstrakte rommets dominans) resulterer i en fremmedgjøring mellom individet og samfunnets produksjonsformer” (2004: 20). For å forstå hva denne fremmedjøringen innebærer kan det være hensiktsmessig å se dette i forhold til begrepene om *bruksverdi* versus *bytteverdi*.

Begrepet om bruksverdi henviser som nevnt til det konkrete rom, mens *bytteverdien* gjerne forbindes med det kapitalistiske eller det abstrakte rom. Disse to verdiene vil på en måte alltid være i konflikt (Pløger 1995: 114). Konflikten ligger i det at det abstrakte rommet som nevnt tidligere er dominerende overfor det konkrete.

Skillet mellom bruksverdi og bytteverdi er sentralt i denne sammenhengen. Lefebvre hevder at: ”Hverdagslivet ikke kan forstås uten en forståelse av motsetningen mellom bruks- og bytteverdi” (Lefebvre 1991: 356).¹³ Bruksverdien sikter til anvendelsen av rommet i forhold til sosiale handlinger, mens bytteverdien sikter til den kapitalistiske verdien i forhold til kjøp og salg av eiendommer. På den ene siden kan vi kanskje anta at bruksverdien i liten grad har noen sammenheng med bytteverdien. Eksempelvis kan vi si at bruksverdien til en lekeplass, en løkke eller et lite skogholt mellom blokker og hus kan være stor for unger ”bevæpnet” med speiderkniv og sprettert. På den annen side vil det samme området ha en bytteverdi i forhold til kjøp og salg av tomter i et fortettet boligområde og en presset boligsituasjon.

På den annen side kan det virke naturlig å stille spørsmål i hvilken grad bruks- og bytteverdien er helt uavhengig av hverandre. Eksempelvis vil kanskje bytteverdien på tomter og boliger være avhengig av bruksverdien der hvor bruksverdien er å anse som attraktiv. Dette ser vi til daglig i boligannonser hvor eiendommer beskrives som ”barnevennlig”, ”nær marka”, ”i grønne omgivelser” og ”idyll ved elva”. Dette gir kanskje heller assosiasjoner til bruken av rommet enn til rommet som en økonomisk investering med forhåpninger om økonomisk avkastning. Men dette avhenger kanskje også i vesentlig grad av om disse beskrivelsen er beskrivelser av *knapphetsgoder* man er villig til å betale ekstra for å tilegne seg. Gjennom å se disse elementene som knapphetsgoder transformeres på en måte bruksverdien til nettopp å bli

¹³ Min oversettelse.

en bytteverdi. Om vi da følger Simonsens resonnement vil da markedssegmenter, hvor disse elementene er ansett som knapphetsgoder, bidra til at rommet blir *homogenisert* – i og med at elementene (bruksverdien) blir ”taksert” til en verdi i penger. De blir *fragmentert* – i og med at bruksverdien abstraheres til en valuta (penger) som er gangbar mynt i mange andre sammenhenger. De blir *hierarkiserende* – i og med at pengene reflekterer et overordnet hierarki i boligmarkedet hvor eksempelvis et boligområde er mer attraktivt enn et annet.

Slik sett kan vi kanskje si at elementene (omgivelsene) som eksempelvis ”nær marka” blir tingliggjort og får en egen – om enn en abstrakt – eksistens. Det som med andre ord var en konkret *bruksverdi* ble gjennom en slags kapitalisering transformert til en abstrakt *bytteverdi*. Selv om dette kan se ut som en enveiskjøring mener Lefebvre at forholdet mellom bruksverdi og bytteverdi er et *dialektisk* forhold (1991: 356). Som et alternativ til dualismen mellom det abstrakte og det konkrete rommet benevner Lefebvre et annet rom – det *differensielle* rom.

Dette er rommet som ifølge Simonsen; ”... skal vokse ut av forskjellige grupper kamp for tilegnelse av rommet, og som dermed fremtrer som en overskridelse av det abstrakte rom” (1993: 62). Med andre ord er dette rommet for forskjellighet.

For å forklare det differensielle rommet trekker Lefebvre inn forskjellen mellom *kvalitet* og *kvantitet* (Lefebvre 1991: 352). Det abstrakte rommet, hevder Lefebvre, er målbart. Dette gjelder ifølge Lefebvre ikke bare det som er målbart, eksempelvis geometriske landskap, men også det sosiale rom blir gjenstand for kvantitativ manipulasjon; eksempelvis gjennom statistikk (Lefebvre 1991: 352). Forholdet mellom kvantitet og kvalitet setter Lefebvre igjen i sammenheng med *konsumpsjonens rom* og *rommet for konsumpsjon*. Lefebvre skisserer en dreining fra konsumpsjonens rom, som er rommet for akkumulasjon av kapital, til rommet for konsumpsjon, som er rommet for forbruk eller konsum (1991: 352). Dette innebærer med andre ord at man gir avkall på en eventuell merverdigevinst i og med at rommet for konsumpsjon ikke produserer noe annet enn ”fornøyelse” (1991: 359). En mangel på merverdi kan selvfølgelig problematiseres ved å hevde at fornøyelse gir ”avkastning” på et mer psykologisk plan i form av trivsel og velvære, men den følger ikke den kapitalistiske logikk. Eksempelvis vil ikke en spasertur i parken eller en skitur i marka gi økonomisk avkastning og virker ulogisk om målet er verdiskapning i form av økonomisk avkastning. Likevel kan vi kanskje si at fornøyelsen i denne sammenhengen er konkret og sikter til rommets *bruksverdi* og ikke bytteverdi.

Bruksverdien bryter med den kapitalistiske logikk i og med at bruksverdien ikke er kvantifiserbar slik som bytteverdien. Den er heller ikke homogeniserende i og med at bruksverdien er knyttet til individet på en annen måte enn bytteverdien. Eksempelvis vil bruksverdien til en gammel bil være knyttet til individets individuelle *behov* mens bytteverdien til denne bilen vil være knyttet til markedet. Den er heller ikke hierarkisende i og med at bruksverdien, eksempelvis det å komme seg til og fra en arbeidsplass, ikke er noe høyere eller lavere om bilen er billig eller dyr. Slik sett kan vi si at bruksverdien er konkret og ikke abstrakt og er i større grad er knyttet til hverdagslivet og det konkrete rom. I og med at bruksverdien i større eller mindre grad er individuell, og vil variere fra individ til individ avhengig av individenes behov, åpner dette for å tenke på *forskjellighet*. Om man tenker seg et rom for forskjellighet, eller det differensielle rom, blir dette på en måte hverdagslivets rom. Med det mener jeg at hverdagslivets rom på en måte ivaretar våre individuelle behov, noe som vanskelig lar seg homogenisere og abstrahere. Med andre ord kan vi kanskje si at fokuseringen dreier i retning av det kvalitative fremfor det kvantitative. Fra det abstrakte til det konkrete – fra å produsere til å konsumere – fra det kapitalistiske til det sosiale – fra likhet til forskjellighet.

Dette er noe av bakrunnen for Lefebvres *romlig triade*. Lefebvres romlige triade handler om å se rommet gjennom tre forskjellige aspekter, *romlig praksis*, (de erfarte rom) *rommet for representasjonene* (det begrepsliggjorte rom) og *representasjonenes rom* (det levde rom) (Lefebvre 1991: 38-39). Med henvisning til Lefebvre (1991) skriver Lysgaard: "... grunnlaget for den teoretiske utviklingen ligger i en forståelse av at tid og rom bør likestilles som dimensjoner i teorier om samfunnets utvikling, og at rom forstås både konstituert av og konstituerende for sosial praksis; dvs. som en integrert del av sosial handling som omfatter både rommets fysiske, mentale og sosiale dimensjon" (2004: 18).

3.2 Østerbergs sosiomaterielle perspektiv

En lignende tilnærming til Lefebvres (sosio-) romlighet er Dag Østerbergs (*sosio-*) *materialitet*. På like linje med Lefebvre har også Østerberg en oppfatning av at samfunnslivet ikke bare er et mentalt anliggende, men at også det materielle spiller en betydningsfull rolle. "Alt samkvem mellom mennesker foregår i tid og rom, i bestemte materielle omgivelser", hevder Østerberg

(1990: 66). Til tross for dette kan vi lage abstrakte forestillinger hinsides tid, rom og materialitet selv om dette ikke påvirker forestillingene i vesentlig grad. Men, hevder Østerberg, ”... når samfunnslivets materielle form og uttrykk er vesentlig, blir den sosiologiske oppgave å gjøre det abstrakte mer fyldig eller konkret, ved å sammentenke *sosialitet* og *materialitet* til en sosiomateriell helhet. Dette innebærer å forene sosiologi og arkitektur, eller sosiologi og geografi” (1990: 66).

Til tross for en vesentlig likhet mellom Lefebvres sosioromlighet og Østerbergs sosiomaterialitet, hevder Østerberg at; ”... det materielle gir likevel andre ”assosiasjoner” enn ”rommet”, og gir tanken en annen retning. Mens rommet fremkaller forestilling om å bevege seg, får ”det materielle” en i stedet til å tenke på omverdenens motstand” (1998: 26). Litt forenklet kan vi da kanskje si at Lefebvres ”romlighet” gir assosiasjoner til *muligheter*, mens Østerbergs ”materialitet” gir assosiasjoner til *begrensninger*.

Østerbergs begreper om sosiomaterialitet er inspirert av den franske filosofen Jean-Paul Sartre og hans *situasjonsfilosofi* (Østerberg 1993). I forhold til en analytisk tilnærming til det sosiomaterielle handlingsfelt er forståelsen av Østerbergs begreper om *faktisitet*, *situasjon* og *prosjekt* sentralt.

En handling er gjerne begrunnet i et *ønske* om en forskjell, eller en *intensjon* om å forandre verdens *ansikt*, om vi skal følge Sartre (1993: 136). Det er dette ønsket, eller denne intensjonen, som på en måte blir essensen i *prosjektet*. Den motstand som *faktisiteten* representerer viser seg, ifølge Østerberg, som *tyngsel* (1998). Denne tyngselen er en faktisitetserfaring av materialiteten hvor den ligger til hinder, legger begrensninger eller umuliggjør prosjektet. I så fall blir handlingen et ufullendt prosjekt. Prosjektet er heller ikke selvstendig, men er gjensidig avhengig av *situasjonen* – det utarbeides *i* situasjonen. Situasjonen er på en måte den omverden som prosjektet må forholde seg til, det gir prosjektet begrensninger. Gjennom materialiteten stiller omverden sine krav til våre prosjekter. Dette kan være alt fra et lite måltid mat som krever råvarer og tilberedning, kjøkkenredskap og bestikk til eksempelvis det å sette bo. Boligen stiller krav til oss, og vi stiller krav til boligen. Skal vi bygge et hus må vi ha materialer og tomt. Våre forestillinger om hva som er tilstrekkelig og/eller ønskelig setter både krav og begrensninger, og sist men ikke minst, stilles det krav til en tilstrekkelig andel økonomiske midler til faktisk å kunne kjøpe boligen. Dette betyr med andre ord at vi må forholde oss til faktisiteten som en rommets eller materialitetens

begrensende faktor. Skal jeg snekre må jeg ha både hammer og spiker, skal jeg kjøre bil til arbeid må jeg både ha en bil og det må finnes veier å kjøre på. I tillegg kan vi også si at kunnskap og evner spiller en vesentlig rolle og utgjør en faktisitet.

Det er motstanden som gjør faktisiteten synlig. Vi kan tenke oss privatbilisten i rushtrafikken på vei til arbeid. Gjerne i sneglefart på en motorvei – litt for sent ute. Situasjonen oppleves som håpløs eller meningsløs. Den strider imot prosjektet, den gjør motstand. Under slike omstendigheter vil Østerberg gjerne si at bilisten er *malsituert* (Østerberg 1990: 70). Dette ikke fordi bilisten ikke har noe å gjøre i trafikken den dagen, men fordi prosjektet og situasjonen ikke henger sammen.

I motsetning til tyngsel som faktisitetserfaring viser *avlastning* seg som en form for *frihetserfaring* (Østerberg 1998: 29). Privatbilisten på motorveien kan også her fungere som et godt eksempel, men da i en situasjon uten rushtrafikk eller andre begrensninger. Sjøføren, bilen og motorveien fungerer optimalt, de går i ett med hverandre, i ett med ”naturen” – sin egen natur. Som hakka møkk eller hånd i hanske. Prosjektet og situasjonen spiller på samme lag, bilisten er *godt situert* i det sosiomaterielle feltet.

Likevel er det ikke slik at faktisiteten er borte for den som er godt situert, men blir på en måte tilslørt. For den som er godt situert er rommet og materialitetens begrensninger fremdeles tilstede, men prosjektet og handlingen spiller på lag med situasjonen noe som gjør faktisiteten usynlig, eller at faktisiteten *overskrides* (Østerberg 1990: 71). Når faktisiteten overskrides blir faktisiteten tilslørt på en nærmest umerkelig måte, den blir ikke bevisst visket ut eller hoppet over. Hvordan er det så at faktisiteten kommer til syne? Som et eksempel kan jeg tenke meg en kontorarbeider som har sitt kontor i 11. etasje i et høyhus. Hvorvidt denne kontorarbeideren har sitt kontor i 2. eller 11. etasje spiller kanskje ingen rolle i det daglige liv, kontorene er like og den eneste forskjellen er at det er to forskjellige knapper å trykke på i heisen. Det problematiske skjer den dagen heisen slutter å virke. For den som har kontor i 1. eller 2. går kanskje prosjektet sin vante gang, men gjennom en spasertur på 11. etasjer vil etter alt å dømme avdekke materialitetens faktisitet for noen og enhver. Materialiteten skyter rygg, den viser sine krefter og sin motstand. Med andre ord kan vi si at prosjektet er avhengig av dette på grunn av materielle forandringer i situasjonen. Med det mener jeg ikke at materialiteten i seg selv har forandret seg, men at det viser sin motstand, i dette tilfellet en heis som ikke virker, og at overskridelsen (heisen) ikke lenger skjuler faktisiteten.

Materialiteten og vårt forhold til prosjekt og situasjon er et dagligdags fenomen. Til daglig arbeider samfunnsplanleggere, politikere og ”folk flest” med ulike forsøk og tiltak for å overskride faktisiteten. Er det boligmangel utarbeides strategier for flere boliger, veier skal bygges, utvides og vedlikeholdes, skoler skal bygges og vedlikeholdes. Kort sagt alt blir forsøkt tilrettelagt for at samfunnslivet skal gli så velsmurt som mulig. Tyngslene skal knapt merkes, veier utvides for å unngå kødannelse, de legges i rør for å spare nærliggende områder for støv og støy. Boligområder stenges for gjennomgangstrafikk og det settes opp skjerming mot trafikkbelastede veier. De fleste av oss arbeider nærmest kontinuerlig for at vi skal være så velsituert som mulig. Våre prosjekter tilpasses situasjonen og materialiteten i den.

På den annen side handler det sosiomaterielle ikke bare om materielle gjenstander som veier, hus, blokker og støyskjermer eller andre kommunikative uttrykk. Det handler også om sosiale relasjoner eller om normer og mer eller mindre uskrevne regler. Det kan være skriften på veggen i form av et forbud mot å trække på plenen, forbudt å luften hunden, grafitti eller en tagg på en vegg som kanskje ikke sier noe annet enn at ”jeg har vært her”. Dette er kanskje materialiserte uttrykk som sier noe om at det er andre enn oss selv i verden. Det sier noe om vårt forhold til ”de andre” og bekrefter et nærvær av disse. Vi forholder oss til hverandre i et sosiomaterielt handlingsfelt (Østerberg 1990: 69). I dette handlingsfeltet er det et utall forskjellige prosjekter som forventes fullført. Prosjektene er til dels også kanskje motstridende. Om et boligområde stenges for all gjennomgangstrafikk, eksempelvis til fordel for barneforeldres prosjekter, så svekker det kanskje privatbilistens prosjekt om å komme seg mest mulig uhindret på jobb.

Hvordan vi forholder oss til det sosio- materielle handlingsfeltet handler også om prosjekter, faktisitetserfaringer og om ulike situasjoner. Ulike *livsfaser* inneholder kanskje også i stor grad ulike prosjekter. Et nybakt foreldrepar på jakt etter bolig har kanskje helt andre prosjekter, og møter kanskje en helt annen faktisitet, enn en ung student på jakt etter et urbant kollektiv gjerne i nærheten av Grünerløkkas utallige vannhull.

Slik sett kan det se ut til at de ulike prosjektene har svært varierende innhold i forhold til våre ulike faser i livet. Det interessante er kanskje likevel det at prosjektene i større eller mindre grad kan være tuftet på ulike politiske og ideologiske forestillinger. Slik sett kan vi heller ikke tenke bort at ulike diskurser og hegemonier legger føringer på, eller hindringer for, de ulike forestillingene. For å tenke i Østerbergs terminologi vil da også politiske og

ideologiske hegemonier representere en form for faktisitet. Med det mener jeg at faktisiteten viser seg som krav til våre forestillinger. Ulike ideologier og politiske føringer setter krav til oss hvordan småbarnsforeldre skal bo, eller kanskje aller helst hvordan vi ikke skal bo. Med tanke på nærmiljø som en arena for oppvekst vil ulike elementer og momenter være mer eller mindre legitime innenfor nærmiljødiskursen. En hageflekk er mer legitim enn et gatekjøkken, en fotballbane er mer legitim enn et veikryss, nærbutikken mer legitim enn kjøpesenteret. Disse elementene utgjør ulike momenter i ulike diskurser og betones forskjellig, og de ulike diskursene representerer igjen ulike forestillinger. Hvorvidt barneforeldre da føler seg vel- eller malsituert i situasjonen avhenger da kanskje også i stor grad av de rådende forestillingene. Med andre ord hvilke rådende diskurser som gjelder.

3.3 Produksjon av rom

”(Sosialt) rom er et (sosialt) produkt”, hevder Lefebvre (1991: 26).¹⁴ Om vi velger å betrakte forestillinger om nærmiljø som forestillinger om et rom – et sosialt rom for oppvekst og det gode liv – er det følgelig nærliggende å betrakte nærmiljø som et sosialt produkt. Denne produksjonen av forestillinger trekker ikke bare på individenes egne erfaringer, men også i vesentlig grad på eksisterende hegemoniske diskurser, politiske standpunkt og ideologier. Lefebvre mener at rådende ideologier kan være vanskelig å få øye på, ”... da de er tilslørt presenterer de seg naturlig nok ikke som ideologier, men viderefører seg selv som etablert kunnskap” (Lefebvre 1991: 90).¹⁵

Når noe presenteres som kunnskap – for eksempel ”knallharde fakta” – blir de på en måte gjort uangripelig. Med det mener jeg at det kan være vanskelig å stille kritiske spørsmål til noe som allment blir oppfattet som ”sant” eller ”riktig”. Eksempelvis er det kanskje en allmen oppfatning at nærmiljøet er et sentralt element i en god oppvekst. Videre er det kanskje også en like allmen oppfatning hva et godt nærmiljø og gode oppvekstvilkår skal inneholde; ”grønne omgivelser”, ”ren luft”, ”bilfrie soner”, ”trygge lekeplasser”, ”gode naboer”, ”nære relasjoner”, ”tilstedeværelse” etc etc. Dette er elementer som vi kanskje i større grad forbinder med ”landet” enn med ”byen”. Med andre ord trekker disse allmenne oppfatningene

¹⁴ Min oversettelse.

¹⁵ Min oversettelse.

(forestillingene) på rurale diskursive elementer. Dette er noe den vitenskapelige nærmiljødiskursen, eksempelvis via Jon Pløger, ser på som en normativ debatt (Pløger 1995; 2001; 2002). Problematikken er at den rurale diskursen nærmest ser ut til å ha "hevd" på nærmiljøet som begrep, og følgelig også hva som kjennetegner en god oppvekst. Noe av Pløgers poeng er at det rurale nærmiljøets konstruerte motsetning – det urbane nærmiljø – faller i skyggen av nærmiljøets hegemoniske diskurs. Når nærmiljø skal defineres eller skildres trekkes det med andre ord på momenter fra en rural diskurs, noe vi kanskje i liten grad finner i det urbane nærmiljø. En av Pløgers kjepphester er at det urbane nærmiljø bør defineres ut fra dets egne premisser og innhold, eksempelvis heterogenitet, toleranse for forskjellighet og mangfold (Pløger 2001; 2002). Vi ser forøvrig at dette har store likheter med Lefebvres differensielle rom.

Hvorvidt forestillingene om nærmiljø og oppvekst er tuftet på ideologi, politiske verdier eller hegemoniske diskurser skal være usagt, men poenget i denne sammenhengen er å stille spørsmål ved hvordan disse forestillingene produseres. "Den eneste måten hvorpå man legger grunnlaget for en vitenskapelig diskurs som unnslipper de rådende ideologier, er ved å studere hvordan rommet produseres", skriver Lefebvre (1997: 44). Dette vil kanskje også legge et grunnlag for hvordan forestillinger om nærmiljø kan forstås. I forhold til produksjon, og ikke minst reproduksjon av forestillinger, er det viktig å se dette i forhold til hvordan eksisterende forestillinger *kommuniseres* via *språket*. "I språket som i rommet, eksisterer både *før* og *etter*, mens *nåtiden* dominerer både fortiden og fremtiden", skriver Lefebvre (1991: 131).¹⁶ Dette betyr at nåtidens rådende ideologier og forestillinger ikke bare er toneangivende for tingenes tilstand i dagens samfunnsliv, men også for hvordan dagens ideologi preger våre forestillinger både med tanke på historien og fremtiden. Slik sett får kanskje språket en konserverende virkning på våre forestillinger, noe som igjen virker inn som en treghet og yter motstand mot forandringer og videre sørger for reproduksjon av eksisterende forestillinger.

Slik sett kan Lefebvres romlige triade også leses som en kritikk av mer eller mindre hegemoniske forestillinger om romlige aspekter tuftet på ideologi. Denne kritikken dreier seg ikke utelukkende om å belyse hele produksjonsprosessen rundt romlige forestillinger, men Lefebvre kan også tolkes i retning av at han ønsket å forandre produksjonen – eller aller helst – reproduksjonen av rommet. Simonsen skriver med henvisning til Lefebvre at: "... for ham er

¹⁶ Min oversettelse.

samfunnsforandringen ikke bare en endring av produksjonsforholdene. Det er hele hverdagslivet, som skal endres, og basis i denne endringen skal søkes i hverdagslivet. ”Retten til byen” suppleres med et ytterligere krav – nemlig ”retten til forskjellen” ”, (1993: 62).¹⁷ Denne retten til forskjell handler om å legitimere ulike praksisformer løstrevet fra ideologiske strømninger, om å unngå ”tatt-for-gitt-heter” og det å falle inn i på forhånd bestemte kategorier hvor forestillingene allerede er lagt til rette. Med andre ord et ønske om å unngå rigid klassifisering og homogenisering (Simonsen 1993: 62).

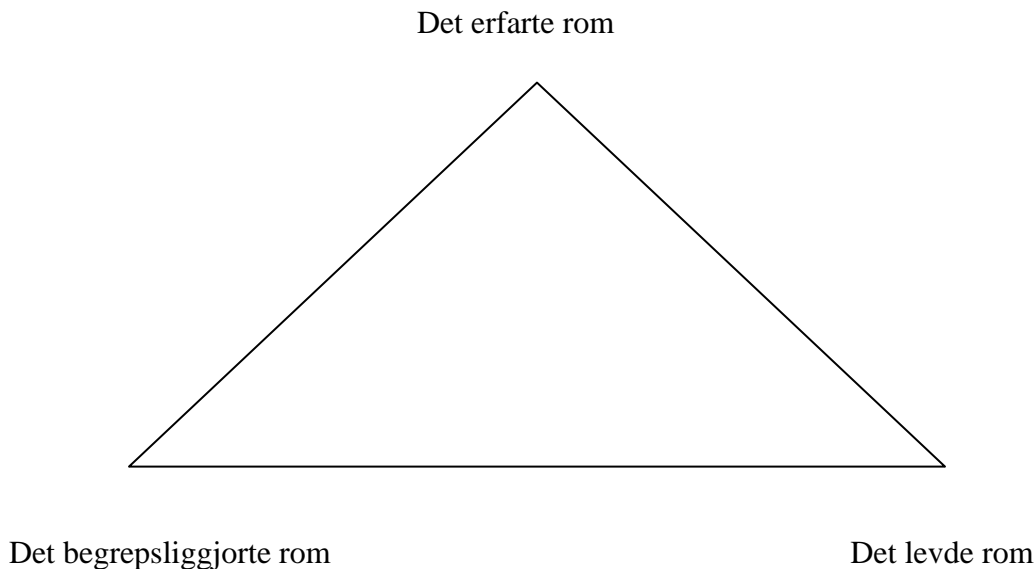
Kan vi i dag si at Lefebvres forståelse av det romlige har hatt innflytelse på samfunnsteorien? Utvilsom, om vi følger Simonsen. ”... det som er av betydning her (...) er ”rommets dialektikk” – nemlig dets dobbeltrolle som produkt og produsent” (Simonsen 1993: 63). Med rommet som produkt menes det ikke at rommet er å anse som en vare eller et materielt objekt, men snarere som en relasjon objektene imellom. Dialektikken mellom rommet som produkt og produsent bør ses i lys av begrepene om tid og rom. Med det mener jeg at rommet som produkt også blir av betydning i sin egen reproduksjon eller eventuelle endring. Dette er noe av bakgrunnen for Lefebvre deler rommets produksjon inn i tre forskjellige aspekter, *romlig praksis* (det erfarte rom), *representasjonenes rom* (det begrepsliggjorte rom) og *rommets representasjoner* (det levde rom). I de følgende kapitlene vil jeg redegjøre for mine tolkninger av Lefebvres tre romlige aspekter.

Målsetningen med denne vinklingen er første å redegjøre for noen faglige forståelser av rommets produksjonsprosess. Videre vil jeg se denne produksjonsprosessen som en dialektikk mellom eksisterende forestillinger, både faglige og hverdagslige forestillinger, og hverdagslivet som ”produsent” for nye forestillinger.

Lefebvres romlige triade er sådan en modell av denne produksjonsprosessen. Målsetning med denne modellen er å vise hvordan denne produksjonsprosessen kan forme forestillinger både gjennom faglige og hverdagslige forståelser av nærmiljø som rom.

¹⁷ Min oversettelse.

Figur 1: Lefebvres romlige triade ¹⁸

I de følgende tre kapitlene vil jeg drøfte disse forskjellige rommene. Det erfarte rom handler om hvordan forestillinger formes på bakgrunn av nærmiljøets materielle form, både gjennom intendert fysisk tilrettelegging av rommet, men også hvordan rommet formes gjennom den hverdagslige bruk. Det begrepsliggjorte rom handler om mer eller mindre dominerende forestillinger om rommet. Dette er abstrakte forestillinger som til en viss grad også legger føringer for hvordan samfunnet til enhver tid skal tolkes og forstås, med andre ord en maktbase. Det levde rommet er hverdagslivets rom. Dette er rommet hvor rådende forestillinger utfordres, men også forsvares. Med andre ord kan dette rommet tolkes som rommet hvor kampen om forestillingene utkjempes.

¹⁸ Denne fremstillingen av Lefebvres romlige triade har vært brukt både med fokus på urbane og rurale forestillinger om rom (se eksempelvis, Hansen og Simonsen 2004: 170, Berg og Lysgård 2004: 66).

4 Romlig praksis - *det erfarte rom*

I dette kapitlet vil jeg belyse delspørsmål 1: Hva kjennetegner en faglig forståelse av materiell tilrettelegging og produksjon av nærmiljø, og hvordan kan dette forstås? Dette vil jeg gjøre ved først å tolke Lefebvres *erfarte rom* i forhold til nærmiljø som et materielt felt. Deretter vil jeg redegjøre for noen eksempler på hvordan rommet tilrettelegges og formes gjennom to forskjellige perspektiver. På den ene siden handler spørsmålet om hva som kjennetegner noen faglige forståelser av bruk av materielle virkemidler for tilrettelegging av rommet. Med andre ord, hvordan materialiteten kan tolkes som et middel for menneskelig atferd og handling. På den annen side handler spørsmålet om hva som kjennetegner noen faglige forståelser av hvordan materialiteten formes gjennom bruken av rommet. Med andre ord hvordan det materielle fremstår som en *virkning* av menneskelig aktivitet, atferd og handling.

4.1 *Materielle forhold*

Det erfarte rom, representerer på en måte en dialektikk mellom sosiale samhandlinger og institusjoner. Dette gjelder både de spesifikke, materielle lokaliteter og bruken av rommet. Det er denne *prosessen* som kjennetegner det erfarte rom. Dette samtidig som den dominerende praksis tilegner seg rommet og, ifølge Hansen og Simonsen, ”... fremkommer i konflikt/samarbeid mellom institusjonelle systemer og daglige erfaringer og praksiser” (2004: 171). Hva ligger det så konkret i dette?

På den ene siden kan vi eksempelvis tenke oss nærområdet på Disen som et rutenett av veier og stier mellom blokker, rekkehus, eneboliger. Dette ved siden av parkeringsplasser, og grøntarealer, skoler og butikker. Dette er materielle forhold. Den romlige erfaringen kommer på en måte inn gjennom *bruken* av dette nærområdet. Eksempelvis har unger gjennom tidene brukt ulike veier, stier og ”snarveier” gjennom hele Disen for å komme seg til og fra skolen. Denne ”skoleveien” er kanskje egentlig ikke er noen enhetlig klart definert vei, men tilegner seg likevel en del av rommet som skolevei. Det kan være en stikkvei her, over et gjerde der, gjennom en eplehage og over et lyskryss. Slik sett fremstår skoleveien som en del av det erfarte rom. På en måte kan vi kanskje si at skoleveien tilegner seg – ”produserer seg” – sakte men

sikkert en del av rommet. Dette handler med andre ord om en romlig organisering av hverdagslivet. Selv om denne skoleveien kanskje ikke representerer en synlig ”vei” i materiell forstand representerer den like fullt et fenomen som kan kartlegges empirisk. På en måte kan vi si at den er blitt produsert gjennom en konflikt mellom institusjonelle systemer (skolen), det materielle (eksisterende veier) og hverdagslig praksis (skolebarnas bruk av landskapet i hverdagslivet). Men som Hansen og Simonsen nevner er det ikke utelukkende gjennom konflikt at det erfarte rom fremkommer, men også gjennom samarbeid (2004: 171).

Eksempelvis kan vi se det erfarte rom som større strukturer, gjennom veienes infrastruktur, store motorveier som forbinder ulike deler av byen, landet – verden. Eksempelvis kjennetegnet ved boligområder som forbindes med arbeidsplasser, skoler og kjøpesentre. Dette reflekterer en romlig organisering og en romlig erfaring. Dette handler, ifølge Lysgaard: ”... om den hverdagslige og den allmenne forståelsen (den opplevde og erfarte) av hvordan samfunnet er romlig organisert i form av ruter, nettverk, steder og regioner, og er dermed i første rekke et uttrykk for samfunnets funksjonelle struktur og romlige organisering” (2004: 21). Felles for disse to eksemplene er at de kan kartlegges eller måles empirisk.

I tillegg kan vi også si at romlig erfaring (romlig praksis) er i kontinuerlig endring. Lysgaard hevder at: ”... romlig praksis er det som sikrer kontinuitet og sammenheng i samfunnets sosiale strukturer, og de reproduseres og endres til stadighet i en historisk prosess gjennom sosial praksis og interaksjon” (2004: 21). Denne historiske prosessen kan eksempelvis være sanering av boligområder, bygging av veier, skoler og boliger, utbygging av kollektivtrafikk eller forming av landskapet forøvrig. Likevel kan vi kanskje stille spørsmål om hva som egentlig former denne prosessen.

Det erfarte rom tolkes av Edward W. Soja som: ”...en produksjonsprosess hvor sosial romlighets materielle form fremstår både som mål og middel for menneskelig aktivitet, handling og erfaring” (1996: 66).¹⁹ Hva menes så egentlig med dette?

For det første kan den materielle formen være et *middel* for menneskelig aktivitet i den forstand at den legger føringer for sosial samhandling, eller for den saks skyld – hindringer. Dette eksempelvis gjennom opparbeiding av lekeplasser, parkeringsplasser og lignende. Den materielle formen har dermed en intendert hensikt. For det andre kan den materielle formen

¹⁹ Min oversettelse.

være et *mål* for menneskelig aktivitet i den forstand at det er den konkrete bruken av rommet som former materialiteten. Dette eksempelvis som den tidligere nevnte skoleveien på Disen som kanskje egentlig ikke var noe vei, men som fikk sin eksistens som ”skolevei” gjennom årelang bruk – sosial praksis. Nå har vel verken eplehager eller gjerder noen intendert hensikt i å brukes som skolevei, men bruken av området blir på en måte en *faktisitetsoverskridelse*, for å bruke Østerbergs begrep, og fremstår som en skolevei gjennom romlig erfaring. Slik sett er på en måte ”skoleveien” en ikke-intendert konsekvens av materialiteten, samtidig som den materialiserer seg gjennom praksis. Dette vitner om en kontinuerlig prosess hvor materialiteten (eller rommet) både avhenger av det materielle (landskapet) og produserer materialitet (skoleveien) gjennom romlig erfaring. Med andre ord fremstår skoleveien som et *resultat av* denne prosessen og ikke som en *forutsetning*.

Mitt hovedfokus i sammenheng med dette aspektet er begrenset til det (sosio-) materielle, og vil i det følgende i hovedsak trekke på materielle føringer og romlig erfaring knyttet opp til den materielle utformingen. Slik sett vil jeg bruke Lefebvres begrep om ”det erfarte rom” som et analytisk verktøy.²⁰

På den ene siden tar jeg utgangspunkt i den praktiske tilretteleggingen, med andre ord hvordan den romlige erfaringen kjennetegnes ved materialiteten som et *middel* for menneskelig aktivitet. Bidragsyterne i denne sammenhengen er Jan Gehl og Oscar Newman. Dette blir på en måte ”byplanleggerens perspektiv”,²¹ hvor fokuset er på ulike materielle virkemidler.

På den andre siden tar jeg utgangspunkt i hvordan bruken av området former landskapet. I den sammenhengen tar jeg utgangspunkt i Dag Østerbergs analyser av rommet som et sosiomaterielt handlingsfelt.

²⁰ Jeg vil presisere at dette er min måte å anvende Lefebvres teoretisering på. Samfunnsgeografien har eksempelvis, mer eller mindre bevisst ifølge Lysgaard, anvendt dette eller lignende perspektiver på regionalanalyser og studier av transport, flyttestrømmer produksjonsstrukturer og regional næringsutvikling (Lysgaard 2004: 21).

²¹ Til dette kan man kanskje spørre om ikke heller ”byplanleggerens perspektiv” hører inn under Lefebvres aspekt om *rommets representasjoner* (det begrepsliggjorte rom). Replikken blir da som følger: For det første så handler *rommets representasjoner* om abstrakte forestillinger av rommet. Det kan så være at byplanleggeren har abstrakte forestillinger om hvordan samfunnslivet ser ut eller hvordan det bør se ut, men poenget mitt er at min interesse er rettet mot deres kompetanse om hvordan materialiteten eller det konkrete *formes*. For det andre innebærer byplanleggerens perspektiver en *intensjon* bak den konkrete forming av materialiteten. Og sist men ikke minst, konsekvensen av dette kan måles empirisk.

4.2 "Byplanleggerens perspektiv" – bruk av virkemidler

I dette delkapitlet har jeg ingen intensjoner om å komme med en utdypende analyse av dette fagfeltet, men begrense det til noen utvalgte eksempler. Utvalget av disse eksemplene er dels gjort ut fra formålet med min empiriske analyse av boligområdet, og dels som en beskrivelse av en faglig forståelse av nærmiljø.

Oscar Newman tar i sin teori om "defensible space" utgangspunkt i den romlige organisering og utforming (Newman 1996).²² Dette nærmere bestemt hvordan bolighus, blokker, veier og ikke minst utearealer imellom disse, organiseres og formes i forhold til hverandre. Et av hovedpoengene til Newman er at det er et forhold mellom hvordan bebyggelsen er formet og organisert og hvilken grad dette "bidrar til" sosial samhandling eksempelvis mellom beboere i et nærmiljø. Bakgrunnen for Newmans teoretisering er likevel tuftet på en bekymring for økende kriminalitet og destruktiv adferd i storbysamfunnet (Schiefløe 1991: 239). Ifølge Schiefloer ser Newman kriminalitet og hærverk i sammenheng med: "...svakt utviklet naboskapsånd og tilsvarende svakt utviklet sosial kontroll i nærmiljøet" (1991: 239). Dette har flere sider.

For det første handler dette om visuell, territoriell overvåkning. Dette krever en organisering av det materielle på en slik måte at man ser og blir sett. Eksempelvis handler dette om muligheten til å kunne "titte litt ut av vinduet", følge litt med i hva som skjer der ute og ikke minst det at man har følelse av at også andre "titter litt ut av vinduene" sine. Eksempelvis kan vi se dette i et tettbygd strøk hvor hager og fasader ligger orientert mot gaten. Dette handler med andre ord om en materiell utforming og organisering av nærmiljøet som legger til rette for en slik territoriell overvåkning og kontroll. Denne fokuseringen på naboskapsånden som et kriminalitetsforebyggende tiltak minner om Nils Christies vektlegging av primærkontrollen fremfor sekundærkontrollen som kontrolltiltak. Sekundærkontrollen kommer, ifølge Christie, inn som et tillegg, "... men blir i de fleste av dagliglivets kontrollsituasjoner som et spytt i havet" (1974: 29). På den annen side hviler kanskje Christies anslag – i motsetning til Newman – i større grad på en forståelse av forholdet mellom naboskapsånd og kriminalitet som et sosialt fenomen, og ikke som et resultat eller virkning av en materiell struktur (Schiefløe 1991: 240).

²² Denne fremstillingen av Newmans teori fremlegges her i denne oppgaven i en kortversjon, noe som naturlig nok også bidrar til en forenkling av det teoretiske anslaget.

For det andre krever dette oversiktighet som ikke bare handler om muligheten for å se, men kanskje også i like stor grad om å ha mulighet til å ha *oversikt*. Dette forutsetter at antallet mennesker ikke overstiger det vi innenfor rimelighetens grenser greier å ha kontroll over. Newman skriver at: "... jo flere som deler fellesarealer, jo vanskeligere er det for mennesker å identifisere et område som sitt eget eller det å føle at man har rettigheter til å bestemme og kontrollere aktiviteten i rommet" (1996: 17).²³ Slik sett ser Newman en sammenheng mellom kontroll og en følelse av "eierskap".

På den annen side kan det være et viktig moment at de færreste nærmiljø i dag er preget av hjemmeværende husmødre, hvor igjennom sosialiseringen blant naboer i langt større grad var en heltidsbeskjeftigelse enn i dag. Dette har naturlig nok en forklaring i at de fleste familier i dag har to utarbeidende foreldre. Slik sett fremstår kanskje de fleste nærmiljø som en *residualarena* der all aktivitet er lagt til fritiden (Pløger 2001). I så fall kan det være på sin plass å hevde at muligheter for å bli kjent med naboer, eller det å styrke nærmiljøet som arena for sosial samhandling, blir et langt lengre lerret å bleke enn tidligere. Slik sett kan vi kanskje si at forutsetningen for en følelse av "eierskap" (i form av bruksrett uavhengig av juridisk eierskap), eller råderett over fellesarealer, er mindre enn tidligere.

Det å ha kontroll, eller en følelse av eiendomsrett, over sitt nærmiljø handler med andre ord om både materiell form og tetthet av beboere. I tillegg til dette ser heller ikke Newman bort fra at *sammensetningen* av beboere også spiller en viktig rolle. Med det menes at beboerne har en uformell forståelse av hvilke normer og verdier som er rådende i området. Slik sett kan vi kanskje hevde at en sosioøkonomisk faktor spiller en vesentlig rolle.

Blant annet henviser Newman til empiriske beskrivelser av "identiske" boligområder, men med helt andre utfall hva hærverk og kriminalitet angår. En viktig faktor var ifølge Newman to forskjellige sosioøkonomiske segmenter, noe som tilsynelatende gav utslag i kriminalitet og hærverk. Dette ble begrunnet med at de med noe mer inntekt hadde råd til private vakter i nærmiljøet, noe som videre også gav seg utslag i mindre hærverk og kriminalitet (Newman 1996: 12). Det var denne formen for "overvåkning" Newman tolket som årsak til denne forskjellen. Spørsmålet Newman stiller seg i denne sammenhengene er hvorvidt beboerne selv kan overta en slik "funksjon" som kontrollorgan (Newman 1996: 13). Denne "funksjonen" handler ikke bare om at beboere ser og blir sett, men i tillegg også om at de som

²³ Min oversettelse.

beveger seg inn i området opplever det som ”privat”. Med andre ord om en opplevelse av å bli *observert* til tross for at det ikke finnes innleide vakter. Et spørsmål det er hensiktsmessig å stille i denne sammenhengen er hvordan kan man føle seg observert om man verken ser eller hører kontrollorganet? Det er i denne sammenhengen Newman lanserer skillet mellom *privat* – *semiprivat* og *semioffentlig* – *offentlig*. Det er med andre ord ikke bare innvidde beboere som ser skillet mellom gradene av privat eller offentlige rom, men også de som beveger seg inn på området.

Det Newman foreslår er bruk av materielle og organisatoriske virkemidler for å unngå det skarpe skillet mellom det private og det offentlige rom. Dette ser Newman i sammenheng med i hvilken grad beboere opplever rommet i forhold til ”eierskap”. Newman ser eierskap i denne sammenhengen med tilhørighet og kontroll. Det private rom henviser til det som er innenfor hjemmets fire vegger, mens halvprivate rom sikter til private hager, trappeoppganger etc. Skillet mellom halvoffentlige og offentlige rom kan være diffust, men det halvoffentlige kan være gaten vi bor i eller fellesarealer mellom blokker eller lignende. Hva som avgjør dette skillet er i hvilken grad man opplever kontroll over området. Eksempelvis kan en stille blindgate oppleves som en halvoffentlig sfære hvor man tilsynelatende har kontroll over hvem som ferdes der eller ”hører hjemme” der. Med andre ord oppleves kanskje gaten som ”litt sin egen”, eller i det minste ”litt vår”. Likevel er vel det sterkeste elementet i forhold til kriminalitet og hærverk å kunne avgjøre, eller rette oppmerksomheten mot, hvem som ”ikke hører hjemme der”.

Den danske geografen Jan Gehl bygger på mange måter på Newmans teorier. I motsetning til Newman gir ikke Gehl et fullt så sterkt uttrykk for at dette handler om å forebygge kriminalitet og hærverk, men har mer et fokus på sosial samhandling og trivsel uten å se dette som et forebyggende tiltak mot kriminalitet. Dette selv om det kanskje kan tolkes som to sider av samme sak. Men i likhet med Newman er virkemidlene materielle former og organiseringen av disse.

Jan Gehl presiserer viktigheten av ”myke overgangssoner” mellom det private og det offentlige rom (Gehl 1996: 57). Disse overgangssonene skal bidra til å muliggjøre uformell sosial samhandling. Gehl mener det er viktig at det er en synlig forbindelse mellom de ulike sonene, dette eksempelvis om unger ser om det er andre unger ute og leker i nabolaget (Gehl 1996: 57). Dette gjelder selvfølgelig ikke bare barn, men også nabokontakt mellom voksne kan

være en forutsetning for utvikling av ”naboskapsånd”, om det er målet. Overgangssonene mellom det private og det offentlige representerer en slik arena for uformelle sammenkomster. Det er steder og rom hvor naboer møtes – i større eller mindre grad i forbifarten – men hvor kontaktene bekreftes i det minste med et beskjedent nikk. Gehl presiserer viktigheten av disse overgangssonene. Det er kanskje lettere å slå av en liten prat med naboen som står i hagen og raker løv, enn å ringe på døra med fare for å forstyrre familien midt i søndagsmiddagen. I så fall krever det kanskje en mer formell grunn til å ta kontakt.

Schiefloe hevder, med henvisning til Granovetter (1982), at disse uformelle møtene er viktige, og ser dette i sammenheng med aktivisering av *svake bånd* (Schiefloe 1991: 221). Disse uformelle møtene krever også egnede møtesteder av forskjellig type.

Slike møtesteder kan være av forskjellig type. Det kan være en lokal serviceinstitusjon, slik som kjøpmannen på hjørnet, eller en eller annen organisasjon, f.eks. foreldreforeningen i skolekorpset. Det kan også være ”steder”, slik som gangveier, hageflekker eller barnas lekeplass. Poenget er at folk må kunne møtes. Slike tilfeldige møter vil være uforpliktende, samtidig som de gir åpning for ulike typer transaksjonell atferd dersom dette er i partenes felles interesse. Dersom nærmiljøet er slik at alle møter må være intenderte, oppstår en alt – eller – intet situasjon: en relasjon må enten være forholdsvis sterk slik at den f.eks. autoriserer hjemmebesøk. Alternativet er ”trafikkrelasjoner”. I valget mellom alt eller intet, framstår intet for mange da som det tryggeste alternativet (Schiefloe 1991: 221).

Vi kan tolke Schiefloe dithen at disse ulike møtestedene fungerer som en forutsetning for uformelle sammenkomster. Om vi trekker dette videre ser vi at Gehl på mange måter deler de samme tankene, men er noe mer detaljert i hvordan uterommene skal organiseres og formes for å ”tilrettelegge” for uformelt bruk av rommet. Gehl understreker betydningen av gode sittemuligheter om man tilrettelegger rommet for uformelle møter (1996: 147). Disse mulighetene for å sette seg ned avgjør på mange måter bruken av rommet. Om mulighetene ikke er tilstede blir bruken gjerne redusert til en slags gjennomreise – noe som igjen reduserer muligheten til sosial samhandling av uformell karakter og aktivisering av svake bånd.

”Livet mellom husene er en selvforsterkende prosess”, hevder Gehl (1996: 71). Dette tar utgangspunkt i at aktivitetene bygger seg opp gjennom selve aktiviteten. Dette handler eksempelvis om barn som slutter seg til andre barns lek noe som videre virker forsterkende på

selve leken og ikke minst med tanke på leken som integrerende prosess. I det offentlige miljø, hevder Gehl, finner vi lignende prosesser; ”Hvis mange ferdes, eller mye skjer, slutter flere mennesker seg til, og aktivitetene vokser både i omfang og varighet” (1996: 69).²⁴ Gehl benevner dette som en formel hvor; ”en pluss en er tre – minst” (1996: 69). Man kan kanskje stille spørsmål om hvorvidt dette fremgår som en mer eller mindre ”naturlig” følge av hverandre, men Gehls poeng er også i denne sammenhengen kanskje å anse som en ”grov forenkling” av generelle sammenhenger. Likevel er etter mitt skjønn noe av det mest interessante i denne sammenhengen den tilsvarende negative prosessen – det skjer ingenting fordi ingenting skjer. Dette handler om de tilfellene hvor folkelivet eller livet mellom husene blir borte – også som en selvforsterkende prosess. Et eksempel kan være store åpne grøntarealer mellom blokkbebyggelsene i drabantbyer – kjemisk rensset for sitteplasser og benker. Lite innbyr til aktivitet i rommet annet enn knapt nok det å komme til og fra. Den menneskelige aktiviteten uteblir noe som også betyr at det heller er lite å se på, noe som videre også innebærer at man i større grad står i fare for å bli iaktatt av andre fremfor selv å iaktta.

Dette skulle kunne tolkes i retning av at store åpne områder ikke innbyr til intime sammenkomster, om det i det hele tatt innbyr til sosiale møter annet enn et beskjedent nikk om man møter kjentfolk. I tråd med dette kan vi kanskje si at store åpne grøntområder, eksempelvis mellom høyblokker i en drabantbybebyggelse, ikke innbyr til møter, men heller til å la være.

På den annen side kan man heller ikke utelukke at dette også kan være en ønsket effekt – en intendert bruk av virkemidler. Med det mener jeg at man ønsker å unngå sammenstimling av mennesker, larm og leven fra unger og voksne ved å anlegge store grøntareal som ikke innbyr til aktiviteter. Like fullt forblir rommet stort, lyst og åpent, noe som var noe av den funksjonalistiske arkitekturens parole. Dette i tillegg til at store folketomme arealer kanskje heller representerer overvåkning og kontroll fremfor uformelle sammenkomster blant naboer og beboere. De er lette å kontrollere. Om det ikke er noen der så er det heller ingen som gjør ugagn og representerer heller ingen trussel i området.

Gehl og Newmans perspektiver vil kunne anvendes på flere måter. For det første kan de brukes til å ”lese” bebyggelsen og boligområdet. For det andre, og som kanskje er mer sentralt

²⁴ Min oversettelse.

i denne sammenhengen, er hvordan disse perspektivene kan anvendes for å fortolke mine intervjuedes beskrivelser av sitt nærmiljø.

4.3 "Sosiologens perspektiv" – tolkning av virkninger

Det andre perspektivet på romlig erfaring som produksjonsprosess, kjennetegnes ved at materialiteten fremstår som *mål*, i motsetning til forrige delkapittel som omhandlet materialiteten som *middel* for menneskelig atferd, handling og erfaring. Dette delkapitlet handler om materialiteten som formes gjennom hverdagslivet og romlig erfaring, gjerne i konflikt med samfunnsplanleggere, arkitekter og politikeres intensjoner og virkemidler. På en måte handler dette perspektivet om hvordan den daglige praksis gjennomsyrrer eller overskrider eventuelle intensjoner, og noe som videre materialiserer seg som institusjoner i dagliglivet. I ettertid kan dette "leses" empirisk, som materielle eller sosiomaterielle avleiringer i landskapet.

Dag Østerberg skriver i boken *Arkitektur og sosiologi i Oslo* (1998) om byens fire sosiomaterielle sediment; det *disiplinære*, det *borgerlige*, det *funksjonalistiske* og det *mazdaistiske* sediment (Østerberg 1998: 35-59). Dette handler om hvordan ulike historiske epoker kan ses som sosiomaterielle avleiringer, sedimenter eller som historiske avtrykk i landskapet. Eksempelvis mener Østerberg at det disiplinære sediment kan gjenkjennes i kvadraturen i Oslo sentrum, det borgerlige sediment i eksempelvis Slottet, Stortinget og Nasjonalteateret og det funksjonalistiske eksempelvis gjennom etterkrigstidens drabantbyer. Disse ulike sedimentene skildrer med andre ord arkitektoniske virkemidler tilhørende de ulike epokene. Dette gjenspeiler med andre ord både historisk-ideologiske strømninger og politiske føringer.

Av hensyn til oppgavens omfang, intensjon og spørsmål vil jeg begrense denne drøftingen til det mazdaistiske og det funksjonalistiske sediment.²⁵ Bakgrunnen for dette er at jeg ser en konflikt mellom den funksjonalistiske arkitekturens *intensjon* og det mazdaistiske sediment som *virkning*.

Den funksjonalistiske koden kan tydelig leses som en reaksjon på en mer borgerlig kode. Østerberg beskriver den funksjonalistiske koden som et arkitektonisk virkemiddel i en

²⁵ En kritikk av Østerbergs fremstilling av disse ulike sedimentene finnes i min artikkel; "Et nærmiljø – i skyggen av de politiske majoriteter" publisert i Sosiologisk Årbok 2002.1.

politisk frigjøringsprosess. Videre spør Østerberg; ”Hva var det som fikk *funkis* til å virke befriende? Respektløsheten over fortiden, gleden ved en ny som sådan” (Østerberg 1998: 43). Med andre ord kan dette tolkes som at funksjonalismen i dette tilfellet ikke ses i forhold til hva det er, men hva det *ikke* er. Med det mener jeg at arbeiderklassens frigjøring ikke handlet om å tilegne seg det borgerlige, men ved å produsere noe forskjellig og annerledes – noe nytt. Dette begrunner Østerberg videre, slik:

Fordi fortiden finnes ikke i den nye byggestilen og dens materialitet. (...) Derfor kan arbeiderbevegelsen og andre bevegelser kjenne *funkis*bevegelsen som en forbundsfelle, som befri fra fortidens trykk – i tillegg til at denne byggestil i seg selv *er* avlastende; den avlaster persepsjonen ved å gjøre synsfeltet enklere, noe som avhenger sammen med motoriseringen og innbyggernes økte hastighet: Høy fart kaller på enklere flater, det blir ikke tid til arkitektoniske enkeltheter. *Funkis*preget bebyggelse betegner en høyere form for modernitet, den viser hen til avlastning fra legemlig slit, og fra overleverte herskeformer til fordel for mer fornuftig begrunnede (”demokratiske”) myndighetsforhold (Østerberg, 1998: 43)

Dette er todelt. For det første ser Østerberg at materialiteten *i seg selv* har en effekt på persepsjonen av rommet. Dette er forøvrig i tråd med Jan Gehl som også ser hastighet som et aspekt i forhold til persepsjonen av rommet. Rette linjer og enkle flater uten arkitektoniske kruseduller, med andre ord roper arkitekturen ut: effektivitet!

For det andre er den funksjonalistiske koden et *kollektivt* anliggende. Den har det kollektive som målsetning, eller som Østerberg skriver: ”Hovedkoden for politikken var *sosial-liberal* eller *sosialdemokratisk*” (Østerberg 1998: 42). Den sosialdemokratiske politikken var preget av en likhetstanke, en tanke om utjevning av klasseskiller og deling av ”goder”. Fellesskapet var med andre ord overordnet individet. Arkitekturen ble i denne sammenhengen noe av den sosialdemokratiske grunntankens virkemiddel.

Om vi tenker på etterkrigstidens drabantbyutvikling i Norge er ikke store flater og rette linjer et ren arkitektonisk eller estetisk anliggende. Boligbyggingen etter krigen skulle også svare til et enormt behov for boliger, med andre ord måtte byggeprosessen og materialene være enkle for å bidra til en effektiv boligbygging. Dette i tillegg til at boligbyggingen hadde et økonomisk aspekt – det skulle gjøres så rimelig som mulig. Tor Fr. Rasmussen beskriver dette som følger:

... når det gjelder boligtyper var det et politisk krav at både innvendig og utvendig skulle arkitekturen være nøktern og kostnadsbesparende, ikke bare for å holde boligprisene nede, men også for at fedrelandet, som den gang lå langt under velstandstoppen, skulle kunne ha økonomi til å bygge flest mulig boliger på kortest mulig tid (Rasmussen 2005: 34-35).

Det økonomiske aspektet – kostnadene ved boligbyggingen – skriver Østerberg lite om. Han holder fast ved at dette var et politisk prosjekt, ikke bare i forhold til likhet og utjevning av klasseskiller, men også *dannelsen* skulle fornyes. Den spissborgerlige moralen var streng, kulturen vanskelig tilgjengelig og var preget av alvor og seriøsitet. Det sorte klaveret skulle byttes ut med grammofonen. Letthet og enkelhet blir kanskje stikkordet. Dette i tillegg til strømlinjeformen, effektivitet, fart og funksjonalitet (Østerberg 1998: 43).

Funksjonalismen innen byggekunst og hjemmeinnredning er altså et løfte om dobbel befrielse – fra *borgerlighetens* herredømme og fra det *kroppslige* slitet – gjennom en materiell letthet eller en lett materialitet (Østerberg 1998: 44).

På den annen side er det kanskje på sin plass å spørre hva som eventuelt gikk ”galt” med den funksjonalistiske målsetningen. Her er det helt klart mange faktorer som spiller inn og jeg har heller ikke her noen intensjoner om å komme med en uttømmende beskrivelse av verken hendelsesforløp eller konsekvenser. Likevel er det noen interessante momenter som gjør seg gjeldende. For det første kan det ha noe med boligtetthet å gjøre, og for det andre kan dette ha noe å gjøre med politisk-ideologiske strømninger å gjøre. Det ene utelukker forøvrig ikke det andre. Østerberg trekker i relativt klare ordelag frem begge disse aspektene.

Den mazdaistiske fortetningsform svarer til den politiske kode som har vært rådende gjennom tiår, den *nykapitalistiske* eller *nyliberale* koden, som nesten umerkelig avløste den *sosial-liberale* eller den *korporatistiske* koden en eller annen gang rundt 1960. Den nyliberale koden grunner seg på forholdet mellom privat kapital og lønnsarbeid. Men den fremkaller ingen sterk lønnstakerbevegelse som tilsvarer den tidligere arbeiderbevegelsen. (...) Lønnstakerne fremstår for seg selv og andre, som en høyst uensartet mengde enkeltmennesker, som opptrer på arbeidsmarkedet, på boligmarkedet, og som daglige forbrukere enten på egenhånd eller som

medlem av de utallige ”interesseorganisasjonene”. Lønnstakerne splittes av forskjellige *livsstiler*, mens arbeiderbevegelsen delvis lyktes i å fremme en felles ”kultur” (Østerberg 1998: 39).

Slik sett utgjør kanskje lønnstakerne i dag et massesamfunn som på en måte spriker i alle retninger uten noen felles ”kultur”. Men, på den annen side kjennetegnes massesamfunnet ifølge Østerberg som et samfunn med ensartede preferanser (1998: 39).

Hvordan viser så den mazdaistiske fortetningsformen seg i det sosiomaterielle handlingsfeltet? Gjennom massesamfunnets transportmidler – privatbilismen – kan vi kanskje hevde. Vi kjører privatbil fordi det tilsynelatende ikke finnes tilstrekkelig kollektivtransport, og det finnes ingen kollektiv transport fordi ”alle” velger bilen. Dette kan se ut som en tautologi. På den annen side har den mazdaistiske fortetningsformen et kjennetegn i en spredt bebyggelse, hvor det kanskje ikke er tilstrekkelig publikumsgrunnlag for kollektive transportmidler. Dette kan ha sin grunn i et relativt stort fall i boligbyggingen i Oslo de senere årene. Rasmussen beskriver denne utviklingen som følger:

I perioden 1950 – 1984 ble det i gjennomsnitt bygget 4000 boliger årlig. Siden den gang har imidlertid boligbyggingen vært overlatt bare til markedskreftene. Ingen større feltutbygginger er igangsatt. Byggingen av nye boliger som enkeltprosjekter har vært på et lavmål (...) Resultatet av den lave boligbyggingen i Oslo har vært økt boligbygging i Akershus der kommunene har fortsatt med å spre boligbyggingen over store områder, mest i småhus og uten bymessig bebyggelse med adekvat innhold (...) I følge Norsk Veiplan var 40 prosent av boligbyggingen i Akershus i 90 – årene i boliger på usentralt beliggende områder i forhold til kollektivsystemet. Store deler av den øvrige bebyggelse har imidlertid utilstrekkelige kollektive transportmuligheter på grunn av manglende tettheter som medfører at rutehyppigheten blir for dårlig (Rasmussen 2005: 35).

Med dette som utgangspunkt er det rimelig å anta at privatbilismen i mange sammenhenger fremstår som et sterkt alternativ til kollektive transportmuligheter. Hvordan viser så privatbilismen seg som utslag i romlig erfaring?

I tillegg til statistikk over trafikken, målinger av svevestøv og forurensning kan man også se enkelte tilløp til brannslukking i form av støyskjermer, omkjøring, enveiskjøring og

stenging av ulike gater. Hvorvidt stenging av enkelte gater har noen reduserende effekt på forurensning, eller om problemet bare flyttes til et annet sted, er kanskje en sak for seg. En form for ”kanalisering” av trafikken ved å lede trafikken inn på de store trafikkårene og bort fra – i alle fall noen – boligområder har utvilsomt en lokal effekt, men i det store trafikkbildet vil kanskje denne kanaliseringen føre til mer bilkjøring. Dette med bakgrunn av at det for mange blir lengre å kjøre når ”snarveien” gjennom boligområdet faller bort. Til tross for et relativt høyt press på veinettet har bruk av privatbil de siste årene nærmest eksplodert. Kanskje ikke mest i Oslo, men i de omkringliggende strøk som Akershus, eller ”mellomlandet” som Østerberg skriver (Østerberg 1998: 37). I Akershus ble antallet personbiler nesten fordoblet fra 1980 til 2002 (Rasmussen 2005: 189). I det samme tidsrommet økte antallet biler som passerte over bygrensen fra 197 250 til 356 517 biler i døgnet, hvorav den største økningen var belastet østkanten som hadde over en fordobling av antall passeringer (Rasmussen 2005: 189). Noe av denne skjeve fordelingen skyldes nok flyttingen av hovedflyplassen fra Fornebu til Gardermoen. Dette til tross for åpning av Gardermobanen i 1998.

Østerbergs begrepsligjøring av privatbilismen som det *mazdaistiske sediment* er neppe tilfeldig. Når Østerberg anvender det disiplinære, det borgerlige og det funksjonalistiske som beskrivelser av sosiomaterielle avleiringer, ville det kanskje vært nærliggende å beskrive det siste som det *nyliberale* sediment. I visse kretser vil nok et begrep som nyliberalisme fortone seg som et negativt ladet begrep, men *mazdaisme* sikter ikke bare til den enkeltes rett til å velge – i tråd med den nyliberalistiske koden – men gir oss kanskje heller assosiasjoner til noe billig. Ikke billig og bra – som det heter i reklamen – men billig både i forhold til bytte- og bruksverdi. Med andre ord er det lettere å assosiere den gamle Mazdaen som noe dårlig og skjebnebefengt – som et nødvendig onde. Den skrangler og går, men er lite trafiksikker, lite komfortabel, forurensrer relativt mye og fungerer neppe som noe statussymbol, men mer som et symbol på *skjebnen*. Som analytisk begrep er vel mazdaismen heller lite overførbar til andre områder det kan være naturlig å sammenligne med. Om vi eksempelvis tenker på privatbilismens høyborg, Detroit, ville en analogi til den gamle Mazdaen bli urimelig som kjennetegn på et sediment tuftet på liberalisme og privatbilisme. Slik sett kan det være nærliggende å tolke Østerbergs fremstilling og begrepsbruk som kanskje et like mye politisk som analytisk prosjekt.

Både i USA, som i Norge, representerer privatbilismen ikke utelukkende en skjebne men også – om enn bare tilsynelatende – en frihet. Individets frihet er kanskje både et kjennetegn på moderne samfunn og som ingrediens i den nyliberale koden. På den annen side vil kanskje også den relativt spredte boligbyggingen bidra til at privatbilen blir en nødvendighet i hverdagslivet for beboere i ”mellomlandet”. Østerberg skriver at: ”Hverken forstadsbane eller buss kan besørge transporten i dette området, slik bebyggelsen ligger. Bebyggelsen i all sin vilkårlighet kan bare forenes gjennom privatbilismen” (Østerberg 1998: 36). Denne bebyggelsen er også begrepsliggjort som *The sprawl* (Gottdiener & Budd 2005: 145). Det som kjennetegner denne fortetningsformen er kanskje nettopp vilkårligheten eller oppstykkingen av landskapet. Eller som Østerberg skriver: ”Boligområder, en skole, en bensinstasjon, et industribygg, hva som helst – hulter til bulter” (Østerberg 1998: 37). Videre er det kanskje også nærliggende å tolke Østerberg dithen at denne vilkårlige organiseringen av rommet bidrar til en privatisering av hverdagslivet. Om vi da trekker tråden tilbake til Newman og Gehl blir på en måte alt som er utenfor det private rom et offentlig rom uten overgangssoner som bidrar til uformell menneskelig kontakt og samhandling. Om vi følger Østerberg videre kan vi kanskje anta at det sosiomaterielle handlingsfeltet i dag bidrar til intenderte møter, hvor privatbilen er det sentrale transportmiddelet. På den annen side er det noe ved selve transporten Østerberg kritiserer: ”Transport er, faktisk som dødtid, den er kjedsomhet fordi den er fravær av virksomhet som *prosjekt*” (1998: 37). Faktisiteten kommer til syne, som nevnt tidligere, gjennom en følelse av *motstand*, og kan også videre bidra til at man føler seg malsituert i situasjonen.

Denne utviklingen – nyliberalistisk eller ikke – gjenspeiler *bruken* av landskapet både gjennom spredt bosetning, privatbilisme og videre også som *erfaring* av rommet. Slik sett representerer den en romlig erfaring hvor bruken av rommet former landskapet. Dette vitner også om at den romlige erfaringen ikke står alene, men at den hele tiden står i et forhold til *det begrepsliggjorte rom* og *det levde rom*.

”Den romlige praksisen til et samfunn skjuler det samfunnets rom; det fremlegger og forutsetter det, i en dialektisk samhandling; det produseres sakte men sikkert som det bestemmer og legger beslag på det” (Lefebvre 1991: 38).²⁶

²⁶ Min oversettelse

Slik sett er det kanskje også nærliggende å anta at både privatbilismen, og ulike former for tilrettelegging, i en eller annen grad eller form har satt sitt preg på ulike boområder og nærmiljø. I den siste analysen, kapittel 6, vil jeg se på hvordan den materielle form gjenspeiles i de intervjuedes fortellinger, og på hvilken måte bilismens ”tynglser” eventuelt preger deres forestillinger om deres nærmiljø.

5 Rommets representasjoner – *det begrepsliggjorte rom*

I dette kapitlet belyser jeg delspørsmål 2: Hva kjennetegner dominerende forestillinger om nærmiljø i bygd, by og drabantby, og hvordan kan disse forstås? Det begrepsliggjorte rom, handler om ulike *forestillinger* om rommet. Det begrepsliggjorte rommet bør kanskje også forstås som det dominerende rom – som en maktbase med kontroll over rådende forestillinger. Lysgård forklarer dette på følgende måte:

Selv om dette er et mentalt rom av representasjoner i form av begreper og diskurser, utopiske tanker og fremtidsrettede visjoner, er dette samtidig *det dominerende rom*, gjennom at det i seg selv representerer en maktbase for hvordan samfunnet til enhver tid skal forstås, uttrykkes og formes (Lysgård: 2004: 22).

Slik sett bindes rommets representasjoner nært sammen med romlig erfaring som jeg drøftet i forrige kapittel. Hvilke tanker eller forestillinger vi har, avhenger kanskje også i vesentlig grad av hvilken anledning, til hvilken hensikt og i hvilken situasjon begrepet anvendes. I det følgende vil jeg ta for meg noen av de mer eller mindre rådende forestillinger om nærmiljø. Først vil jeg kort trekke frem bruken av Tönnies' begreper om *Gemeinschaft* og *Gesellschaft*, og Christies begreper om *tette samfunn*. Deretter vil jeg drøfte tre ulike forestillinger av nærmiljø – *det rurale*, *det urbane* og *nærmiljø i drabantbyen*. Til sist i dette kapitlet drøfter jeg ulike forestillinger om nærmiljø i forhold til forestillinger om det gode liv.

5.1 De tette samfunns doble karakter

Begrepene om *Gemeinschaft* og *Gesellschaft* blitt gjerne blitt tolket som dikotomier av det "varme" og det "kalde", eller det "gode" og det "onde" (Pløger 2001: 29). Dette var nok langt fra Tönnies' intensjoner med begrepene (Asplund 1991: 26). Likevel har kanskje *Gemeinschaft* blitt assosiert med den idylliske landsbyen hvor alle står i nær tilknytning til hverandre (Pløger 1997b: 202). Dette har "naturlig" nok bidratt til en skeptisk holdning til Tönnies' begreper. Schiefloe er en av de som har vært kritisk til koblingen mellom *Gemeinschaft* og nærmiljø.

Et problem i vurderingen av nærmiljø som sosial arena, er at det er vanlig å gå ut fra normative og empirisk svakt funderte idealmodeller av tette og integrerte lokalsamfunn, basert på en sammenkobling av teoriene om Gemeinschaft og primærgrupper. Mye tyder på at slike teoretiske konstruksjoner er mer villedende enn veiledende. (...) Empiriske studier av byboeres nettverk viser at de fleste har sin primære sosiale forankring andre steder enn i nærmiljøet (Schiefløe 1991: 227).

Hvorvidt Tönnies' begreper er villedende eller ikke skal være usagt, men Gemeinschaft kan også knyttes til relasjoner som er uavhengig både av slektskap og sted. Tönnies delte Gemeinschaft i *blodets* (familiens) Gemeinschaft, *stedets* (naboskapets) Gemeinschaft og *åndens*, (vennskapets) Gemeinschaft (Tönnies 2001).²⁷ Som Schiefloe antyder finner mange sine primære relasjoner andre steder enn i nærmiljøet. Det skulle kunne representere et eksempel på at *åndens Gemeinschaft*, i form av vennskap, er fungerende løsrevet fra både slekt og sted. Selv om menneskers primære sosialisering, ifølge Schiefloe, ikke er et lokalt anliggende er det kanskje likevel et sentralt spørsmål hvilke relasjoner man finner lokalt, om nærmiljø er tema. Hvilken misjon har så den primære sosialiseringen i nærmiljø? Nils Christie vektlegger primærsosialisering i forhold til utvikling av *primærkontroll*:

Med *den primære kontroll* har jeg her i tankene alle former for belønninger og straffer som springer ut av og er bygget inn i det vanlige samvær. Den primære kontroll finner sted gjennom handlinger som er en del av det vanlige samvær. Men dette samværet er ikke skapt for å gi grunnlag for kontroll. Kontrollen kommer av seg selv (Christie 1974: 29).

²⁷ Gemeinschaft og Gesellschaft har gjerne vært oversatt som *samfunn* og *selskap*. En vanlig eksemplifisering av dette i store deler av den sosiologiske litteraturen har vært å skille mellom *trossamfunn* og *aksjeselskap*. På en måte kan vi si at begrepet trossamfunn gir assosiasjoner til noe som er bestående over tid, gjerne over generasjoner og hvor man føler en slags "naturlig" tilhørighet. På den andre siden assosierer vi gjerne et aksjeselskap med noe "konstruert" og flyktig, hvor relasjonene er kalkulerende, instrumentelle og nytteorientert (Tönnies 1990). Tönnies lagde også to handlingstypologier, *vesenvilje* og *kårvilje*, som svarte til Gemeinschaft og Gesellschaft som samfunnstypologier (Tönnies 1990b).

Primærkontrollens ”motsats”, *den sekundære kontroll*, betegner Christie som: ”... tiltak som iverksettes utenom det vanlige samvær, og da oftest av en eller annen spesialist med adferdskontroll som yrke” (1974: 29). I motsetning til primærkontrollen, hvor kontrollen er latent eller ikke nødvendigvis intendert, har sekundærkontrollen en kontroll som intensjon. Likevel hevder Christie at den sekundære kontrollen er underlegen den primære, både i styrke og kvalitet (1974: 30). Men i hvilken grad kan vi si at primærkontrollen nødvendigvis er et lokalt anliggende? Kan ikke primærkontrollen like gjerne være forankret i åndens Gemeinschaft, løsrevet fra slekt og sted? Ifølge Christie er det to sentrale forhold som spiller inn. For det første handler det om enhetens størrelse, og følgelig eventuelle muligheter for *visuell* kontroll, og for det andre deltagerens *gjensidige avhengighet* (Christie 1974: 30). Dette ser Christie i sammenheng med sine begreper om *tette* eller *løse* samfunn:

Samfunn hvor partene er meget sterkt synlig for hverandre, og også som sterkt gjensidig avhengige, vil vi i denne bok betegne som tette samfunn. Det er samtidig samfunn hvor den primære kontroll har sterke forutsetninger for å virke. Omvendt vil løse samfunn være slike hvor synlighet og personlig avhengighet er lav og hvor den primære kontroll vanskelig får noe tak på partene (Christie 1974: 30).

På den måten kan vi kanskje si at primærkontrollen er sterkest blant mennesker som omgås til daglig, ansikt til ansikt, i hverdagslivet. Synlighet er et sentralt stikkord i denne sammenhengen. Dette minner forøvrig om *målsetningen* med bruk av virkemidler i forhold til Gehl og Newman (jf. kap. 4.2). I den sammenhengen var det sentrale å skape overgangssoner mellom det private og det offentlige rom. Disse overgangssonene – de myke overganger – handler om å tilrettelegge for uformell sosial samhandling, noe som igjen bidrar til oversiktighet i nærmiljøet. Gehl og Newman ser på dette som et materielt anliggende, i motsetning til Christie, som ser på dette som et sosialt fenomen. Likevel er likheten at sosial samhandling blant beboere har en viss kontrollerende virkning, og kan forebygge ulike former for kriminalitet. Ved siden av synlighet vektlegger Christie også gjensidig avhengighet som en egenskap ved tette samfunn (1974: 30).

En form for gjensidig avhengighet henger ifølge Christie sammen med folks *vilje* til å se. ”Naboer i sovebyer, med yrke og venner andre steder, vil til de grader mangle avhengighet

at de ikke engang gidder å se” (Christie 1974: 32). Den gjensidige avhengigheten uteblir, og dermed også viljen til å ”se”. Det å ”se” i denne sammenhengen tolker jeg i retning av å ”bry seg”, ha ”omsorg for” eller det å ”bekymre seg” for sine naboer.

Om drabantbyene karakteriseres som sovebyer er en sak for seg, men, som tidligere nevnt, hevder Schiefloe at: ”Empiriske studier av byboeres nettverk viser at de fleste har sin primære sosiale forankring andre steder enn i nærmiljøet” (1991: 227). Om den primære sosiale forankring uteblir fra nærmiljøet, kan dette følgelig tolkes som en svekkelse av nærmiljøets primære kontroll.

Christie presiserer også flere baksider av ”for tette” samfunn. På den ene side kan tettheten bli så stor at den faktisk leder til kriminalitet. ”Ære kan f.eks. bli så viktig at den kan bringe et drap som svar på en fornærmelse” (Christie 1974: 31). Dette kan med andre ord ses på som en konsekvens av tettheten, at man står i fare for å ”tape ansikt”. På den annen side er kanskje ikke faren for eget liv det største problemet med tette samfunn. Ved siden av den tryggheten som ligger i kontrollen, kan følelsen av å bli (over-) kontrollert i små tette samfunn kan ifølge Christie vekke et visst ubehag:

Småbyens forbannelse, gjennomskinneligheten, det at alle vet alt om alle, det kan fra et kontrollsynspunkt ses på som en fordel. Men det skaper ofte svært snevre grenser. (...) Mange har vært glade for å kunne forlate småbyens gjennomskinnelighet. Mangt et initiativ ville i enkelte typer småsamfunn – (...) – aldri kommet til utfoldelse (Christie 1974: 31).

Samfunnets tetthet reflekterer med andre ord en dobbelthet. På den ene siden gjenspeiler det tette samfunn trygghet og kontroll som positive sider. På den annen side kan den sterke kontrollen i tette samfunn tolkes som en hindring for enkelte typer handling eller livsførsel. Med andre ord kan vi si at de tette samfunn legger begrensninger på individets handlefrihet. Hvilket samfunn, eller hvilken grad av tetthet, er det så vi ønsker? Schiefloes undersøkelse viser at:

Et konstruert idealbilde av et tett, integrert lokalmiljø der alle har sterke bånd til alle andre, representerer verken noen realistisk eller ønskverdig situasjon. Det folk ønsker seg av lokale kontakter, synes således være en ”passelig mengde” ikke altfor forpliktende relasjoner, der en

kan høste en del kollektive fordeler uten samtidig å være underlagt for sterk kontroll (Schiefloer 1991: 219-220).

Schiefloes bilde av nærmiljøet representerer med andre ord en forestilling om det moderate og avbalanserte. De ”kollektive fordelene” Schiefloe sikter til tolker jeg som en form for tilstrekkelig primærkontroll. Med tilstrekkelig primærkontroll mener jeg at beboerne ser en viss grad av trygghet i nærmiljøet, uten at det i vesentlig grad går på bekostning av den enkeltes frihet.

På den annen side kan det være på si plass å spørre i hvilken grad folk har reelle muligheter til eventuelt å ”velge seg bort”. Noe av styrken i tette samfunn er vel kanskje nettopp at mulighetene for å ”velge seg bort” kan være vanskelige og kostnadskrevenende. Skillet mellom Gemeinschaft og Gesellschaft kan være fruktbart i denne sammenheng. Med det mener jeg at Gemeinschaftsrelasjoner kanskje i større grad enn Gesellschaftsrelasjoner kan kjennetegnes ved en viss treghet. Denne tregheten har sammenheng med Gemeinschaftsrelasjonenes karakter som vedvarende relasjoner.

Per Otnes mener at det som karakteriserer relasjonene i Gemeinschaft er *deling*, mens relasjonene i Gesellschaft kjennetegnes ved *bytte* (1991: 307). Denne forskjellen kan også ses i lys av Lefebvres skille mellom *bruks-* og *bytteverdi* (jf. kap. 3.1). Bytteverdien er knyttet til markedets tilbud og etterspørsel som en abstrakt verdi, gjerne målt i penger. Bruksverdien er derimot knyttet til konkret bruk.

Selv om Gemeinschafts *deling* ikke nødvendigvis krever umiddelbar gjenytelse, hviler det likevel en forventning om å bidra ”en annen gang”, med andre ord en form for *forpliktelse*. Et ”bytteforhold” i Gesellschaft handler kanskje i større grad om et umiddelbart ”oppgjør”, hvor man *ikke* blir stående i en ”livslang” forventning om gjenytelse, noe som kanskje kjennetegner Gemeinschaft. På den måten blir kanskje tanken ved å ”bryte opp” Gemeinschaftsrelasjoner en større belastning, eller kostnad, og muligheten til å ”velge seg bort” blir mindre. Slik sett kommer gjerne Gemeinschafts treghet til syne, og på den måten blir denne tregheten både Gemeinschafts styrke, og dets svakhet.

5.2 Forestillinger om nærmiljø i bygd, by og drabantby

I forestillinger om nærmiljø og det gode liv har tolkninger av Tönnies' begreper om *Gemeinschaft* og *Gesellschaft* altså vært sentrale begreper (Pløger 1997b: 202). *Gemeinschaft* som samfunnstypologi har siktet til det gode, konfliktfrie, varme og omsorgsfulle fellesskap hvor alle står i nært forhold til hverandre. På den andre siden har *Gesellschaft* blitt sett på som det instrumentelle, kalkulerende, distanserende og kalde samfunnsforhold.

En kritikk av anvendelsen av begrepsparet ligger i det at det har vært vanlig å trekke likhetstegn mellom *Gemeinschaft* og landet (det rurale), og mellom *Gesellschaft* og byen (det urbane). På den måten har landsbylivet blitt ansett som nært og godt, mens bylivet blir fremstilt som kaldt og trist (Pløger 2001: 30). Pløgers anliggende har kanskje ikke vært en direkte kritikk av koblingen mellom *Gemeinschaft* og landsbylivet men, er mer kritisk til en direkte kobling mellom *Gesellschaft* og livet i byen. Pløger skriver:

Tönnies satte ikke noe likhetstegn mellom urbanisering og *Gesellschaft*. Men det er en slik utlegning av ham som har vært dominerende i nærmiljøforskningen, og det anti-urbane idealet representeres av de små ikke-urbane fellesskaper (*Gemeinschafts*)(Pløger 2001: 30).

Pløger argumenterer for at definering av det gode liv blir gjort på landsbylivets premisser – at landsbylivet fremstår som en rådende forestilling om det gode liv (2001: 21). Ved å akseptere landsbylivet som hegemonisk forestilling om det gode liv blir det til at man leter etter de samme elementene for å beskrive det gode liv i *byen* (Pløger 2001: 21). Et interessant poeng i forhold til Pløgers vinkling er hvorvidt våre forestillinger om det gode liv er mer eller mindre fastlåst i forestillingen om rurale fellesskaper. I så tilfelle kan det være nærliggende å stille spørsmål om hvorvidt vi tenderer til å bruke elementer vi forbinder med rurale fellesskap for å beskrive vårt nærmiljø – i større eller mindre grad uavhengig om vi bor i bygd, by, eller drabantby.

Jeg vil i det følgende forsøke å gi et bilde av tre ulike forestillinger om nærmiljø. Dette handler om forestillinger om nærmiljø i bygda, byen og drabantbyen.

5.2.1 Forestillinger om livet i bygda – det rurale nærmiljø

Det å gi seg i kast med å lete etter en entydig forestilling om landsbygda, er verken reelt eller hensiktsmessig i forhold til mine intensjoner. Mine intensjoner i denne sammenhengen er å finne ulike elementer som brukes til å beskrive bygda eller landsbyen. I det følgende vil jeg beskrive og drøfte et utvalg forestillinger om livet i bygda.

Mariann Villa skriver i sin doktoravhandling, *Bygda som bustad*, følgende: ”Eit hovedfunn i intervjumaterialet er at bygdelivet gjennomgåande vart omtala som ”trygt og godt”, anten i direkte tale eller i andre og nærliggande ordelag” (Villa 2005: 98). Hva ligger det så i begrepene trygt og godt? Villa skriver videre:

I tillegg til ”trygt og godt”, var bygdelivet omtala som ”avslappande”, ”fredeleg” og ”roleg og greitt”. Fråvær av stress og farlege situasjonar for seg sjølv og sine barn, mangel på køsituasjonar i trafikk og handel og fråvær av valds- og narkotikamiljø er karakteristikkar som er brukte. I avslappa ligg òg ei vurdering av bygdefolk med meir ”fõtene på jorda” (samanlikna med byfolk). Trygt og godt er særleg relatert til barns oppvekstvilkår i bygda (Villa 2005: 99).

Denne karakteristikken av bygda baserer seg både på konkrete elementer som kjennetegner bygda, men også i vesentlig grad dannes det et bilde av hva bygda *ikke* er. Med andre ord kjennetegnes bygda delvis gjennom en forestilling om sin ”motsetning” – byen.

”Byfolk” i denne sammenhengen karakteriseres som de som *ikke* har ”beina på jorda”, samtidig med at det også kan være nærliggende å tolke karakteristikken som at kriminalitet og narkotika er noe som hører bylivet til. Slik sett kan vi kanskje ane konturene av en stereotyp forestilling om livet i byen som noe negativt. Ved å karakterisere byen som negativ blir bygda følgelig fremstilt som positivt – som en forestilling om ”det gode liv”. Denne positive beskrivelsen av bygda ses også i sammenheng med karakteristikker av sosiale relasjoner. Villa skriver følgende:

I forlenging av bygda som staden for fred og ro, er bygda framstilt som staden for ”trygt og godt”. I likhet med ”fred og ro” er ”trygt og godt” ofte gitt eit positivt innhald i forhold til bygda, og framstår særleg som karakteristikk på sosiale relasjonar eller som ein konsekvens av sosiale relasjonar. Det tilsynelatande allment aksepterte i at bygda representerer tilstanden

”trygt og godt” gjer at også dette kan sjåast som ein felles kulturell kategori eller som konvensjonell kulturell visdom om forholda i bygda (Villa 2005: 103).

De sosiale relasjonene er i denne sammenhengen fremstilt som positive karakteristikker av sosiale relasjoner, men i tillegg ses det positive i bygda som en konsekvens av sosiale relasjoner. På den måten kan vi kanskje hevde at forestillingen om ”trygt og godt” fremstår både som *produkt* og *produsent* (jf. kap. 3.1). Med det mener jeg at disse karakteristikene kan ses på som forestillinger av bygda som et *ruralt rom*, som er produsert gjennom *diskursivt arbeid*. Dette arbeidet består i å gjenfortelle forestillingene om det trygge og gode, og fremstille denne beskrivelsen som noe allment akseptert, eller som Villa skriver: ”... at ”trygt og godt” trer fram som ein viktig kategori som kan tolkast som ei form for etablert visdom eller ”commonsense” om bygda” (2005: 105). Det diskursive arbeidet innbefatter også det å karakterisere bylivet gjennom en elendighetsbeskrivelse av byen. Byen blir ”stemplet” med utsagn som; ”farlig trafikk”, ”vold” og ”narkotika”. Slik sett produseres forestillingene om den trygge bygda gjennom sin motsetning – den farlige byen.

Villas funn bygger opp under en tradisjonell forestilling om bygdeliv som idyll. Slik kan vi si at trygghet som *verdi* er relativt dominerende i denne forestillingen. Med det mener jeg at bygdelivet i denne forestillingen oppleves som positiv *trygghet*, og ikke som en negativt ladet *kontroll*. De elementene som er brukt til å beskrive bygda blir gjort entydige, *lukket*, og fremstår som momenter i en *nærmiljødiskurs*. Ikke minst blir fokuset på det trygge og gode viktig i sammenheng med bygda og barns oppvekstvilkår (Villa 2005: 106).

En annen forestilling om livet i bygda fremsettes av Hans Wilhelm Engel Thorsen og Berit S. Verstad i artikkelen; *Hva er bygd – egentlig?* (2004). Gjennom et gruppeintervju, med fokus på å gi et bilde av hva som særpreger bygda, kom følgende beskrivelse:

Bygd består av nettverk. Det er ikke sikkert at de er selvvalgte og gode nettverk bestandig. De er både klamme og ekle, men du inngår i en sosial relasjon med de som bor i noenlunde nærhet av deg. Du får identitet tildelt deg gjennom slekta. Hvem man er og hvem man har vært en del av er mye viktigere enn hva du gjør for det sosiale livet og for nettverkene. Sånn at for meg er bygda litt sånn halvføydalisme. Det er noen sterke herrer som styrer liv og virke (sitert gjengitt i: Thorsen og Verstad 2004: 182).

Dette sitatet har flere interessante elementer. Som helhet gir sitatet gjerne assosiasjoner til noe kontrollerende, forutsigbart og kanskje til dels uforanderlig. Den intervjuede gir uttrykk for at bygda legger begrensninger på eventuell identitetsutvikling og livsførsel. Utsagnene ”klamme” og ”ekle”, blir brukt for å karakterisere nettverkene, og er entydig negative bilder av bygda. På den måten kan de også tolkes som momenter i en *frihetsdiskurs*. Med det mener jeg at momentene ligger som hemsko på en interesse, i dette tilfellet *friheten*, som undertrykkes av det ”klamme” og ”ekle”. Denne frihetsdiskursen blir dermed gjerne også en utfordrer til nærmiljødiskursen.

Bildene av nettverkene peker på en måte i samme retning. Muligheten for å *velge* relasjoner er begrenset i og med at nettverkene er begrenset til hvem som bor i nærheten. Slik sett kan dette tolkes som at muligheten for å velge ikke handler om å velge mellom ulike nettverk. Det eneste alternativet er eventuelt er å ”velge seg helt ut” av nettverkene, noe som kanskje igjen oppleves som vel drastisk.

Et annet interessant poeng i dette sitatet er at identiteten er tildelt gjennom slekt, og ikke ervervet. Dette kan tolkes som at sosial status på bygda i større grad handler om en *tilskrevet* status. Ifølge Østerberg kan vi skille mellom *ervert* og *tilskrevet* sosial status (1997b: 48). En tilskrevet form for sosial status er noe man i større eller mindre grad er født inn i, mens en ervert form for sosial status er noe man arbeider seg frem mot, eksempelvis gjennom en yrkeskarriere. Forholdet mellom tilskrevet status og bygdesamfunn beskriver Østerberg som følger: ”Forholdene i bygdesamfunnet var – og er antagelig fremdels – sterkere preget av de tildelte stater enn bysamfunnet” (1997b: 49). Følgelig kan også tilskrevet status tolkes som en *treghet* i forhold til bygdefolks status. Om bygdefolks sosiale status kjennetegnes gjennom tilskrevet status kan treghet også bidra til reproduksjon av så vel som likhet som ulikhet, i bygdesamfunnet.

Tilskrevet status kan også ses i lys av Bourdieus forståelse av *sosial kapital* (Bourdieu 1996). Er man av ”god slekt” kan man dra nytte av denne formen for kapital, men er man av mindre bra slekt vil man kanskje kunne slite med det, gjerne i generasjoner. Denne formen for kapital har likevel en begrenset gyldighet. Med det mener jeg at den er gyldig innenfor sitt eget *felt*, som i dette tilfellet er den gjennomsiktige bygda. Dette kan være noe av bakgrunnen for at enkelte opplever bygda som ”litt i klammeste laget”, og gjerne ønsker seg vekk. Dermed bærer

forestillingen om bygda gjerne en dobbel karakter. Thorsen og Verstad beskriver dette som følger:

Disse tette sosiale forholdene er både bygdas svakeste og sterkeste side. De kontrollerer mulighetsrommet for hva som er akseptabelt eller ikke, samtidig som de bidrar til at mulighetsrammene internaliseres slik at den enkelte får begrenset sine egne muligheter. Dette trange mulighetsrommet har imidlertid en dobbel karakter; det virker undertrykkende samtidig som det gir trygghet. Bygd virker både inkluderende og ekskluderende på samme tid (Thorsen og Verstad 2004: 186).

Bygdesamfunnets doble karakter kan også ses i lys av Christies begreper om tette samfunn og primærkontroll (jf. kap. 5.1). En mulig tolkning av den doble karakteren er å anta at dette handler om grader av trygghet versus grader av frihet. Det er rimelig å anta at ”det trygge” i denne sammenhengen handler om primærkontroll. Jo tettere samfunn, og følgelig sterkere primærkontroll, desto tryggere blir samfunnet, innenfor rimelighetens grenser vel og merke. Men dette kan også tolkes som ”frihetens pris”. Med det mener jeg at det tette samfunn, eller den sterke primærkontroll, også går på bekostning av den individuelle innbyggers frihet. Hvorvidt primærkontrollen oppleves som frihetsberøvelse avhenger gjerne også av hvilke interesser beboerne har, og hvorvidt den enkeltes interesse avviker fra bygdemajoritetens interesse.

I hvilken grad bygdas tilsynelatende tette samfunn oppleves som trygghet (positivt) eller kontroll (negativt) handler gjerne om man er ”inne” i bygda eller ikke. På den måte kan også dette ses i lys av *inngruppe* versus *utgruppe* (Østerberg 1997b: 26-30). For at inngruppen skal være en vel fungerende inngruppe kreves en viss intersubjektiv konsensus omkring atferd, normer og regler. En slik felles forståelse av normer og regler kan også tolkes som et *interessefelleskap*, men hvilke interesser som fremmes avhenger gjerne også mye av livsfase. Eksempelvis vil ”trygt og godt” være av vesentlig betydning for mennesker i en livsfase med omsorg for barn (Villa 2005: 99). På den måten kan ”trygt og godt” tolkes som en parole for bygda som en arena for oppvekst.

Hvordan kan et eventuelt interessefelleskap vise seg i folks beskrivelser av bygda? Gjennom utsagn som ”trygt og godt”, ”stille og rolig”, ”avslappende” og ”fred og ro”, antydes et bilde av *passivitet*. Satt noe på spissen kan dette tolkes som at interessen i bygda er en

interesse i at ”ingenting skjer”, men med en slik interesse som parole skjer det etter det meste og dømme heller ingenting ”galt”. Slike utsagn kan gjerne tolkes som momenter i en trygghetsdiskurs, men passivitet er kanskje ikke et positivt ladet begrep. For småbarnsfamilier vil kanskje en viss grad av passivitet likevel være å foretrekke fremfor aktiviteter de ikke har kontroll over. På den måten fremtrer kanskje passivitet som en ønsket situasjon, ikke som mål i seg selv, men som et middel for oversikt og kontroll.

Som en oppsummering vil jeg si at forestillingene om fellesskapet på bygda kan kjennetegnes ved tvetydigheten i forholdet trygghet og kontroll. Hvorvidt man føler seg *vel-* eller *malsituert* i bygda vil etter alt å dømme ha sammenheng med hvorvidt man har sammenfallende interesser med de øvrige i bygdefellesskapet. Det tette samfunn preget av nære og primære relasjoner kan med andre ord ses på både som *tyngsler* og som *avlastning* (jf. kap. 3.2).

5.2.2 Forestillinger om hverdagsliv i byen – det urbane nærmiljø

Den urbane livsførsel kjennetegnes gjerne som et møte mellom *overflater* (Pløger 2002: 131). Dette har utgangspunkt i at mennesker i byen forholder seg til hverandre som fremmede, med andre ord at relasjonene forstås som overflaterelasjoner. Selv om relasjonene i byen kan ses på som flyktige og tilfeldige relasjoner foreligger det likevel en konvensjon – en urban kode – for hvordan man omgås andre mennesker i byen. Hva kjennetegner så denne urbane koden? Flyktige og tilfeldige relasjonene handler naturlig nok om det mylderet av mennesker og inntrykk vi forbinder med storbyen. Essensen i dette er at storbymennesker opptrer som *fremmede* overfor hverandre – vi møter ukjente mennesker hver dag. For at tilværelsen i dette menneskemylderet og byens mangfoldige inntrykk skal være utholdelig for mennesket krever det en distanse i forhold til den fremmede. Distansen er en av de ”høflighetsformer” Georg Simmel mener danner grunnlag for å eksistere i bylivet. Ved siden av distansen fremhever Simmel bymenneskets karakteristikk gjennom *intellektet*, *blaserthet* og *reserverthet* (Simmel 1990). *Intellektet* har sin bakgrunn i pengeøkonomien og gjennom en kalkulerende attityde presentert som fornuft. Dette ser Simmel i sammenheng sammen med utviklingen av pengeøkonomien – som preger storbyen både som årsak og virkning (1990: 91). *Blaserthet* hvor vår oppfatning av individuelle forskjeller sløves på grunnlag av storbyens overveldige og

mangfoldige inntrykk – en tilpasningsform. *Reserverthet* som en metode for å bevare seg selv i storbyen. *Reservertheten* skiller seg imidlertid fra de øvrige i og med at denne *reservertheten* også åpner for en individuell frihet. Simmel skriver: ”*Reservertheten* skaffer nemlig individet en art og en grad av personlig frihet, som det virkelig ikke finnes noen analogi til under andre forhold” (Simmel 1990: 95). Med andre ord er dette et særegent gode man ikke finner under andre forhold, eksempelvis i landsbyen, hvor man kanskje i mindre grad har mulighet til – nettopp å reservere seg.

I likhet med Tönnies’ skille mellom *vesenvilje* og *kårvilje* opererer Simmel med et noenlunde tilsvarende begrepspar. Der hvor landsbylivet var preget av et visst *lynne* var bylivet preget av *forstand* (Simmel 1990: 89). Forstanden hevder Simmel er menneskets måte å forholde seg til storbyen på. Dette med bakgrunn i at storbyens liv har et intellektualisert liv, det reflekterte og kultiverte i motsetning til landsbyens ”naturlighet”. Slik sett kan det se ut til at bylivet – i denne forbindelsen – har klare likhetstrekk med Tönnies’ *Gesellschaft*.

Dominerende bilder av byen som ”elendighet” bygger gjerne på tolkninger av Simmel, samt en direkte kobling mellom byliv og Tönnies’ *Gesellschaft*. Likevel er det en viss dualitet i Simmels perspektiver. På den ene side kan Simmels perspektiver tolkes som pessimistiske i og med at storbyens kalkulerende attityde med pengeøkonomi, tidspress kan virke undertrykkende på individet. På den andre siden kan Simmels byliv tolkes som en frigjøring fra det klamme kontrollerende fellesskap man eksempelvis finner i landsbyen.

En kontrast til denne arven fra Simmel finner vi i forestillinger om et byliv basert på behag, sosialt og kulturelt mangfold og ikke minst estetisk nytelse. Et eksempel på dette er Walter Benjamins forestillinger om en *flanør*. Med andre ord forestillinger basert på muligheter fremfor begrensninger. Gater, butikker og kjøpesentre i byen er riktignok i manges øyne et bilde av stress, mas og kjøpepress, men det kan også oppleves som noe annet. Bare det å rusle en tur i byen, iaktta byens pulserende liv, se eller bli sett. Med henvisning til Shields (1994) skriver Pløger: ”Det er en atferd som ikke er orientert mot å konsumere varer, men mot å *konsumere rommet*” (2001: 119). Dette svarer også til Lefebvres begrep om *rommet for konsumpsjon* som også svarer til rommet for ”fornøyelse” og som videre også kan tolkes som et rom for ”forskjellighet” (jf. kap. 3.1).

Denne situering står gjerne i sterk kontrast til nærbutikken i landsbyen. Riktignok har kanskje også den tradisjonelle landhandelen gjerne fungert som en uformell møteplass for folk på bygda, men mulighetene for å bevege seg dit uten å ”bli sett” er gjerne relativt små.

På den annen side er det kanskje viktig å se en forskjell på det å *være* i byen og det å *bo* i byen. Det å bo i byen bringer også med seg det å forholde seg til byen og bylivet hele tiden. Ikke minst finnes det delte meninger om hvordan tilværelsen ved å bo i byen fortøner seg for barnefamilier.

Hilde Danielsen skildrer barnefamiliers forestillinger om sitt nærmiljø i Bergen sentrum. Hennes betraktninger i denne sammenhengen tegner et tvetydig bilde:

Samtidig som mange av foreldra sette fram bilde av byen som kosmopolitisk, formidla dei eit bilde av at dei budde i ei bygd i byen. Foreldra ønskjer at barna skal verte trygge og set fram eit gjennomsiktig og nært nabolag som ei rolig og landsbyaktig ramme om oppveksten til barna (Danielsen 2005: 98).

Tvetydigheten ligger i det at hennes intervjuede skildrer en forestilling som både handler om en urban frihet *og* en rural trygghet. Dette bryter på en måte med mer eller mindre tradisjonelle forestillinger om livet i byen og med forestillinger om den gode oppveksten. Slik sett ser det ut til at det rurale fellesskapet – landsbyen – fremdeles er premissleverandør når gode oppvekstforhold skal defineres. Pløgers anliggende om å definere byen på sine *egne* premisser ser dermed ut til å være problematisk i denne sammenhengen hvor temaet er sentrert rundt byen som oppvekstforhold. Danielsens intervjuede kommer langt på vei med byens mangfold, men i jakten på trygghetens *elementer* trekker de på begreper som gjennomsiktighet, nære relasjoner til naboer og forutsigbarhet. Et spørsmål i denne sammenhengen er hvorvidt språket i seg selv er tilstrekkelig til å beskrive de goder en oppvekst i byen sikter til uten å trekke på momenter i en rural diskurs. Med det mener jeg, som jeg har nevnt tidligere, at språket i seg selv er konserverende og kan virke som en treghet i våre forestillinger.

Likevel ligger det kanskje også en liten selvmotsigelse i Danielsens funn. Med det mener jeg at det å fremstille byen som et distansert fellesskap – hvor fremmede forholder seg til fremmede på et overfladisk og blasert nivå – samtidig som å fremstille byen som et fellesskap basert på nære relasjoner, blir motsigende. En annen tolking er å betrakte nærmiljø i

by som små ”oaser” av nærhet og forutsigbarhet – tilstrekkelig til å kunne si ordet ”trygghet”. Med andre ord kanskje at bygården i sentrum fungerer som en ”borg” med en trygg bakgård, men hvor det urbane og pulserende bylivet ligger noen skritt unna. På en måte en slags ”ja takk, begge deler” forestilling.

En antagelse i en slik sammenheng er at det med tiden har blitt noe mer legitimt å betrakte et nærmiljø i byen som gode oppvekstforhold. Dette støttes også av forskning i Oslo (Sæter og Ekne Ruud 2005: 137). Ifølge Danielsen er premissene for ”den gode barndommen” i endring;

Det er verdt å merkje seg at verdier som kulturelt og sosialt mangfald og kompetanse til å takle framande, vert oppfatta som udiskutable goder som konkurrerer med verdien om nærleik til naturen om kva som skal til for å skape sunne og kompetente barn. Natur og mangfald vert slik sett vekta mot kvarandre som viktige verdier barna bør introduseras for (Danielsen 2005: 97).

På den måten kan vi kanskje si at den dominerende forestillingen om den gode barndommen som livet i landsbyen har møtt reell motstand fra den urbane diskursen. Men til tross for denne motstanden ser det fremdeles ut til at de aller fleste tenker seg ut av sentrumsområdene når de kommer i småbarnsfasen (Hjorthol og Bjørnskau 2005: 117). De vil ut av byen, gjerne med rekkehus eller villa på ønskelisten sammen med et epletre, en hageflekk og parkeringsplass for to biler – om økonomien tillater det.

5.2.3 Forestillinger om hverdagslivet i drabantbyen

Det er kanskje nettopp økonomiske grunner til at en blokkleilighet i drabantbyen blir stående som et realistisk mål for mange. De økonomiske forholdene – boligprisene – avhenger naturlig nok av hvor attraktive drabantbyene er. Følgelig er attraktiviteten ikke bare bestemt av beliggenhet, funksjonalitet, utseende og beboersammensetning, men også av hvilket omdømme drabantbyen har. Dette gir seg utslag i forestillinger som ikke nødvendigvis samsvarer med faktiske forhold (Hansen og Brattbakk 2005: 40). Men hvilke forestillinger er dominerende for hverdagslivet i en drabantby? Marianne Gullestad titulerte en artikkel i Aftenposten med: *I DAG Mye bedre enn sitt rykte*” (Gullestad 1996). Bare denne tittelen sier implisitt at

forestillingene om livet i drabantbyen har vært negative. Med henvisning til sin bok, ”Kitchen-Table Society”, trekker Gullestad et skille mellom hvilket inntrykk drabantbyene gir utad, og hvilket liv som faktisk leves:

Sett utenfra virket drabantbyene som ”sovebyer” fulle av passivitet og ensomhet. Mitt budskap var at sett innenfra var det ikke vanskelig å oppdage at unge mødre med små barn hadde adskillige aktiviteter på programmet (Gullestad 1996).

Slik sett inntar Gullestad en forsvarsposisjon for drabantbylivet. Hun forsøker å tegne et bilde av dette livets innhold som bryter med de dominerende forestillingene av drabantbyen. Forestillingene om livet i drabantbyen har gjerne også vært preget av et grått og trist ytre, noe som tilsynelatende også sier noe om drabantbylivets innhold. Med andre ord ses det en sammenheng mellom drabantbyens arkitektur og materialitet og drabantbyenes sosiale liv. Forestillingene Gullestad argumenterer mot er etter alt å dømme forestillinger presentert av den urbane dagspressen, kultur- og arkitektureliten (Hansen og Brattbakk 2005: 42-43; Hansen 1999: 242-243). Arkitekten Christian Norberg-Schulz har vært en av kritikerne av drabantbyene. Hans anliggende er at masseproduserte boliger mer eller mindre tilfeldig spredt ut over landskapet fører til et *stedstap* og at dette yter vold mot landskapet *genius loci*, eller *stedets ånd* (Norberg-Schulz 1992: 16, 30, 50). Dette hevder Norberg-Schulz fører til en menneskelig fremmedgjøring som hindrer utviklingen av personlig identitet og fører til rotløshet (1992: 16). Etnologen Anne Louise Gjesdal Christensen har en tilsvarende forståelse av forholdet mellom fysisk utforming og sosialt liv. Hun sikter til ensretting som en tilsynelatende faktor som; ”... bidrar til kontaktløshet og mangel på interesse for naboen eller til å redusere folks evne til å få venner” (Gjesdal Christensen 1991: 115). Dette ser Gjesdal Christensen i forhold til identitetsskaping, hvor bebyggelsens ytre fremtoning og størrelse spiller en viktig rolle:

Husene var forskjellige nok til at det var mulig å skille dem fra hverandre – man var ofte kjent med beboernes navn; gateadressen og husnummeret trengtes ikke for å identifisere huset. (...) Dette identifikasjonssystemet kan ikke lenger overleve når hundre familier som bor i et strøk skåret over samme lest, alle har samme fasade. Vanligvis kjenner ikke folk som bor i slike

boligkomplekser, hverandre særlig godt; i det minste tar det svært lang tid før de virkelig blir kjent med hverandre (Gjesdal Christensen 1991: 114).

Slik trekker Gjesdal Christensen mer eller mindre en direkte sammenheng mellom bebyggelsens materialitet og muligheter for sosialt liv. Videre kan det også se ut til at Gjesdal Christensens forestilling om blokkbebyggelse og drabantbyer dels retter en kritikk mot den sosialdemokratiske boligpolitikken. I tillegg antyder hun en normativ forestilling om hva som kan defineres som et *hjem*.

Imidlertid er disse høytragende bygningene med leiligheter, sammen med stereotype områder med eneboliger, informative nok; budskapet deres forteller oss hvordan et sosialdemokrati løser sitt problem. (...), vi ser at kollektive boliger overtar plassen for individuelle hjem (Gjesdal Christensen 1991: 115).

Slik plasserer Gjesdal Christensen seg i nærmiljødiskursen ved – mellom linjene – å definere at ”hjemmet” ikke er et kollektivt prosjekt, men et individuelt anliggende. På den måten støtter kanskje Gjesdal Christensen mer eller mindre stereotype forestillinger om at tilværelsen i drabantbyen er lite forenlig med forestillingen om et ”hjem”.

Ifølge Pløger kjennetegner slike forestillinger en ”nykantiansk” tankemodell om at det estetiske blir angivende for det etiske (2001: 42, 47). Slik disse forestillingene blir presentert ligger det også en hentydning om at det materielle både er årsaken til, og løsningen på sosiale problemer (Pløger 2001: 42). Dette karakteriserer Pløger som ”spatial determinisme” (2001: 36). På den måten kan det være lett å trekke slutninger fra en monoton, billig og ”kjedelig” arkitektur, til at det sosiale miljøet i slike bydeler bærer tilsvarende karakter. Torbjørn Hansen er, i likhet med Jon Pløger, imidlertid svært kritisk til sammenkoblingen mellom den fysiske utformingen av drabantbyene, og sosiale problemer som et årsak – virkning forhold. Dette bygger ifølge Hansen på; ”... en feiltolkning av undersøkelser om psykiske og sosiale problemer” (1999: 246).

Hva kjennetegner så den ”elendighetsbeskrivelsen” drabantbyene ser ut til å være et offer for? Torbjørn Hansen og Ingar Brattbakk har i sin artikkel; *Drabantbyene – bedre enn sitt rykte?* (2005), fokusert på paralleller til drabantbyutviklingen i andre land:

Kritikken av drabantbyene er parallell til, og også antagelig preget av, tilsvarende kritikk av masseproduserte boligbyggeri i andre land. Langt på vei er denne masseutbyggingen framstilt som eksempel på det en ikke må gjøre om igjen. De masseproduserte drabantbyene er tillagt avgjørende betydning for utviklingen av tunge sosiale problemer (Hansen og Brattbakk 2005: 35).

I kjølvannet av masseproduseringen av boliger etter krigen, har drabantbykritikken gjerne vært rettet mot sosialdemokratiske likhetsidealer materialisert i den funksjonalistiske drabantbybebyggelsen (se f.eks. Giddens 1999: 21). Til tross for denne kritikken og drabantbyenes elendighetsstempel har ikke de norske drabantbyene fått de samme konsekvensene som i andre land. Med henvisning til Fafos levekårsundersøkelse skriver Aftenposten Aften: "Ingen trives bedre i Oslo enn de som bor i de gamle drabantbyene" (12.02.2007: Del 1: 6). Studier, gjennom internasjonal sammenligning, støtter også forståelsen av at de norske drabantbyene har vært et vellykket prosjekt (Hansen og Brattbakk 2005: 59). Hansen og Brattbakk begrunner dette blant annet på følgende måte:

I Norge fikk de fleste drabantbyene en relativt blandet sammensetning av bygnings- og boligtyper, med betydelig innslag av småskalabygg i form av lavblokker, rekkehus og eneboliger. (...) Selv om det eksisterer variasjoner mellom de europeiske landene på dette feltet, er det liten tvil om at bebyggelsen i de norske drabantbyene i europeisk sammenheng fremstår som mer variert og småskalapreget (Hansen og Brattbakk 2005: 59).

Denne forklaringen støtter seg på forestillingen om at drabantbyutviklingen i Norge har vært et vellykket prosjekt (Hansen 1999: 241). Med vellykket menes i denne sammenhengen at man ikke har fått de samme konsekvensen eksempelvis med "forslumming" som man har sett andre steder (Hansen 1999: 244).

Ved siden av variert bebyggelse trekker Hansen frem tre andre forhold som han mener har bidratt til at forslumming har vært unngått i norske drabantbyer. For det første nevner han *beboersammensetningen* (1999: 244). Det ble stilt krav til utbyggerne om en variasjon i leilighetsstørrelser, noe som bidro til en variasjon i beboersammensetningen. På den annen side ble det også vanligvis stilt krav om at kommunen skulle disponere 25 prosent av boligene til beboere som var vanskeligstilte økonomisk. Dette bidro også til variasjon i sosial status

(Hansen 1999: 244). For det andre nevner Hansen at *eierforholdene* har spilt en betydelig rolle (1999: 245). I Oslo ble de aller fleste boligblokkene organisert som sameier eller borettslag. Hansen påpeker at dette kan være en viktig årsak til at boligene har vært velholdte og veldrevne (1999: 245). For det tredje nevner Hansen *velferdspolitikken* (1999: 245). Den norske boligpolitikken har i hele etterkrigstiden hatt et sterkt fokus på at alle skal ha en reell mulighet til å eie egen bolig, enten som selveier eller i borettslag. I tillegg til dette stilte Husbanken krav om både minimumsstandard og maksimumsstandard, noe som ifølge Hansen bidro til en ”enhetsbolig” av nøktern men bra standard som var tilgjengelig for alle (1999: 245). I tillegg til dette bidro Husbanken med ulike bostøtteordninger og tilskudd som skulle sikre at boligene ble tilgjengelig for alle. Disse faktorene bidro etter alt å dømme til en relativt sammensatt beboermasse i drabantbyene. Retten til å eie egen bolig, sammen med ansvaret for å holde ved like, kan igjen også ha betydning for en følelse av ”noe eget”, et ”hjem”, noe som videre også blir et kommunikasjonsmiddel utad – som symbol på sosial status (Gjesdal Christensen 1991: 112).

Til tross for dette kan det likevel se ut til at drabantbyene har et noe frynsete rykte. Gjennom et omfattende forskningsarbeid har Hansen og Brattbakk kartlagt oslofolks forestillinger om drabantbyen: ”Svarene ga sterke utslag og drabantbyene kom nokså negativt ut” (Hansen og Brattbakk 2005: 40). På den annen side mildnet denne negative oppfatningen noe i de tilfellene respondentene selv bodde i nærheten (Hansen og Brattbakk 2005: 41). Slik kan det se ut til at kjennskap til et område i denne sammenhengen påvirker forestillingen i positiv retning. Likevel handler ikke nødvendigvis oslofolks forestillinger om drabantbyen om faktisk kjennskap. Med henvisning til Eva van Kempen (1994), skriver Hansen og Brattbakk:

... verdsetting av et sted ikke bare preges av dets faktiske egenskaper og tilbud. Det har også sammenheng med de forestillingene befolkningene har om stedet, forestillinger som ikke nødvendigvis er helt samsvarende med faktiske forhold. Særlig gjelder det oppfatninger om beboere og sosiale forhold (Hansen og Brattbakk 2005: 40).

Noen av Oslos drabantbyer har gjerne blitt stemplet eller stigmatisert med bakgrunn i forestillinger om beboersammensetning og sosial status. Eller sagt med andre ord – forestillingen om at drabantbyen er for ”fattigfolk”, ”kriminelle” og ”utlendinger”. Med andre

ord bidrar dette til et bilde av drabantbyen både som et sosioøkonomisk og et sosiokulturelt segregert område. Andelen av nordmenn med ikke-vestlig bakgrunn og beboere på trygd, har kanskje også vært med på å hause opp en slik forestilling. I Stortingsmeldingen *Innsats rettet mot fritid og nærmiljø*, hevdes følgende:

Nesten halvparten av innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn bor i Oslo indre øst – og i noen drabantbyer nord-øst og sør i byen – hvor man kan finne en hopning av dårlige levekår. (...) En undersøkelse av barn med ikke-vestlig bakgrunn i Oslo viser at 43 prosent av disse vokser opp i hushold som er helt eller delvis avhengig av sosialhjelp (BLD – St.meld. nr. 17 (1999-2000):1).

Dette er et faktisk bilde som gjerne trekkes opp. Arkitekten og skribenten Jan Carlsen skriver i *Aftenposten Aften* at ”Groruddalen er hovedstadens verste byplantabbe etter krigen. Den tiltagende ghettoiseringen i Oslo viser urettferdigheten, men forbigås eller bagatelliseres” (Carlsen 2007). I følge høyrebyråd Merete Agerbak-Jensen, sår Carlsen en urettmessig tvil om FAFOs levekårsundersøkelses hovedkilde, innbyggerne i Groruddalen. Hun mener Carlsen stigmatiserer Groruddalens 120 000 innbyggere (Agerbak-Jensen 2007). Dette danner et bilde av at debatten om drabantbyene i Oslo, har en polemisk karakter. Uansett viser dette at forståelsen av, eller forestillingene om, drabantbyenes liv er høyst forskjellige.

På den annen side er likevel koblingen av beboere med ikke-vestlig bakgrunn og kriminalitet, noe uklar. Noe forskning på dette feltet viser at innvandrerungdom, både blant gutter og jenter, er mer lovlydige enn annen ungdom (Danielsen og Øia 2006: 49). På den annen side viser også en fersk norsk studie at, innvandrerungdom er noe, men beskjedent, overrepresentert i kriminalstatistikken (Skardhamar 2006). Medias kobling av innvandrere og kriminalitet har gjerne vært en forståelse av drabantbyene på ytterste høyre fløy, og gjerne med god hjelp av tabloidpressen, og ikke minst tabloide fjernsynsprogrammer, gjerne kamouflert som ”debattprogrammer”.²⁸ Om hvorvidt drabantbyenes om dømme er stigmatisert gjennom media kan diskuteres, men virkningen av det mediaskapte bilde kan slå flere veier. For beboerne kan et ”feil” mediaskapt bilde mobilisere motstand, og hvor de går i forsvar for sitt

²⁸ Sosiolog og stipendiat Sharam Alghasi kritiserer tabloide utgaver av debattprogrammer som nærmest bruker innvandrere og kriminalitet som en identitetsmarkør for selve programkonseptet (*Aftenposten* 7.3.2007:8). Dette støttes forøvrig også av professor i rettssosiologi Thomas Mathiesen i et innlegg i *Aftenposten* (8.3.2007:5).

nærmiljø. Denne reaksjonsformen karakteriseres som ”voice” (Hansen og Brattbakk 2005: 43). I andre tilfeller kan det resultere i at de flytter – en ”exit”- reaksjon. Eller det at beboerne resignerer og bli passive – en ”loyalty”- reaksjon (Hansen og Brattbakk 2005: 43).

Likevel behøver ikke beboernes reaksjoner ha vesentlig innvirkning på andres generelle oppfatning av eller forestillinger om drabantbyene. Poenget er, ifølge Hansen og Brattbakk, at: ”befolkningssammensetning og status i seg selv har betydning for attraktivitet” (2005: 52). Bourdieu hevder også at opphopning av folk med ressursmangel, både med tanke på sosial, kulturell og økonomisk kapital, kan bidra til å stigmatisere et strøk, eksempelvis en drabantby, og at virkningen av ressursmangelen virker forsterkende på beboerne (1996: 157). Slik kan også drabantbylivets negative omdømme forsterkes gjennom en symbolsk praksis. Med det mener jeg at våre forestillinger om drabantbyene og deres attraktivitet avhenger av hvilken symbolikk de utstråler. Vektleggingen av drabantbyenes symbolikk avhenger kanskje også i vesentlig grad av hvilket segment man henvender seg til.

Et område som fremstår som attraktivt for en småbarnsfamilie er kanskje ikke like attraktivt for unge, single mennesker. Slik sett er et områdes attraktivitet også avhengig av hvilken diskurs man er innleiret i. Med det mener jeg at eksempelvis en rural diskurs vektlegger ulike elementer på en annen måte enn eksempelvis en urban diskurs. De samme elementene fremstår gjerne som motsetninger til hverandre avhengig av diskursen. Med andre ord kan eksempelvis livsfase være sentralt for hvilket syn man har på drabantbyene. Med henvisning til Grønli (2004) skildrer Hansen og Brattbakk et todelt syn på drabantbyene:

I den ene representasjonen framstår drabantbyen som et rolig, grønt og barnevennlig bosted med trygt og godt nærmiljø. I den andre representasjonen framstår drabantbyen som et usentralt boligstrøk med fattige beboere og høy kriminalitet, gjenger som bråker, mange innvandrere og stygge blokker (Hansen og Brattbakk 2005:47; Grønli 2004, avsnitt 4.1.2).

Med andre ord handler forestillingene mye om ”øyet som ser”, det vil si ordene og setningene man bruker. På bakgrunn av dette kan vi se at det ligger flere ulike forestillinger om livet i drabantbyen. For det første kan det se ut til at det går et skille mellom dem som har noe kjennskap eller erfaringer med drabantbyen, og dem som har et distansert og overfladisk forhold til drabantbyen. For det andre handler ulike forestillinger også om hvilke behov og

muligheter man har i forhold til bolig. Eksempelvis vil gjerne en barnefamilie se etter andre elementer enn den urbane og single (Pløger 2002: 149).

På den annen side kan drabantbyenes positive stempel fra beboerne selv også tolkes som en form for ”kognitiv dissonans”. Med det mener jeg at beboernes positive forestilling om drabantbyen kan ha rot i beboernes begrensede muligheter til å velge, eksempelvis av økonomiske årsaker – ”vi hadde ikke råd til noe annet, men det er jo nær marka da...” Dette er vagt funderte antagelser – men dog verdt en tanke.

Slike tolkninger retter også søkelyset mot boligens symbolske virkning. ”Huset blir på en måte et symbol som bekrefter deres respektabilitet og fremgang i livet” hevder Gjesdal Christensen (1991: 113). Om de ”godene” – eksempelvis et hvitt lite hus med stakittgjerde – ikke er tilgjengelig av økonomiske årsaker, bidrar dette kanskje til å sette fokus på det rent praktiske med boligen. Forestillingene om livet i drabantbyen er gjerne også preget av et fokus på det *praktiske*, det *billige*, det *funksjonelle*. En slik forestilling kan ifølge Bourdieu ses i sammenheng med menneskers tilpasning til deres objektive muligheter:

I habitus grunnleggende disposisjoner ligger en tilpassing til de objektive mulighetene, og denne tilpassingen står bak alle disse virkelighetsnære valg som gjennom det at en *gir avkall på symbolske gevinster* en uansett ikke vil ha tilgang til reduserer vaner, handlinger eller gjenstander til deres rent tekniske funksjoner (Bourdieu 1995: 193).

Tilpasning til objektive muligheter kan også ses i sammenheng med Østerbergs forståelse av forholdet mellom *prosjekt*, *faktisitet* og *situasjon* (jf. kap. 3.2). Menneskenes prosjekter tilpasses den enkeltes situasjon og denne tilpassningen begrenses av faktisiteten. Et viktig element i denne tilpassningen er *faktisitetsoverskridelse*. Dette har klare likhetstrekk med det Bourdieu beskriver som en ”sans for begrensning”:

Objektive grenser blir en *sans for begrensning*, en praktisk forutanelse om objektive grenser ervervet gjennom erfaring med objektive grenser, en *sense of one's place* som leder en mot å utelukke seg selv fra det en er utelukket fra, det være seg goder, personer, steder eller annet. Sansen for begrensning innebærer at grensene glemmes. (...) De tenderer derfor mot å gi seg selv det samme som fordelingen gir dem, og å nekte seg selv det som nektes dem (”det der er ikke noe for oss”) (Bourdieu 1995: 225).

Som Bourdieu her sier innebærer ”sansen for begrensning” at grensene glemmes. Med andre ord blir dette noe av det samme som *faktisitetsoverskridelse*, eller det å gjøre en *malsituert* tilværelse *velsituert*. Med det mener jeg at de ”objektive grensene” kan tolkes som faktisitet. Gjennom Bourdieus ”sans for begrensning” skisseres med andre ord en forståelse av hvorfor livet likevel er verdt å leve, til tross for dominerende forestillinger som tegner et skremselsbilde av drabantbyen.

På den annen side kan vi kanskje spørre hvorvidt ”skremselsbildet” er en dominerende forestilling om livet i drabantbyen. Som vi har sett av det foregående har kritikken av drabantbyene vært dominert av en kritikk av det arkitektoniske og det materielle. Videre har det materielle og det arkitektoniske blitt sett i sammenheng med sosialt liv og eventuelle sosiale problemer. Hansen og Brattbakk hevder at drabantbybebyggelsens variasjon og småskalapreg, har hatt en avgjørende rolle for drabantbyutviklingen som et vellykket prosjekt i norsk sammenheng (Hansen og Brattbakk 2005: 59). Et nærområde hvor bebyggelsen er preget av en variasjon mellom eneboliger, rekkehus, lavblokker og høyblokker, som ofte preger norske drabantbyer, kan også ha betydning for stabiliteten i området. En stabil beboersammensetning bidrar gjerne til muligheter for oversiktighet og trygghet. En variert bebyggelse kan også se ut til tilfredsstillende beboere i *ulike* livsfaser, noe som igjen kan gi utslag i en variert beboersammensetning.

En undersøkelse av et drabantbyområde, gjennomført av Norges byggforskningsinstitutt, viser at; ”... slektsnettverk over tre generasjoner er relativt utbredt i området” (Hjelmtveit, Unstad og Ytrehus 2000: 44). Denne undersøkelsen er gjort i en norsk drabantby med en bebyggelse som beskrevet over. I all hovedsak er denne undersøkelsen fokusert på det sosiale i drabantbyen. Hjelmtveit m.fl. skriver følgende:

Samlet sett gir dette et bilde av et område hvor ”mange kjenner mange”, vet om hverandre gjennom felles kjente og er på hils med hverandre. Slike bekjentskaper og utvidede nettverk kan også antas å bli vedlikeholdt gjennom felles lokale møteplasser som t-banestasjon, butikksenter, foreldremøter i barnehager og skoler, lokalt foreningsliv og lokale kulturarrangementer (Hjelmtveit m.fl. 2000: 45).

Dette bildet bryter med skremselsbildet av drabantbyen som asosial, fremmedgjørende og som soveby. Tvert i mot gir dette et bilde av en drabantby hvor nærmiljøet er preget av oversikt, og med lokalt forankrede sosiale relasjoner. En slik fremstilling av drabantbyen er i tråd med Gullestads beskrivelser av hverdagslivet i drabantbyen (Gullestad 1996). Likevel er det interessant å merke seg at de nære relasjonene, ifølge Hjelmtveit m.fl. , ikke er naborelasjoner, men i all hovedsak basert på familie og slekt (2000: 68-69).

På den annen side vektlegger foreldrene i denne drabantbyen betydningen av *uformell kontakt* mellom naboer (Hjelmtveit m.fl. 2000: 68). Dette samsvarer også med Schiefloes undersøkelser fra Trondheim, hvor folk var ute etter en tilstrekkelig kontakt med naboer til at de kunne nyte godt av noen kollektive fordeler, uten å være underlagt for sterk sosial kontroll (jf. kap. 5.1). Et behov for en slik ”tilstrekkelig kontroll” kan også ses i lys av Granovetters teori om styrken i de svake bånd (Granovetter 1973). Med en slik tolkning vil nabolaget fungere som en nettverk av svake bånd, som bidrar til å opprettholde en viss oversikt over beboerne i området. På den måten er ikke en begrenset nabokontakt uten betydning i forhold til foreldrenes oversikt i nærområdet. I likhet med Christies spørsmål om *hvor tett et samfunn*, kan også dette tolkes som et spørsmål om frihet versus trygghet. Barneforeldrene i denne drabantbyen er opptatt både opptatt av selvstendighet (frihet), men fremdeles underlagt en viss kontroll.

Foreldrene i vår undersøkelse er på den ene siden opptatt av at ungdommene skal få ”prøve seg alene”, (...) På den andre siden er de opptatt av kontroll. Idealet for oppdragelsen er frihet og selvstendighet, samtidig som alle fremhever behovet for oppfølging. Behovet for denne oppfølgingen begrunner de med at ungdomstiden nå nærmer seg for fullt. (...). Foreldrene har strategier for å forhindre at ungdommene kommer uheldig ut. Men kontrollen skal forvaltes på en slik måte at de selv ikke oppfatter seg kontrollert (Hjelmtveit m.fl. 2000: 50).

En form for primærkontroll hvor de som blir kontrollert ikke aner at de *blir* kontrollert kan ha en begrenset virkning. Med det mener jeg at noe av styrken i primærkontrollen er nettopp det at man vet man blir kontrollert, og ikke minst det at man blir holdt under oppsikt av noen man kjenner. ”Den er i samværet”, ifølge Christie (1974: 29).

På den annen side får kanskje disse ungdommene en viss følelse av frihet, noe som kanskje også oppleves som en tillitserklæring – ”de får lov å prøve seg”. Dette sier noe om

foreldrenes syn på *selvstendighet* som en viktig egenskap. Et slikt fokus på selvstendighet retter også søkelyset på at ungene skal ut i den store verden, og at den store verden kan by på utfordringer og fristelser foreldrene kanskje ikke foretrekker. Dette fokus har likhetstrekk med det syn småbarnsforeldrene hadde i Danielsens studie (2005). Men i motsetning til Danielsens intervjuede, som så de positive egenskapene ved byens *mangfold*, ser Hjelmtveit m.fl. sine intervjuede byen som en fare.

Bildet foreldrene har av sentrum – og dermed den kontrollen de ønsker over ungdommene når de skal til sentrum – er annerledes. De aller fleste la vekt på at deres ungdommer ikke fikk lov til å dra til sentrum uten å ha noe der å gjøre. Bare det å drive rundt i sentrum var det forbud mot (Hjelmtveit m.fl. 2000: 53).

På den måten bygger disse foreldrene et bilde av sentrum som noe skummelt og farlig. Dette på lik linje med bygdas beboere som fremstilt i Villas undersøkelse (2005). Et annet karakteristisk trekk ved undersøkelsen Hjelmtveit m.fl. har foretatt, er noe jeg tolker som et skille mellom legitime og ikke legitime fritidsaktiviteter. Ikke bare fremstår sentrum som en uønsket arena for ungene, men det rettes også til dels kraftig skyts mot den kommunale ungdomsklubben. Hjelmtveit m.fl. skriver følgende:

De fleste av foreldrene vi har intervjuet oppfatter ungdomsklubben som et bra tiltak, - men ikke som et tiltak for *deres* ungdom. Ungdomsklubben er – ifølge foreldrene – for problemungdom (Hjelmtveit m.fl. 2000: 111).

Ifølge Hjelmtveit m.fl. er ikke dette bare foreldrenes oppfatning av fritidsklubben, men også offentlige personer som lærere og ansatte i bydelen (2000: 76). De legitime fritidsaktivitetene kjennetegnes mer som de organiserte aktivitetene som eksempelvis idrett. Motstanden mot sentrum og ungdomsklubb som arena for oppvekst kan tolkes som på flere måter. På den ene side kan denne motstanden være fundert i et kontrollaspekt, hvor foreldrene føler de ikke har kontroll over aktivitetene, i og med at *aktivitetene* i en fritidsklubb som regel ikke er klart definerte. På den annen side kan motstanden mot ungdomsklubben være tuftet på kjennskap til et sosialt miljø foreldrene ikke ønsker at deres barn skal ferdes i. Om det siste skulle være tilfelle skulle dette kunne tolkes som en forestilling hvor drabantbyen inneholder ”usunn

lommer” hvor foreldrene ikke ønsker å ha sine barn. På den måten bruker foreldrene *aktivitetene* som kontrolltiltak. Dette gjennom å løse ungdommen inn i de ”riktige” kanaler, som eksempelvis idrett.

Om jeg da ser denne forestillingen, om livet i drabantbyen, i forhold til livet i bygda kan det se ut til at beboerne har ulike strategier i forhold til kontroll. En mulig tolkning er at foreldrene i drabantbyen bruker *aktiviteter* for å holde barna unna byen og ungdomsklubben. På den måte blir aktivitet et kontrolltiltak. En mulig tolking av Villas undersøkelse (2005) kan være at bygdelivets kontroll kjennetegnes som *passivitet*. Der hvor ingenting skjer, skjer det heller ikke noe galt. Der bygda bruker *passivitet* som kontroll kan det for drabantbyforeldrene se ut til at de bruker *aktivitet* som kontroll.

Om det er *passivitet* eller *aktivitet* som i realiteten preger bygdelivet, eventuelt drabantbylivet, er en sak for seg, men utgangspunktet i denne sammenhengen er at dette kan ses på som to *forskjellige strategier* i forhold til kontroll. Passivitet for å unngå *all* aktivitet, mens aktivitet på sin side reduserer muligheten for all *annen* aktivitet.

5.3 Nærmiljø og ”det gode liv”

Om vi skal oppsummere forestillingene av det gode liv blir ikke dette noe entydig bilde. Våre forestillinger er både preget av de behov man har – livsfase, både egne og andres økonomiske og sosiale begrensninger, og det bilde som blir presentert for oss både gjennom media og andre kanaler.

Forestillingene om nærmiljø, landsby og byliv er mange. Berg og Lysgård har skjematisert fire forskjellige stereotypiske forestillinger om bygda versus byen. Dette er tuftet på at forestillingene om bygda versus byen er relative forestillinger, hvilket betyr at betydningen i vesentlig grad kommer av forskjellen, som binære opposisjoner.

Figur 2: Dominerende forestillinger om bygd og by

Bygda	Byen
Den tradisjonelle bygda	Den moderne byen
Smalt vare- og tjenestetilbud Kjedelig Likheter Sosial kontroll	Bredt vare- og tjenestetilbud Spennende Mangfold Stor takhøyde
Den idylliske bygda	Den fæle byen
Ro Rent Trygt Sosial omsorg Pent, grønt Sunt liv	Bråk Skittent Farlig Sosial isolasjon Stygt og grått Usunt liv

(Berg og Lysgård 2004: 73)

Når jeg tenker tilbake til på Villas fremstilling av livet i bygda, er det lett å assosiere den til den forestillingen Berg og Lysgård ser på som "Den idylliske bygda". Vektlegging av det rolige og barnevennlige fellesskapet basert på omsorg. Den forestillingen får gjerne også forsterket sin karakter gjennom forestillingen om "Den fæle byen". Med andre ord at betydningen – i alle fall delvis – kommer av den relative forskjellen. Thorsen og Verstad (2004) bidrar med et noe mer tvetydige bilde av bygda. Deres tolkninger danner grunnlag for en forståelse av bygda både som "idyllisk" (positivt), og "tradisjonell" (negativ). Slik sett er ikke den faglige forestillingen av livet i bygda noe entydig bilde. På den annen side blir bildet av bygda kanskje noe mer entydig om man ser på bygda som en arena for småbarnsfamilier. En rimelig tolkning i denne sammenhengen kan være at det er en affinitet mellom positive assosiasjoner om bygda som "trygghet", og mennesker i en *livsfase* med ansvar for småbarn.

Berg og Lysgårds kategori om "Den moderne byen" gir gjerne assosiasjoner til det urbane bylivets mangfold og spennende liv. Men på den annen side – eksemplifisert gjennom Danielsens studie – ser vi at skildringene av nærmiljøet i byen trekker på elementer fra "Den

idylliske bygda”. Mye av den tvetydigheten kommer nok av at Danielsens studie handler om oppvekstforhold, med andre ord om foreldre i en livsfase med ansvar for små barn. Riktignok har barn vokst opp i byen siden tidenes morgen uten at de nødvendigvis har tatt skade av den grunn, men foreldrenes fokus er i mye større grad i dag rettet mot barnas ve og vel, og ifølge Ivar Frønes ”... bruker den gjennomsnittlige moderne familien mer tid og energi på sine barn enn noensinne” (Frønes 2003: 70-71). Slik sett har også barnas oppvekstforhold blitt satt mer og mer på dagsorden – både blant politikere og andre – og kanskje spesielt med tanke på oppvekst i byen (Sæter og Ruud 2005: 138). Med det for øyet får kanskje også småbarnsforeldre et behov for å legitimere sin rolle som ansvarsfulle foreldre til tross for at de har valgt en tilværelse i byen. Det interessante er dermed at det urbane nærmiljøet i denne sammenhengen trekker ut de positive elementene både fra bygda og fra byen. Dette kanskje delvis for å legitimere *den urbane* livsførsel som et godt liv selv med små barn, og dels for å legitimere *sin egen* livsførsel som et godt liv selv med små barn i bagasjen. Slik sett blir motivasjonen her delvis et *kollektivt* anliggende og delvis et *individuell* anliggende.

På den annen side kan det også hevdes at selve livsfasenes dynamikk er i endring. Med det mener jeg at den brå overgangen fra barn til voksen er i ferd med å mykne. Vi er unge lenge og tar gjerne med oss ungdomstiden langt inn i småbarnsfasen (Frønes og Brusdal 2000: 54). Dette gjerne også i sammenheng med et stadig økende fokus på selvrealisering – noe som også kan ses på som en livsstilsendring. Kvalitetstiden som på 80-tallet, ble, ifølge Frønes og Brusdal, ”... et begrep i forhold til kontakten mellom foreldre og barn, kan også anvendes på andre kontakter” (2000: 115). Med andre ord er både rockeband, motorsykel og uteliv ikke uforenelig med familietilværelsen. Forestillingen om det urbane fellesskap er dermed kanskje også forestillinger om en livsstil som vektlegger mangfold – en *mangfoldsdiskurs*. En mangfoldsdiskurs sikter ikke bare til kaféliv og smale filmer, men også en positiv holdning til etniske minoriteter. Noe Jonny Aspen betegner som ”markante endringer i folks holdninger” (2005: 136).

Et ikke mindre komplekst spørsmål er å plassere forestillingene om drabantbytilværelsen i Berg og Lysgårds skjema. Det karakteristiske skremselsbildet av hverdagslivet i drabantbyen vil kanskje trekke på enkelte elementer *både* fra ”Den tradisjonelle bygda” og ”Den fæle byen”. Det er ”kjedelig” samtidig som det er ”farlig”, alle er ”like” samtidig som det er ”stygt og grått”. Borettslaget kontrollerer alt gjennom sine rigide ordensregler, samtidig med

at man lider under sosial isolasjon. På den andre siden kan vi også finne mer positivt orienterte forestillinger hvor vi finner likhetstrekk mellom drabantbyen og ”den idylliske bygda”. Dette eksempelvis gjennom Hjelmtveit m.fl. sin undersøkelse. På den andre siden lider kanskje drabantbyen under dominerende forestillinger som ikke nødvendigvis samsvarer med beboerens forestillinger.

Med tanke på dagens nærmest ekstreme boligpriser blir kanskje en ”billig og greit nok for meg” -forestilling, stadig mer legitim forestilling om livet i drabantbyen. I så fall vil bolig som symbol på sosial status miste noe av sin virkning, eller i det minste bli et underkommunisert anliggende. Det dagligdagse begrepet om ”å bo seg i hjel” gir kanskje assosiasjoner til en forestilling om at lykken i livet er noe mer enn et lite hvitt hus med eplehage og stakittgjerde.

Likevel sitter jeg igjen med et inntrykk av – i alle fall innenfor barnefamilier – at en viss grad av nære relasjoner i nærmiljøet er attraktivt. Men hvor ”tett et samfunn” eller nærmiljø er det egentlig folk ønsker? Per Morten Schiefloe konkluderte i sin avhandling med at folk ikke ønsket noe tett integrert lokalsamfunn, men at de kjente nok til naboene sine til at de kunne høste noe kollektive frukter uten å være underlagt for sterk sosial kontroll. Sine nære relasjoner hadde folk like gjerne helt andre steder i enn i nærmiljøet (Schiefloe 1991: 219-220, 227).

For beboeren i drabantbyen kan det dermed se ut til at forestillingen om det gode liv ikke nødvendigvis knyttes til verken bosted eller nærmiljø. Men dette betyr ikke at folk ikke ønsker eller har nære relasjoner, men at disse ikke nødvendigvis trenger å være lokalt forankret. Et meningsfullt liv er kanskje i økende grad tuftet på vennsrelasjoner opprettet gjennom utdanning, yrkeskarriere eller livsstil – mer enn på familie og naboer (Frønes og Brusdal 2000: 113). På den måten kan vi kanskje om ikke annet stille spørsmål om hvorvidt de dominerende forestillingene om nærmiljøets ”betydning” eller ”funksjon” er i endring. Slik sett handler ikke dette om hvorvidt Gemeinschaft går i oppløsning eller at samfunnet står over for et moralsk forfall, men at den primære sosialiseringen for noen har skiftet arena, kanskje som en følge av større mobilitet. På den annen side har vi også sett, gjennom Hjelmtveit m.fl., at vedvarende familierelasjoner er relativt utbredt i drabantbyen, noe som også kan ha en viss betydning for primærkontrollen.

Likevel kan vi kanskje si at det er en viss "treghet" i forestillingene om by og bygd. Disse forestillingene blir med andre ord i større eller mindre grad reprodusert gjennom vår sosiale praksis. Dette henger også sammen med språkets konserverende virkning (jf. kap. 3.3). Språkets konserverende virkning er en treghet som yter motsand mot forandringer og videre sørger for reproduksjon av eksisterende forestillinger. Dette eksempelvis hvor vi trekker på mer eller mindre "fossile" forestillinger gjennom beskrivelser av vår hverdag. Uansett hvor fossile disse forestillingene måtte være, representerer de vår kunnskap og forståelse av rommet. Dette blir som Lefebvre hevder: Det begrepsliggjorte rommet er basert på kunnskap – som eksempelvis gjennom en blanding av forståelse og ideologi – som alltid er relativ og i stadig forandring (Lefebvre 1991: 41). Slik sett blir også det *begrepsliggjorte rom* – om ikke annet så rent språklig – en grunnleggende forutsetning for produksjonen eller reproduksjonen av nye forestillinger i det *levde rom*.

6 Representasjonenes rom – *det levde rom*

Det spørsmål som belyses i dette kapitlet er: Hva kjennetegner et utvalg småbarnsforeldres forestillinger om nærmiljø, og hvordan kan disse forstås? For å belyse dette spørsmålet tar jeg utgangspunkt i Lefebvres *levde rom*. Det levde rommet handler om hvordan vi produserer og reproducerer forestillinger om rommet. Med andre ord blir dette en produksjonsprosess som både baserer seg på *det erfarte rom*, og *det begrepsliggjorte rom*, hvor den hverdagslige praksis produserer ”nye” forestillinger. Vår hverdagslige praksis trekker med andre ord både på våre konkrete erfaringer av det materielle og de forestillinger som dominerer rommet. Lysgård beskriver dette som følger:

Det er imidlertid verdt å merke seg at det er vanskelig å studere produksjonen av det levde rommet uavhengig av de to foregående, fordi det levde rommet ikke bare skapes gjennom umiddelbare handlinger, men også gjennom bearbeiding av det som er erfart og begrepsliggjort (Lysgård 2004: 22).

Det erfarte rom foreligger som et resultat av en forming av det romlige og det materielle gjennom romlig praksis. Dette på samme måte som det begrepsliggjorte rommet er et rom av eksisterende forestillinger. Eksempelvis mer eller mindre hegemoniske forestillinger om hverdagslivet, på bygda, i byen og i drabantbyen. Både det konkrete erfarte rommet og disse forestillingene er med andre ord med på å påvirke våre forestillinger, eksempelvis om nærmiljø og oppvekst. På den annen side har vi også sett at disse forestillingene er under kontinuerlig endring. Dette er eksempelvis påvist gjennom Danielsens studie av hverdagslivet i byen. Likevel kan vi kanskje også si at tregheten i de dominerende forestillingene utgjør en slik tyngde at denne endringen er en treg prosess. Om det begrepsliggjorte rommet er rommet for de rådende forestillingene, er det også det dominerende rommet. Dette betyr videre at det levde rommet er rommet som blir *dominert*. Med andre ord kan vi også se dette som rommet hvor makten utøves. Slik sett er det dominerende rommet overlegent det dominerte, og utøver et strukturelt press på hvordan hverdagslivet skal forstås. For de aller fleste av oss skjer denne dominansen kanskje helt umerkelig i og med at de dominerende forestillingene er hegemoniske

forestillinger som fremtrer som selvfølgelige eller helt naturlige. Slik sett representerer det begrepsliggjorte rom en strukturell maktbase i form av hegemoni.

Hegemoni betegner gjerne tenkemåter som bidrar til å legitimere en gruppes dominans. Men det skjer på en nesten umerkelig måte, slik at maktforholdene fremtrer som helt selvfølgelige, slik at de heller ikke trenger den begrunnelsen som vi har antatt ligger i bunnen for legitime ordninger (Engelstad 1999: 30 – 31).

Med henvisning til Foucault (1976) mener Engelstad at makt utøves selv om man ikke kan peke på en identifiserbar hensikt. ”Vi har ut fra denne tankegangen å gjøre med ”strukturell makt”, eller oppfatninger av makten som noe som ”flyter rundt” og er tilstede overalt i samfunnet” (Engelstad 1999: 34). Den identifiserbare hensikten blir naturlig nok borte eller tilslørt i og med at det hegemoniske forestillinger om rommet fremstår som selvfølgelige og ubestridte.

På den annen side er det levde rommet også rommet hvor de dominerende forestillingene møter motstand – avsløres – eller blir en arena for maktkamp. Slik sett genereres også nye forestillinger som begrepsliggjøres, for igjen å møte motstand på nytt gjennom nye maktkamper. Slik sett kan vi si at også det erfarte rom formes både på bakgrunn av det begrepsliggjorte rom og det levde rom.

For å belyse dette kapittelets spørsmål vil jeg først foreta en egen skildring, samt noen sosiomaterielle betraktninger av dette nærområdet. Deretter forsøker jeg å se hvordan mine intervjuede trekker på mer eller mindre dominerende forestillinger om nærmiljøet som rom.

6.1 Fra bygd til drabantby – sosiomaterielle betraktninger

Disen ligger ved foten av Grefsenåsen litt nordøst i Oslo. I dag danner Disen en slags ”frontlinje” mellom øst og vest. Villabebyggelsen fra vest, møter drabantbybebyggelsen fra øst. Trondheimsveien og Store ringvei danner på en måte en infrastrukturell ramme både mot sørvest og sørøst. Mot nord ligger marka. Denne beliggenheten gir relativt klare territoriale avgrensninger. Ikke i form av gjerder eller intenderte grenser, men dels som et resultat av byplanmessig utvikling, og dels som et resultat av sosial praksis.

Det har bodd mennesker i dette området i uminnelige tider. Arkeologiske funn fra området viser at det har bodd mennesker på Disen siden steinalderen (Tvedt 2000). Om vi tenker noen år fremover i tid, var hele dette området et jordbruksområde, med andre ord en del av bygdenorge. Det som i dag går under navnet Disen var et jordbruksområde som tilhørte Disen gård. Som boligområde ble Disen bygd ut gjennom flere forskjellige perioder. Et krakk på tømmermarkedet rundt forrige århundreskifte førte til at Disen gård ble tvunget til å parsellere ut en rekke tomter for salg. Disse tomtene ble kjøpt opp av mellomfunksjonærer i Posten, og det ble bygd villaer. Området gikk etterhvert under navnet *Postmannsbyen*, et villastrøk med relativt store hager, med egen velforening og egen landhandel.

Slik bebyggelsen lå den gang, var ikke dette å betrakte som en del av byen, men kanskje heller som en egen liten grend *utenfor* byen. Postmannsbyen ble drevet som en velforening, som hadde ansvar både for vei, vann og avløp. Med andre ord var Postmannsbyen relativt selvstendig.

Etter som tiden gikk og byen este utover, krabbet byggenesen sakte men sikkert oppover åssidene. Ved siden av dette økte også boligtettheten i utkantene. På den måten ble også det som kanskje var et *bygdesamfunn*, mer og mer innlemmet i et *bysamfunn*.

Mot slutten av trettitallet ble det bygd en del to- og firemannsboliger i området. Dette ble en form for fortetning. Tomtene ble mindre og husene hadde en noe mer nøktern standard både i utforming og boligareal. Denne utviklingen kan også ses i lys av både økt tilflytning til byene, noe som videre økte press på boligmarkedet, og som igjen gjerne også bidro til knapphet i forhold til tilgjengelige tomtearealer. På femtitallet var behovet for boliger relativt høyt, og det ble bygget en del rekkehus og blokker på Disen. Byggherre var statstjenestemennenes boligbyggelag og innflytterne var i hovedsak ansatte i Posten, NRK og Politiet. I etterkrigstiden i Norge var det også et helt nytt fokus på boligpolitikk og byutvikling. Det var stort behov for boliger og dette ble mer og mer et statlig ansvar. Ved siden av dette var det også et sterkt politisk fokus på folks rett til å eie egen bolig (jf. kap. 5.2.3). Det skulle bygges mange boliger på kort tid, og disse skulle kunne være tilgjengelige for "folk flest". Blokkbebyggelse var en løsning som både var rask og rimelig (jf. kap.4.2). For Disen som boligområde betydde dette at de fikk en relativt variert bebyggelse på et relativt lite område. Villaer, rekkehus og blokker ligger tett. Den sterkt varierende bebyggelsen gir ikke noe entydig inntrykk som symbol. Likevel kan denne variasjonen leses som tegn på en utvikling. Om ikke

helt fra steinalderen, så fra å være et villastrøk med bygdepreg, til å bli et boligområde med forstadspreget, med innslag av drabantbybebyggelse. Dette peker i retning av en *sosiomateriell* fortetningsprosess. En sosiomateriell fortetning er forøvrig Østerbergs alternativ til bybegrepet. Han ser dette som et resultat av at steder eller byer vokser mer eller mindre sammen som sosiomaterielle fortetninger (Østerberg 1998). Om enn i en mindre målestokk, har også Disen vært preget av fortetning. Som et ledd i dette har det også vært en utbredt tendens at de tidligere så store hagene, har blitt bebygd med nye boliger. Variasjonen i boligsammensetningen på Disen kan i dag leses som symbolske avtrykk av visse perioder i boligområdets utviklingshistorie. Et Block Watne- hus fra sent syttital, pent plassert i hagen til en sveitservilla fra forrige århundreskiftet, gir sine assosiasjoner og har sin symbolikk. En mulig tolkning kan være at beboernes fokus i dette området ikke har vært vesentlig estetisk, men heller praktisk. Om jeg legger en slik tolkning til grunn kan dette også skildre en forringelse av områdets symbolske status. Fra å være en ærverdig distingvert villastrøk, til å bli en forstad med drabantbypreg.

En annen tolkning er at både blokkene, rekkehusene og ferdighusene ”nyter godt av” villabebyggelsens symbolske status, som en slags ”smitteeffekt”. Med det mener jeg at de ”låner” status av Disens historie og eldre bebyggelse. Gjennom en slags treghet i forhold til attraktivitet, beholder gjerne området en rural karakter, til tross for rekkehus og blokkbebyggelse med karakteristikk vi gjerne forbinder med drabantbyen. Veinavnene kan også tolkes som symbolske tegn i landskapet. Eikelundveien, Disengrenda, Liaveien og Fagerliveien kan være dekkende eksempler. I motsetning til gater og steder som er oppkalt etter store personligheter, som Karl Johans gate eller Aleksander Kjellands plass, sikter disse navnene mer til en skildring av veienes beliggenhet og plassering i landskapet – det rurale landskapet. Slike navn gir gjerne assosiasjoner til bygda, eller til det rurale noe som videre også kan tolkes som en distansering fra bysamfunnet. På en måte kan kanskje dette tolkes som en antydning om en selvstendig *stedlig identitet*. Likevel har ikke disse veiene gitt navn til seg selv, men kan gjerne leses som fortolkninger av landskapet. Noe av det interessante her er at eksempelvis navnet Disengrenda ble opprettet som veinavn i 1955, med andre ord relativt *samtidig* med byggingen av rekkehusene og blokkene på Disen (Tvedt 2000). På den måten kan kanskje også dette tolkes som en symbolsk handling. Med det mener jeg at navngivingen av veiene på Disen forteller noe om hvordan noen *ønsker* å fremstille dette området. Med andre

ord som en slags bekreftelse på, eller videreføring av, rurale forestillinger. På den måten bryter dette kanskje med den funksjonalistiske ”ånden”, som skulle representere noe nytt og frigjørende.

Blokkene og rekkehusene ligger på hver sin side av Disenveien helt sørøst på Disen. Nærmeste nabo er det sterkt trafikkerte Trondheimsveien. Opprinnelig var både blokkene og rekkehusene ett stort borettslag, men etter en lang og sår konflikt ble borettslaget delt i to. Bakgrunnen for denne konflikten var økonomi og selvråderett. Beboerne i rekkehusene ville bestemme selv, og ikke minst hadde dette en del med vedlikehold å gjøre. Det var en generell oppfatning blant beboerne i rekkehusene at de ikke ville belastes med felleskostnader de mente var unødvendig. Blant annet ville de ikke skifte vinduer de selv anså som helt brukbare, og ble heller ikke premiert for egen innsats og vedlikehold. Dette kan gjerne tolkes som tegn på nøkternhet, måtehold og selvstendighet.

Blokkbebyggelsen mot sørøst beholdt navnet Disenveien borettslag, mens rekkehusene på nordvest siden tok navnet Disengrenda borettslag. Navnevalget kan også tolkes i retning av at de søkte en identitet av rural karakter, begrepet *grend* gir gjerne rurale assosiasjoner. Der hvor Disen som helhet ”låner” litt symbolsk status av det ærverdige villastrøket, kan det se ut til at rekkehusene låner ”litt mer” enn blokkbebyggelsen. Et drag mot den kjente rurale identiteten. En mulig tolkning er at de søkte identitet vestover mot villabebyggelsen og distanserte seg fra blokkbebyggelsen.

Gjennom de årene jeg har bodd på Disen har jeg også blitt oppmerksom på en tendens til hvordan beboerne avanserer i boligkarrieren innad på Disen. Mange av mine intervjuede fra Disen forteller om at det er vanlig å bo en periode i blokkene i påvente av at et rekkehus over veien blir lagt ut for salg. Den samme trenden kommer til dels også til syne blant beboerne i rekkehusene. De blir boende der i påvente at det blir en enebolig for salg i nærmiljøet. For mange stopper gjerne karrieren opp, enten i blokkene, eller i rekkehusene av økonomiske grunner. Likevel er det interessant å merke seg at denne varierte bebyggelsen gjør det mulig å ”avansere” i boligkarrieren *innenfor* et lite område som Disen. Med det mener jeg at man kan avansere fra blokk til rekkehus, fra rekkehus til villa, uten å flytte fra nærmiljøet. Men likevel kan dette tolkes som at folk *tiltrekkes* av villabebyggelsen, eller det rurale miljøet.

En mulig tolkning av denne tendensen er at beboerne tiltrekkes av boligenes symbolske status, eller som Gjesdal Christensen hevdet at: ”Huset på en måte blir et symbol som bekrefter

deres respektabilitet og fremgang i livet” (Gjesdal Christensen 1991: 113). På den annen side kan dette selvfølgelig også tolkes som et rent praktisk anliggende, et ønske om litt større plass og en liten hageflekk, men det har gjerne også sin symbolikk.

Blokkbebyggelsen på Refstad har en helt annen karakter. Disse blokkene, fem høyblokker og en lavblokk, er bygd på sekstitallet, etter den ”funksjonalistiske koden”, og med OBOS som byggherre. Der de ligger, presset inn mellom den sterkt trafikkerte Trondheimsveien og Refstadveien, ligger de på en måte for seg selv. Med næringsbygg og travbane som nærmeste nabo, gir dette gjerne også et litt vilkårlig preg a la ”the sprawl” (jf. kap. 4.3). Likevel, tronende majestetisk på en høyde, spiller de også på funksjonalismens strenger; høyde, mye lys, luft og omkranset av store velstelte grøntarealer. Bebyggelsen er strømlinjeformet, med store flater og enkel arkitektur. Det totale fravær av arkitektoniske kruseduller og fiksfaks, gir assosiasjoner til måtehold, nøkternhet og effektivitet. Dette var et sosialdemokratiske prosjekt – bolig til alle – frigjort fra borgerklassens dominans over arbeiderklassen (jf. kap. 4.3). Bruksverdien skulle dominere over bytteverdien. Disse assosiasjonene, eller forestillingene, opprettholdes ikke av seg selv, men er også avhengig av sine bærere. En mulig tolkning er at bærere av forestillingene om drabantbyene som symbol på frihet, er både politisk og ideologisk forankret. Men, når den ideologiske forankringen blir vannet ut, og den politiske vinden snur, mister på en måte også disse forestillingene sine bærere.

Som jeg har vært inne på tidligere, har dominerende forestillinger om drabantbyen ikke alltid vært positivt ladet (jf. kap. 5.2.3). Drabantbykritikken har gjerne vært basert på en forestilling om passivitet, anonymitet og fremmedgjøring. Dette gjerne med bakgrunn i en forestilt direkte sammenheng mellom blokkenes ytre beskaffenhet, og deres indre liv. Hvorvidt dette har noen sammenheng med drabantbyenes ”virkelige” liv, er en sak for seg, men like fullt blir slike forestillinger båret frem av sine bærere. Drabantbyen som symbol på eventuell sosial elendighet bæres også videre, og opprettholdes som mer eller mindre hegemoniske forestillinger, av sine bærere – de reproduseres.

På den måten gir bebyggelsen på Refstad et tvetydig bilde. Med det mener jeg at det arkitektoniske som for funksjonalismen skulle være befriende – gjennom lett materialitet og materiell letthet (Østerberg 1998), tolkes materialitetens form som *tyngsel* av sine kritikere (jf. kap. 3.2) Det er dermed kanskje ikke materialiteten i bebyggelsen i seg selv, men den

symbolikken den utstråler og hvordan den tolkes, som igjen er avgjørende for hvordan bebyggelsens materialitet oppleves. Slik sett kan dette forstås som at forestillingen om det materielle skjærer gjennom materialiteten, som en faktisitetsoverskridelse.

Som Østerberg hevder er kommer materialitetens *faktisitet* til syne når materialiteten oppleves som *motstand* (jf. kap. 3.2). Om hvorvidt drabantbyens bebyggelse oppleves som befriende eller tyngende for beboerne på Refstad avhenger gjerne også av rådende forestillinger om bebyggelsens form og materialitet. En bærer av forestillingen om at drabantbyene symboliserer ”likeverd”, ”utjevning” og ”frihet”, vil gjerne være *velsituert* i drabantbyen. På den annen side vil en bærer av forestillingen om drabantbyen som noe ”tyngende”, ”skjebnebefengt” eller ”fremmedgjørende”, gjerne føle seg *malsituert* i den samme situasjonen. Opplevelsen av et område som symbol på sosial status kan dermed være mer eller mindre vilkårlig i forhold til dets materielle form og fremtoning.

I motsetning til bebyggelsen på Disen, har gjerne blokkbebyggelsen på Refstad i mindre grad muligheter til å ”låne” symbolsk status fra sitt omkringliggende strøk. Dette stedets identitet blir på en måte helt avhengig av seg selv, og reiser ikke som noen gratispassasjer i det symbolske landskapet. En tolkning av områdets symbolske status er at det har bakgrunn i de politiske føringer og ideologi som lå til grunn for drabantbyenes utvikling, som et slags utstillingsvindu for en sosialdemokratisk politikk. Boligmarkedet, som skulle være kontrollert, og i vesentlig grad skulle holdes utenfor markedskreftene, har i dag gjerne blitt selve symbolet på markedets dominans over hverdagslivet. På den måten kan dominerende forestillinger om drabantbybebyggelsen på Refstad tolkes som en symbolsk forfall som følge av en samfunnsmessig utvikling i nyliberalistisk retning. På den måten kan vi kanskje si at drabantbybebyggelsens symbolikk har endret seg fra å symbolisere en sosialdemokratisk kapitalismekritikk, til å selv å bli en abstrakt bytteverdi i tråd med nyliberalistiske verdier. Denne tvetydige symbolikken i bebyggelsen på Refstad kan med andre ord tolkes som sosiomaterielle avleiringer både av rådende ideologiske føringer som har vært, og hvilke sentrale forestillinger som gjelder i dag. Dette kan også tolkes som endring i *det begrepsliggjorte rom*, hvor de rådende forestillinger fremtrer som hegemoniske måter å forstå samfunnet på.

På de store grøntarealene som omkranser blokkene på Refstad, er det også anlagt en lekeplass for barn. Lekeplassen er en liten inngjerdet plass, tilrettelagt med sandkasser,

lekestativ og en liten benk for småbarnsforeldre. En slik inngjerding har gjerne også sin symbolikk. Tilretteleggingen, eller avgrensningen, av rommet for å leke, kan dermed også tolkes som symbolske føringer for hvordan hverdagslivet skal leves, og ikke minst hvor. Inngjerdingen kan tolkes som at rommet blir delt inn i ulike soner. Tvers gjennom hele dette grøntområdet er det også anlagt en asfaltert gangsti. Slik sett symboliserer lekeplassen hvor man kan leke, og gangstien hvor man skal gå. Både denne gangstien og den lille lekeplassen står på en måte i en sterk kontrast til det ellers så store grøntområdet. Denne soneinndelingen av borettslagets fellesarealer kan også tolkes som, ikke bare en tilretteleggelse av ønske aktivitet, men også hvor denne aktiviteten helt bør foregå. Dette illustrerer også forholdet mellom *det begrepsliggjorte* og *det erfarte rom*. Oppdeling av rommet i soner og bruk av virkemidler kjennetegner i denne sammenhengen hvordan *det erfarte rom* formes. Samtidig som intensjonen *bak* denne utformingen kjennetegnes av *det begrepsliggjorte rom*. Med det mener jeg at dette tilkjenner hvilke dominerende forestillinger som ligger til grunn for utformingen.

Formingen av landskapet på Disen har en noe annen karakter. Som tidligere nevnt var dette området tidligere sterkt preget av gjennomgangstrafikk. Etter en del avveininger frem og tilbake ble området etterhvert stengt for all gjennomgangstrafikk, og sporene finnes ennå som stille symboler i landskapet. Noen steder ble det satt opp bom, andre steder ble det anlagt snuplass med gjerde rundt, men gjenkjennelig nok fortsetter veien på den andre siden av gjerde. Slik sett kan disse elementene leses som symboler, som materiell avtrykk av kampen mot privatbilismens gjennomsyring av ethvert sentrumsnært boligstrøk. Disse symboliserer ikke bare hva som har vært uønsket, men også hva som har vært ønsket i området. Biltrafikken skulle bort til fordel for beboerne. Et godt bilde på dette er sperringen mellom Disenveien og Traverveien. Der er det satt opp betonggriser i veien, men i tillegg til dette er det også satt opp en basketballkurv – midt i det som engang var en sterkt trafikkert vei. Slik sett blir denne kurven både et symbol på hva som ønskes og hva som ikke ønskes, og ikke minst hvor. Plasseringen av en basketballkurv midt i veien har en sterk symbolverdi. Kanskje var det livet i gatene som skulle tilbake, bort med trafikk, svevestøv og eksos. På den måten kan også Østerbergs *mazdaistiske* konsekvenser leses gjennom symboler i landskapet. Ved siden av denne basketballkurven har også et bjørketre presset seg vei gjennom asfalten. Dette treet har blitt stående, vokst seg stort, og blitt en del av denne symbolikken. Selv om flere av

sperringene gjerne har karakter av å være midlertidig, tyder dette treet på en viss varighet. Dette treet symbolisere kanskje også noe som er naturlig, eller noe levende – livets seier over hard asfalt. Ved å forskyve en av storbyenes mest dominerende tyngsler, privatbilismen, ut fra boligområdet begynner gjerne også nærmiljøet å spire, som en *faktisitetsoverskridelse* i seg selv.

Mye kan gjerne leses ut fra et områdes materielle symbolikk. Dette både gjennom områdets historiske forankring, videre utbygging og materialisert sosial praksis. Dette var mine sosiomaterielle og sosiologiske betraktninger om dette området, men likevel må de leses som én av flere mulige beskrivelser.²⁹ For mine videre analyseformål gir den et bakteppe for å fortolke de intervjuedes utsagn. Men, hvordan opplever så mine intervjuede dette området i dag? Hvilke forestillinger er det de trekker på når de beskriver sitt boligområde?

6.2 Assosiasjonen – ”en landsby i byen”

Ja, for meg er dette en sånn, det er en landsby i byen. Jeg synes det er en ganske dekkende beskrivelse av dette området her, for det er en veldig landsby (Roar).

En landsby uten liv er ingen landsby, på samme måten som en landsby uten en særskilt materiell form heller ikke er noen landsby. Begrepet ”landsby i byen” kan både ses på som en ren beskrivelse, eller en fortolkning av nærmiljøet. En mulig tolkning er at utsagnet ”landsby” er å se på det som en positivt ladet analogi. Slik sett blir kanskje landsbyen mer en forestilling både om materielle og sosiale aspekter. Dette kanskje med bakgrunn i at det er visse både materielle og sosiale kvaliteter Roar forbinder med landsbyen, og at disse samsvarer med hans bilde av Disen.

Torkild presiserer hvilke romlige og materielle forhold de mente var attraktive da de hadde sitt første møte med Disen. De hadde vært og ”kikket” på en rekke forskjellige steder før de fant ut at det var her de ville bo.

²⁹ Mye av den informasjonen jeg har om Disens historie, har jeg fått gjennom ulike samtaler med beboere i området. Dette ikke minst gjennom ”Ole”, som mer enn gjerne har kommet med utfyllende skildringer om Disens historie. Han er også en aktiv medlem av en lokal historieforening.

Det var da vi fikk sønnen vår vi syntes det var så fint her, det var åpent og ikke så tett. Det så litt sånn rolig ut og du går ikke rett ut på gata her, slik du gjør nede i byen. Men det er jo litt nære Trondheimsveien da, det er kanskje et lite minus. Men det er ikke så mye støy nå, men vi merker det litt om sommeren når vi sitter ute på verandaen. Men det er bra skjermet her, det er det (Torkild).

I første rekke vektlegger Torkild områdets materielle form og kvaliteter. Begrepene *fint*, *åpent* og *rolig* er positivt ladede begreper som også gir assosiasjoner til en forestilling om ”det gode” eller det ”behagelige” liv. Når jeg ser dette i sammenheng med Torkilds livsfase kan det også være nærliggende å betrakte disse begrepene samlet. De peker kanskje også i samme retning, i en retning av én diskurs. ”Fint”, ”åpent” og ”rolig” er flertydige *elementer* men blir på en måte gjort *entydige*, med andre ord en *lukning*, rundt denne diskursen og fremstår dermed som *momenter*. Slik sett bygger denne forestillingen opp til en *nærmiljødiskurs*. Denne forestillingen har også klare likhetstrekk med Berg og Lysgårds skjematiske fremstilling om ”Den idylliske bygda” (jf. kap. 5.3; figur 2).

Torkild trekker ikke bare på positivt ladede momenter i nærmiljødiskursen, men beskriver også nærområdet gjennom sin motsetning – *byen*. Slik sett fremhever Torkild nærmiljødiskursen gjennom negativ omtale av byen. Denne fremstillingen skildrer landsby versus by som en *binær opposisjon* i nærmiljødiskursen. En negativ omtale av sentrum, i den hensikt å fremheve nærmiljøets kvaliteter, kjenner vi også igjen fra Villas undersøkelse (2005) og Hjelmtveit m.fl. (2000) hvor betydningen delvis begrunnes av forskjellen til byen (jf. kap. 5.2.1).

Ved å fremheve nærmiljøets positivt ladede momenter ved siden av byens negative, blottlegger gjerne dette også en forventning til rollen som forelder. Denne foreldrerollen hviler det gjerne også forventninger om hvilke kvaliteter som regnes som ”normalt” å vektlegge når man er i en gitt situasjon med ansvar for små barn. Torkilds forestillinger er heller ikke en utelukkende idyllisering av nærmiljøet. Han trekker også frem negative ladede momenter som nærhet til Trondheimsveien med påfølgende støy. Likevel bekrefter dette hans posisjon som småbarnspappa under en mer eller mindre dominerende diskurs om livet i landsbyen som et bilde på ”det gode liv”. Bodil presiserer også ulike momenter som peker i tilsvarende retning.

Det er jo beliggenheten, du har det meste, du har kort vei til skogen, kort vei til sentrum og det er forholdsvis rolig her ikke sant, vi har jo Trondheimsveien, men vi hører ikke så mye, særlig etter at vi fikk støyskjerming der. Også en annen ting som for oss det er at, når vi vokste opp så gikk det an å kjøre oppover Lofthusveien, til Årvoll, men så stengte de den og det ble mye huba luba i begynnelsen da, men det har hjulpet veldig, det har blitt mye roligere her etter at vi har sluppet gjennomgangstrafikken (Bodil).

Disen var inntil på begynnelsen av 80-tallet sterkt preget av gjennomgangstrafikk. Etter påtrykk både fra lokalbefolkningen og myndigheter ble hele området stengt for all gjennomgangstrafikk. Dette resulterte naturlig nok til et helt annet miljø, både med tanke på trafiksikkerhet og andre miljøfaktorer. Ikke minst har dette også bidratt til en helt annen bruk av området. Dette kan også tolkes som et forsøk på å demme opp mot privatbilismens konsekvenser (jf. kap. 4.3). I denne sammenhengen kan det være nærliggende å anvende Østerbergs begreper om situasjon, prosjekt og faktisitet (jf. kap. 3.2). Privatbilisme og tett rushtrafikk gjennom et bo- og oppvekstområde oppleves gjerne som *tyngsler*, eller det at *faktisiteten* kommer til syne. Slik sett vil denne trafikken oppleves som hindringer for Bodils *prosjekt*. Hennes prosjekt er å tenke på trygge og sunne rammer for seg og sin familie. En utestenging av gjennomgangstrafikken kan da også betraktes som en *faktisitetsoverskridelse*. Noe som igjen bidrar til en av *velsituert* form for tilværelse. Det er kanskje litt av nettopp dette inntrykket Bodil formidler – et område velegnet for hennes prosjekt. På den måten kan vi kanskje også si at hun trekker på *det erfarte rom* i Lefebvres betydning (jf. kap. 3.3). En slik forståelse av det erfarte rom er i tråd med Hansen og Simonsen hvor de skriver at det erfarte rom "... fremkommer i konflikt/samarbeid mellom institusjonelle systemer og daglige erfaringer og praksiser" (Hansen & Simonsen 2004: 171). Bodil sier at boligområdet har "det meste" å by på og trekker frem både "nærhet til skogen" og "nærhet til byen" som sentrale verdier. Dette gir på en måte uttrykk for "mangfold", men det mangfold det her sikter til tolker jeg som et materielt eller praktisk anliggende og ikke nødvendigvis sosialt som eksempelvis i Danielsens studie (jf. kap. 5.2.2). Mangfold kan i denne sammenhengen tolkes som hennes *muligheter* til å bevege seg ut i marka eller ned til byen. Hennes sentrale utsagn som "nærhet til marka" og "nærhet til byen" gir også assosiasjoner til en beskrivelse av et "sentrum". Med det mener jeg at ut fra hennes ståsted er det like langt både til marka og til byen, og at dette fremstår som perifere områder og at hennes nærmiljø er hennes "sentrum".

Når Bodil bruker utsagn som ”nærhet til marka” og ”nærhet til sentrum”, er dette samtidig en *abstrahering* av elementene. De trekkes ut av sin sammenheng og blir taksert både som *bruks-* og *bytteverdi* (jf. kap. 3.1). I første rekke er det kanskje bruksverdien Bodil sikter til – hun har muligheten. På den annen side kan dette også tolkes som deler av en generell beskrivelse av området. At dette er fasiliteter som beriker området, og dermed kanskje også som en ”taksering” av disse elementene som bytteverdi.

Helga bygger kanskje også videre på en slik forståelse av nærområdet, men hennes beskrivelse fokuserer kanskje ikke i like stor grad på omkringliggende områders muligheter, men heller *begrensninger*.

Det er et boligområde som ligger tett til innfartsveiene, sånn at porten ut til den store farlige verden, den er for meg rent fysisk den undergangen eller den bussholdeplassen ved Aker sykehus. (...). Så jeg føler at rett utenfor, så er den store verden. Så jeg føler at rett utenfor så er det farligere, men jeg opplever Disen som veldig trygt og veldig, spesielt da ungene var små, så opplevde jeg Disen som ganske gjennomiktig. For jeg mener at her bor det så mye folk som titter ut av vinduene og følger med og, men ting skjer her, så sånn sett så bor vi i en stor by (Helga).

Helga tegner her et bilde av en verden *innenfor* og en verden *utenfor*. Dette blir en skildring av det ”trygge innenfor” og den ”farlige verden utenfor”. Slik sett blir dette på en måte en slags romlig og territorial ”innramming” av nærmiljø. Men, det ”trygge innenfor” blir definert med bakgrunn i sine egne egenskaper – momenter – og ikke nødvendigvis i denne sammenhengen gjennom sine motsetninger. De elementene Helga peker gjerne også i retning av nærmiljødiskursen, eksempelvis ”veldig trygt” og ”veldig gjennomiktig”. Hun eksemplifiserer også hva hun mener med *gjennomiktighet*. Noen ”titter litt ut av vinduene sine” og ”følger med” og innlemmer gjerne seg selv som en del av denne ”kontrollen”. Disse momentene er positivt ladet, er *lukket* og peker også i retning av nærmiljødiskursen. På en måte kan vi kanskje anta at det er i hennes *interesse* at området er både trygt og gjennomiktig.

Det ”gjennomiktige” eller det at folk ”titter litt ut av vinduene sine” kan også ses i lys av det Gehl og Newmans vektlegging av en *visuell* kontroll av omgivelsene. Med det mener jeg at dette handler både om det å iaktta og det å bli iaktatt noe som både kan oppleves betryggende, kontrollerende og følgelig også beskyttende (jf. kap. 4.2). Bilde av den farlige

verden utenfor kan også tolkes som en sosiomateriell fortolkning. Selv om Helga tegner et bilde av et velsituert fellesskap, med andre ord gjennom fravær av faktisitet, tegner hun et bilde av verden utenfor som usikker (jf. kap.3.2). Det er på en måte utenfor hennes kontroll. Slik sett kan dette tolkes dithen at de store innfartsårene med mange biler, høy hastighet, stor mobilitet og lite kontroll for henne blir en form for faktisitet – hun møter motstand som strider imot hennes prosjekt. Denne faktisiteten disse grensene representerer, blir på en måte også med på å definere hennes nærmiljø i retning av en diskurs hvor trygghet er den viktigste verdien. Slik sett, ved å vende blikket innover mot nærmiljøets *sentrum*, blir definisjonen av dette nærmiljøet også en faktisitetsoverskridelse – som en definering av en *situasjon* som svarer til hennes *prosjekt* (jf. kap. 3.2).

I Ingers ”store farlige verden utenfor” bor Ingunn. Hennes oppfatning av sitt bomiljø står på flere måter i kontrast til beskrivelsene fra Disen. Hun og hennes familie bor i ”drabantbybebyggelsen” på Refstad. Noe av det interessante i hennes skildring er at hun trekker klare paralleller mellom materiell form og muligheter for sosial omgang.

Men jeg har inntrykk av at, det er liksom ikke noe sånn gårdsrom, det er kanskje en av grunnene til at du ikke blir sånn kjent med alle som bor bortover. For da vi bodde på Torshov så var det liksom en firkant, og et gårdsrom og inne i gårdsrommet der samla det seg folk, så da ble du kjent med en god del, i alle fall de som satte seg der. Men her så må du kanskje velge, eller at folk stopper deg eller noe sånt noe. Så det blir ikke så naturlig å slå av en prat. Så merka vi veldig forskjell da vi var helt ny her, da var det en del eldre som ikke tålte så mye av unga liksom, sånn, jeg husker vi hadde et sånt plaskebasseng utafor her nede og da var det en som klaga, han snakka om vannavgifta og begynte å klage, han synes det var ille at vi brukte vann i det bassenget og tok vann fra krana ute, så det var en del sånn (Ingunn).

Ingunn har her en todelt beskrivelse. I første rekk vil jeg tolke hennes beskrivelse som en kritikk av den materielle formen. Den materielle utformingen ligger til hinder for de *uformelle* møtene i borettslaget. Hun trekker på sin erfaring fra den tiden hun bodde på Torshov hvor det var liv og røre i bakgården. Det at det ikke blir uformell sosialisering der hun bor nå ser hun i sammenheng med at de mangler denne bakgården på Refstad. Det faller ikke ”naturlig” å slå av en prat. Dette er i tråd med Gehl og behovet for *myke overganger* mellom det som oppleves som privat og offentlig (jf. kap. 4.2).

På den annen side ser vi også at Ingunn ser mangelen på sosial kontakt i sammenheng med befolknings sammensetningen i blokka. Begge disse faktorene, materiell form og avvisende eldre beboere, ligger på en måte til hinder for nabokontakt og kan tolkes som en materiell faktisitet – med andre ord som *motstand*. Slik sett kan vi kanskje også tolke Ingunn dithen at hennes prosjekt på en måte samsvarer med beboerne fra Disen, men at hennes *situasjon* er annerledes. På en måte kan vi tolke dette som at hun ikke har sammenfallende interesser med beboerne forøvrig. Bofellesskapet i blokkene på Refstad innbyr ikke til det nære fellesskapet som kanskje hun i kraft av sin rolle som småbarnsmor forventer. En tilsvarende og kanskje mer markant beskrivelse fikk jeg av Irene og Kim, som forøvrig også er beboere i blokkene på Refstad.

Det er faktisk noen som jeg snakka med, som jeg oppdaga har bodd her i ti år. Fordi blokka er rett, og blokka er lang og det er helt sprøtt, så dermed så istedenfor at hvis det har vært rundt et tun sånn at du ser folk fra leiligheten sant, mens her det er så anonymiserende sånn sett altså. Men når jeg treffer noen utenfor her, så står vi bare opp og ned, har ingen mulighet til å sette deg ned og sånn. Det blir bare på vei ut eller på vei inn på en måte da (Irene).

I likhet med Ingunn antyder også Irene en sammenheng mellom bebyggelsen og mangel på nabokontakt. Også her er det blokkenes materielle form som ses som årsak til et manglende fellesskap. Irene savner også muligheten til å ha ”visuell kontroll” med hva som skjer utenfor, noe Newman poengterer i ”defensible space” (jf. 4.2). Dette kan også ses i lys av Gehls poeng om behovet for å sette seg ned i rommet. Dette handler kanskje i stor grad om å *forlenge* de uformelle møtene, til ikke bare å fungere som trafikkrelasjoner på vei ut eller inn med hendene fulle av bæreposer, men å ha muligheten til å sette seg ned og å slå av en prat.

På en måte danner de intervjuede, henholdsvis fra Disen og Refstad, to kontrasterende bilder av sine respektive boligområder. Likevel er det kanskje nærliggende å tolke disse beskrivelsene som å ha de samme forestillingene hva nærmiljø angår, og at de kanskje i vesentlig grad også er vektlegger trygghet som en sentral verdi i nærmiljødiskursen. Dette kommer tydeligere frem i neste delkapittel.

6.3 Tryggheten – om å ”tittle litt etter” og ”følge med”

Jeg synes det er veldig koselig her oppe, det er som en liten landsby, du vet på mange måter hvem alle er og det gir vel kanskje også en viss grad av trygghetsfølelse i forhold til unger da de var bittesmå. Det var liksom ikke farlig å være ute på noe tidspunkt. Det er ikke noe trafikk her, det farligste her er vel posten (Roar).

Begrepsbruken til Roar i denne sammenhengen er interessant. Han beskriver dette som ”veldig koselig”, ”liten landsby”, ”vet hvem alle er”. Disse utsagnene gir assosiasjoner til noe *intimt* eller *nærhet*. Dette setter Roar igjen i sammenheng med en ”trygghetsfølelse” i tillegg i forhold til ”bittesmå barn”. Dermed har Roar *lukket* disse elementene i momenter i nærmiljødiskursen. Utsagnene ”liten landsby” og ”vet hvem alle er” kunne kanskje like gjerne vært elementer i en forestilling om ”den klamme” landsbyen, men sett i en sammenheng med resten av utsagnene peker disse klart i retning av nærmiljødiskursen. Dette i tillegg til en presisering av et fravær av nærmest all trafikk. Når Roar i slike relativt klare ordelag beskriver nærmiljøet med slike positivt ladede momenter er det kanskje også en rimelig tolkning at hans *prosjekt* og *situasjon* spiller på samme lag. Eller sagt med andre ord, hans posisjon som småbarnspappa skulle tyde på en *velsituert* tilværelse.

I likhet med Roar formidler også Camilla et positivt inntrykk av tryggheten i nærmiljøet, men i motsetning til Roar så presiserer hun at dette handler om trygghet for *henne* og ser ikke nødvendigvis dette utelukkende som et foreldreanliggende.

Ja, *jeg* synes det er veldig ålreit, Arvid føler mer at han får de vel tett innpå seg, men i vintersesongen så er du ikke mye ute, så du har ditt eget privatliv når du lukker døra, men for meg har det alltid vært godt å ha de naboene her nærmest, de har vært veldig hjelpsomme og veldig mye trygghet. De gangene Arvid reiser bort i helgene, så var det veldig godt å vite at jeg kunne rope ut et vindu, så er det et menneske der. Jeg ha hatt mye trygghet i det å ha naboer så tett (Camilla).

Selv om Camilla ser på de nære relasjonene blant naboene som utelukkende positivt, gir hun uttrykk for at hennes mann kanskje ikke helt og holdent deler hennes syn. Der hun føler

omsorg og trygghet gir hun uttrykk for at mannen hennes føler dette som ”litt for tett”, noe jeg tolker som en følelse av noe ”klamt” eller ”kontrollerende”. Likevel presiserer Camilla at tryggheten for henne er, at hun blir hørt om det skulle være noe, og at det alltid er noen der. Dette bildet peker i retning av at nærmiljøet for Camilla ikke utelukkende handler om trygghet for barn, men også seg selv. En mulig tolkning av dette er at Camilla opplever ”å bli sett”, og at det ligger en viss gjensidighet i dette. I så fall kan dette ses i lys av Christies primærkontroll, hvor folk ikke bare har muligheten til å se, men at de faktisk også gjør det (jf. kap. 5.1). Denne gjensidigheten kan også tolkes som en slags ”hjelpende hånd”. I likhet med Camilla ser også Inger oversikten i nærmiljøet som en felles interesse.

Ja vi kjenner jo naboene tilstrekkelig til at vi kan ta inn posten til hverandre og sånt, og be om ting hvis det er sånn, og vi holder litt øye med – vi kaster jo et blikk over – hva er det som skjer der nå da, hva gjør de der liksom. Så det er alltid noen som holder et øye med. Det er jo personer, voksenpersoner rundt som bryr seg og som man har et åpent forhold til, det syns jeg er trygt, det at ungene har andre voksenpersoner å forholde seg til, enn bare mamma og pappa (Inger).

For Inger kan det se ut til at nabokontakten i første rekke er et praktisk anliggende. Dette både som en hjelpende hånd i hverdagen, men også til å ”holde et lite øye med hva som skjer”. Det handler om å ”bry seg” ifølge Inger. Hun trekker dette videre til verdien av at ungene har andre voksenpersoner å forholde seg til. Slik sett kan dette tolkes som at disse ”voksenpersonene” på en måte utfyller rollene til mamma og pappa.

På den måten kan dette også tolkes som at nærmiljøet på en måte fungerer som en slags forlengelse av familien. Utsagnet om ”det å bry seg” kan kanskje også ses i lys av Tönnies’ begrep om *Gemeinschaft*. Om vi betrakter nærmiljøet som en utvidelse av familiens domene peker dette gjerne i retning av *stedets Gemeinschaft* (jf. kap. 5.1). Dette med bakgrunn i en forestilling om *omsorg* som ikke krever noe vesentlig gjenytelse. I tillegg fremstår også utsagnene om å ”bry seg” og ”tutte litt her og der” som positivt ladede momenter i en nærmiljødiskurs. Det ”å bry seg” kan også ses i lys av Christie, hvor det ”å se” er en egenskap som på en måte forutsetter en form for gjensidig avhengighet (jf. kap. 5.1).

Man er ikke anonym der ute og det virker jo flere veier det der, at du veit at det alltid er noen som veit hvem du er, ikke det at dette er noe stort problem for noen av ungene, men det har jo en viss sosial oppdragende funksjon, de vet hvem du er. Går du på epleslang her ute så veit alle hvem du er (Marianne).

Det at man ikke er anonym og at man er under ”oppsikt” virker ifølge Marianne flere veier. På den ene side handler det om at man ikke er alene, men på den annen side presiserer Marianne at dette også har en oppdragende funksjon. Denne oppdragende funksjonen er vel nettopp det at du er under oppsikt av noen du *kjenner* som bidrar til denne funksjonen. Slik sett blir kanskje dette et klassisk eksempel på Nils Christies *primærkontroll*. (jf. kap. 5.1). På den måten utfyller dette kanskje også trygghetsbegrepet. Med det mener jeg at det trygghet ikke utelukkende handler om en frykt for at det skal *hende* barna noe, men like gjerne at de ikke skal falle for fristelsen i å *gjøre* noe foreldrene ikke setter pris på. Dette i likhet med foreldrene i drabantbyundersøkelsen til Hjelmtveit m.fl. (jf. kap. 5.2.3). I en slik sammenheng peker kanskje ikke trygghetsdiskursen utelukkende mot *barnevennlighet* men kanskje i like stor grad mot *foreldrevennlighet*. Det trygghetsbildet som blir tegnet av de intervjuede handler også til dels om hvilke erfaringer de har fra nærmiljøet.

Jeg føler meg veldig trygg, men tror det kan gå i bølger, det er ikke mange ganger, det har vært noen innbrudd, men det er snakk om at vi har bodd her i 15 år, og jeg kan telle på hånden min de gangene det har vært noe, så det er ikke noe vi har vært veldig bekymret for. Det er ingenting i veien med å sende guttene ut for å leke på lekeplassene. Jeg føler det uten at jeg helt kan forklare hvorfor, kanskje det er det at det er litt borte fra byen (Camilla).

Den tryggheten Camilla føler handler med andre ord om et erfart fravær av situasjoner som skulle tilsi at hun skulle føle seg utrygg. En slik erfaring bygger gjerne opp et bilde av forutsigbarhet. Ikke et forutsigbart bilde om hva som kommer til å skje, men heller mer om sannsynligheten for at noe skulle kunne skje. På den annen side antyder Camilla også en kilde til denne tryggheten – avstanden fra byen. På en måte kan dette tolkes som en forestilling om at byen representerer noe utrygt i hennes tilværelse. Dette på samme måte som Helga skilte mellom den ”trygge verden innenfor” og den ”farlige verden utenfor” (jf. kap. 6.2). Slike forestillinger peker i retning av mer stereotype forestillinger om landsbyen versus byen, eller

dominerende forestillinger om bygd og by. Dette eksempelvis gjennom Berg og Lysgårds fremstilling (jf. kap. 5.3, Figur 2). Like fullt peker en forestilling om forutsigbarhet i denne sammenhengen i retning av nærmiljødiskursen. En forestilling om forutsigbarhet kan også vise seg som en slags tillit til nærmiljøets beboere. Roar skildrer dette på følgende måte.

Jeg synes ikke det skjer så mye her som gjør at jeg skulle føle dette som utrygt. Det er klart det er episoder som ungene forteller om, men jeg er ikke alltid sikker på om jeg skal tro hundre prosent på de alle. Det skjer jo ikke noe her. Jeg tror ungene føler det veldig trygt, men det er klart at når det blir noen episoder med biler som følger etter dem, og det blir snakk om det på skolen og sånn, så er det klart at jo yngre du er, jo lettere er det å innbille seg at en bil som leter etter en parkeringsplass følger etter deg (Roar).

Til tross for at både unger og skole har fortalt om historier, eller ”episoder”, av ubehagelig karakter tror ikke Roar på disse. Hans forståelse av disse situasjonene peker i retning av at dette er basert på misforståelser, eller en uberettiget frykt. Dette kan tolkes dithen av Roars tillit til nærmiljøet overgår en eventuell frykt for at noe ubehagelig skal kunne skje med barna, noe som gjerne er en kjent strategi for å leve med risiko. Dette i motsetning til Kim som ser den samme situasjonen fra en annen vinkel.

Det har vært en del episoder her, det har vært noen menn i buskene her oppe, det har vært en varebil som har stått her som det har vært en sånn fyr i som har prøvd å lokke til seg barn, og den har også vært oppe ved Årvoll senter og prøvde å ta tak i ei jente i fjor, så det gjør at det er litt sånn. Så det er litt, når vi snakker om trygt og ikke trygt miljø, så har det vært noen menn som har gjort det litt sånn at vi ikke slipper ungene ut uten at vi vet at de er sammen (Kim).

Kims beskrivelse, av den samme situasjonen, er noe annerledes enn Roars. Kim forteller mer detaljert om disse hendelsene, og tar følgelig helt andre forhåndsregler i forhold til det å slippe barna ut på egenhånd. Både Kim og Irene er opptatt av å ha direkte kontroll med barna når de er ute.

Det er jo en lekeplass her ute, og så er det skolehagen, der har vi tatt med våre unger og naboungene, vi hadde ikke greid å bo her om ikke skolehagen hadde vært her. Om vi ikke

hadde hatt det tilbudet. Men der har vi tatt med andre enn våres unger ned, for at de skal ha selskap og at der er det trygt, og der har de klatra i trær og sånn (Irene).

Nei, vi har ikke sluppet de løs før de har blitt litt eldre, det har vi ikke. Ikke uten at vi har kontrollen, at vi har vært med (Kim).

Tryggheten ligger med andre ord i skolehagen som ligger like ved blokkene. På den måten blir ikke bare ”det trygge” i denne sammenhengen et rent territorielt anliggende, men også at tryggheten ligger i foreldrenes kontroll. Som nevnt tidligere har Irene poengtert at hun savner muligheten for en visuell kontroll, eventuelt gjennom vinduet fra leiligheten. Det kan også bidra til å forstå hvorfor de heller velger å være med barna ut når de skal ut og leke. På den måten skiller Kim og Irenes forståelse av sitt nærmiljø seg i vesentlig grad fra beskrivelsene fra Disen. Forståelsen av nærmiljøet på Disen er kanskje i vesentlig større grad preget av en uformell kontroll, hvor det ”alltid er noen som titter litt ut av vinduene sine”. En mulig tolkning av dette kan være at Disen i større grad oppleves som et interessefellesskap. Dette i den forstand at de intervjuede har en viss interesse i både ”å tittle litt etter” og det å ”bli tittet litt etter”, med andre ord som en form for gjensidig avhengighet, en interesse i å se, i form av primærkontroll. Et interessefellesskap i nabolaget blir kanskje vanskelig for eksempelvis Kim og Irene. Dette i og med at beboersammensetningen i langt større grad er eldre mennesker som forlenget er ferdig med barneoppdragelsen, og foretrekker heller litt stillhet rundt seg enn larm og leven fra barn og unge. På den måten blir ikke naboskapet i denne blokka noe interessefellesskap som passer til deres rolle som småbarnsforeldre. Som småbarnsforeldre blir de gjerne også *malsituert* i et slikt fellesskap, som ikke ivaretar deres interesser.

6.4 Selvstendigheten – om ”å klare selv”

Et av hovedinntrykkene jeg har fått gjennom disse intervjuene er en relativt sterk motstand mot ”overdreven” organisering og tilrettelegging av hverdagslivet. Denne motstanden tolker jeg som et forsøk på en løsrivelse fra det som ligger som mer eller mindre tilslørte forventninger knyttet til deres rolle som småbarnsforeldre. Denne forestillingen om motstand og løsrivelse fra dominerende forestillinger kan også tolkes som en diskurs som står i opposisjon til nærmiljødiskursen – en *frihetsdiskurs*. Dette er et tosidig bilde. I første rekke handler dette om

hvor mye foreldrene klarer å henge med i styre og stell rundt om i nærmiljøet, og hva foreldrene anser som ”sunt” for barna.

Det har kanskje vært nok, og særlig da når mor eller far skal henge med i styret og stell, for på et eller annet tidspunkt så må du gjøre en innsats. Jeg er helt for at man skal bidra der ungene har utbytte av å være, det er ikke det, men man kan jo ikke være alle steder på en gang (Marianne).

Marianne ser på foreldreinnsatsen som et gjensidig forhold. Likevel får jeg et inntrykk av at dette grenser mot hva hun er villig, eller har tid til, å bidra med. Dette bidrar til et bilde et *forpliktende* fellesskap. Med det mener jeg at foreldrene forplikter å delta på et eller annet tidspunkt. Dette enten i form av kjøring til og fra fotballkamper, steking av vafler eller det å selge lodd.

På den annen side gir dette også et inntrykk av et relativt *aktivt* miljø. Dette ikke bare som et bilde av aktive unger, men også aktive foreldre. Slik sett har dette klare likhetstrekk med drabantbyundersøkelsen fra Hjelmtveit m.fl. (jf. kap. 5.2.3). På den måten kan et slikt bilde av et relativt aktivt miljø, også ses i lys av trygghet og kontroll. Helga på sin side var opptatt av at aktivitetene skulle være lokalt forankret.

Vi var veldig bestemte på at de skulle velge aktiviteter i nærmiljøet, for da slipper vi så mye kjøring. Vi opplevde jo også at tilbudet var helt enormt. De kunne jo begynne med hva som helst og vi fant det her, det hadde ikke vi tenkt på da vi flytta hit. Men de begynte med strykeinstrumenter, og det begynte de med på Tonsenhagen skole. Etterhvert så spilte de på Kjelsås skole i tillegg. Så gikk de på Speidern oppe i Tonsen kirke. Så gikk de på Skeid fotball, og alt var lokalt forankret. Vi opplever at fotballen er forferdelig mye kjøring da (Helga).

I motsetning til de fleste av respondentene fra Disen, er Helga og hennes familie innflyttere. Helga og hennes familie brukte, som vi også skal se senere, de mulighetene de hadde til å bli kjent med folk i nærmiljøet. På den måten ble hele familien integrert i dette lokale fellesskapet. Det å ha lokalt forankrede fritidsaktiviteter, som speider, fotball og orkester, kan tolkes som sentrale verdier i en nærmiljødiskurs. De vet hvor ungene er, hvem de omgås og hva de driver med. Slike legitime aktiviteter blir gjerne tolket som å være i ”trygge hender”. På en måte blir

dette noe som ”hører med” i forestillingen om et nærmiljø som et aktivt og trygt oppvekstmiljø. Selv om Helga er entydig positiv i forhold til de organiserte aktivitetene, skiller hun seg noe ut fra de andre respondentene fra Disen.

Jeg tror at vi har blitt litt organisert i hjel, det er fint med noen tilbud, men man kan ikke – bydelen skal ikke sørge for alt, de bruker utrolig mye tid på det , det er jo allverdens, det er jo ikke grenser for hva du kan gjøre i bydelen. Teater og drama til og med på mandag formiddag – sånn voksenteater greier. Jeg tror nok ungene hadde hatt godt av å ha litt mere tid for seg selv. Det å ha muligheten til å finne hverandre og sånn (Roar).

Ifølge Roar blir organiseringen for mye av ”det gode”, og han antyder at dette går ut over barnas sosialisering seg imellom. På den måten kan vi kanskje si at dette handler om en slags motstand mot tilrettelegging. Denne motstanden mot det altoppslukende nærmiljø er negativt ladet, og kan tolkes som en uønsket kontroll. Denne kontrollen blir negativt ladede elementer og kan tolkes som en *binær opposisjon* i forhold til en frihetsdiskurs. Dette samsvarer også med Ingers syn på ”samfunnets” organiseringstrang, og det at hun er kritisk til at skole og bydel skal ha en ”oppdragende funksjon”.

Jeg tror på samme måte at samfunnet burde trekke seg litt unna, man må få lov til å gjøre noe selv også. Hvorfor skal skolen drive med slike ting som foreldrene burde passe på selv, eller burde gjøre selv med ungene sine. Og så bruker de av dyrebar ettermiddagstid i tillegg. Skolen burde ta seg av det de skal, lære barna fag, lese og skrive og selvfølgelig sosialisere dem og sånn. Men jeg synes de har tatt over mye mer enn det de har behøvd å gjøre (Inger).

Inger skiller mellom hva hun mener er det offentliges ansvar, og hva som bør være foreldrenes ansvar. Den oppdragende ”funksjonen” det offentlige har tatt på seg er, ifølge Inger, egentlig familiens domene. Utsagnet ”dyrebar ettermiddagstid” antyder også noe om prioritering av tid, kanskje som en hentydning til den etterhvert så kjente ”tidsklemma”. En mulig tolkning er at Inger forstår *tiden* som et ettertraktet knapphetsgode som hun etter alt å dømme vil forvalte selv. Det å selv kunne bestemme hvordan man skal forvalte tiden blir dermed også en sentral verdi i frihetsdiskursen.

På den annen side så tegner også dette et bilde av det offentlige. Det bildet både Roar og Inger skisserer av det offentlige, kan tolkes som at det offentlige forsøker å kontrollere barna gjennom å kontrollere deres tid. På en måte kan dette tolkes som at Roar og Inger opplever en slags ”mistillit”, eller det at det offentlige ”vet bedre”, overfor deres rolle som foreldre. Slik sett kan deres holdning til det offentlige tolkes som at de ser det offentlige som en ”formynder” som vil tilrettelegge for dem. Deres forståelse av det offentlige, kan også tolkes som en kritikk til det offentliges syn på hvordan oppvekst skal være. På den måten kan vi kanskje hevde at hverdagslivets *rom* er sterkt preget og dominert av det *abstrakte rom*, som i dette tilfellet er det offentliges kontroll med tiden (jf. kap. 3.1).

Hvis vi hele tiden skal gi de et tilbud, slik at de slipper å tenke selv, det blir så feil for meg. Kreativiteten blir jo helt borte. Det var jo en sånn kjempediskusjon rundt dette og bydelen ville at idrettslaget skulle holde det åpent fra fire til ti hver dag, på frivillig basis, men det var jo forventa at vi foreldre skulle drive det. Sånn funker ikke verden. Jeg kan ikke, og det gidder jeg heller ikke, stå der nede å leke aktivitetsonkel for femtenåringer, det gidder jeg ikke. Det er slutt med SFO spør du meg. Gjør noe på egenhånd, dra i bakken, hva som helst (Roar).

Denne beskrivelsen gir også et visst bilde av hvordan det offentlige, i dette tilfellet bydelen, forestiller seg aktivisering av ungdommen i området. Denne fremstillingen av det offentlige kan tolkes som at det er nærmiljødiskursen som er førende for det offentliges interesser. Det er tydelig, både for Roar og Inger, at denne aktiviseringen ikke bare er en overdrivelse, men at det også kan tolkes som et slags ”overgrep” på familiens og ungenes frihet til å disponere tiden selv. Det ”å gjøre noe på egenhånd” tolker jeg som et positivt ladet element som dermed lukkes som moment i frihetsdiskursen. Slik Roar og Inger ordlegger seg tyder det også på at deres forestillinger ikke samsvarer med det offentliges, men er i opposisjon. På den måten tar de opp kampen mot det offentliges hegemoniske forestillinger.

En slik kritisk holdning til det offentlige, samsvarer også med Lefebvres begreper om *det levde rom* som et rom for motstand og maktkamp. Med det mener jeg at det offentliges abstraksjoner, *det begrepsliggjorte rom*, møter motstand i *det levde rom*, som er hverdagslivets rom (jf. kap. 3.1). En slik motstand mot det offentlige kan tolkes som en kritikk av det offentliges rolle som kontrollinstans. Dette kan forstås som en kritikk til en offentlige forståelse av at legitim bruk av tid, og legitime aktiviteter, handler om å unngå ”lediggang”,

eller det å ”henge rundt”. På den annen side vil kanskje også en økt fokusering på barns beste ikke bare sette barna i sentrum i nærmiljøet, eller blant foreldre, men at denne fokuseringen i vesentlig grad påvirker det offentlige syn på barns oppvekstforhold og trygghet (jf. kap. 5.3). På den måten er fokus på barns trygghet sterkt både i det *begrepsliggjorte rom* og i det *levde rom*. Likevel er det klart at Roar og Inger har en annen oppfatning av hvordan barns trygghet skal sikres enn det bildet de gir av det offentlige rolle. På den måten blir dette et eksempel på det offentlige dominans av det hverdagslige, men hvor den offentlige tilretteleggingen møter motstand. Dette er et relativt godt eksempel på hvordan dominerende forestillinger påvirker foreldrenes forestillinger. Men i dette tilfellet blir ikke disse forestillingene *reproduisert*, men de møter motstand. Slik sett blir dette et godt eksempel på betydningen av *det levde rom*, som rommet hvor maktkampen utkjemper. Det stilles spørsmål om det *begrepsliggjorte* rommets hegemoni. På en måte utfordrer Inger og Roar, gjennom *det levde rom*, også *det begrepsliggjorte rom*, som fremstår som en maktbase for hvordan samfunnet skal forstås (jf. kap. 5). På den annen side vil også frihetsdiskursen kunne tolkes som begrepsliggjort. Om sentrale verdier i frihetsdiskursen er ”selvstendighet”, det ”å klare selv”, eller ”selvråderett”, er også dette begrepsliggjorte forestillinger som står i opposisjon til nærmiljødiskursen. Likevel vil jeg anta, etter mine vurderinger, at nærmiljødiskursen spiller en hegemonisk rolle når nærmiljø og oppvekstforhold skal forstås.

Sveinung har også en relativt klar oppfatning av at mye av hverdagslivet er organisert og tilrettelagt. Men, i motsetning til Roar og Inger, ser han dette kanskje mer som et resultat av en generell samfunnsutvikling.

Jeg trodde vel egentlig at man kunne få til mer, men det er så mye som er organisert nå. Det ser jeg rundt oss nå. Mange jobber mye, er avhengig at ungene er med hjem til andre for å ordne barnepass til andre, og da blir hverdagen – da må du også by tilbake selv, og ta med andre unger hjem, og da blir hverdagen veldig planlagt for mange. Jeg tror vel egentlig at det hadde vært bra å kunne finne på, og kunne gjøre ting litt på egenhånd. Tror nok at jeg kunne ønske at de møttes mer ute og at de lekte på løkka der de bor men, jeg tror den tiden er forbi. Det spiller ikke så stor rolle hva jeg vil der. Men det har noe med det at da jeg var liten, så var alle mammaene hjemme, men nå er de ikke det. Nå kommer ungene hjem, kommer fra SFO og må ofte klare seg selv, det har forandret mye (Sveinung).

Sveinung skildrer den planlagte hverdagen, og ser dette i forhold til hvordan det var da han var ung. Da alle mødrene var hjemme var det kanskje mer åpent for uformelle sammenkomster i gata og på løkka. Ifølge Sveinung har den generelle samfunnsutviklingen ført til at det tilsynet som mødrene representerte, på en måte blir erstattet av intenderte avtaler foreldrene imellom. På den måten kan dette kanskje tolkes som en dreining fra en uformell kontroll til en formell kontroll, selv om dette fremdeles er en gjensidig avhengighet blant foreldrene. Sveinung trekker også frem ”det å gjøre litt på egenhånd” som en positivt ladet verdi. Slik sett fremstår dette også som momenter i frihetsdiskursen. Roar er kritisk til en slik forestilling om at alt bør sikres og organiseres. Hans tolkning er at dette er en vei som er ”usunn” for barna.

Utfordringen ligger i det å gjøre noe på egenhånd. Du vokser mer på det. Men nå ar jo alt blitt farlig, det er farlig å klatre i et tre, vi må ta bort lekeapparater i barnehagen for unger kan falle ned, vist faen kan du falle ned, men nestegang så holder du deg fast. Det å falle ned er også en læring. Om du lever i en beskytta bobletilværelse hvor alt er organisert, og alt annet er farlig, hvordan faen skal du klare deg når du skal ut på egenhånd da (Roar)?

Det Roar her kritiserer er en holdning, eller forestilling, om at alt annet enn det organiserte er å betegne som *farlig*. På en måte kan vi kanskje si at Roar i denne sammenhengen ser det pedagogiske i at barn opplever noe som kan være farlig. Dette som et ledd i barnas utvikling til å bli selvstendige mennesker. Slik sett blir organiseringens målsetning noe som skal unngå alt som kan oppleves som farlig, mens Roar ser at det som oppleves som farlig, kan ha en viss utviklende funksjon.

Dette kan også tolkes som en direkte kritikk av formaliserte forestillinger fra det offentlige side. Med det mener jeg at Roar retter en indirekte kritikk til rådende forestillinger om at ”barnas beste” bør kontrolleres av det offentlige. ”Barnas beste” og ”trygghet” fremstår som sentrale verdier i den offentlige nærmiljødiskursen. Roars motstand begrunnes ved at trygghetsaspektet på en måte går på direkte bekostning av utvikling av *selvstendighet*. Dette kan også tolkes som en kritikk av nærmiljødiskursen, og synliggjør denne opposisjonen gjennom frihetsdiskursen. Hans utsagn om en ”beskytta bobletilværelse” kan tolkes som et negativt ladet moment, men som en binær opposisjon i frihetsdiskursen.

I motsetning til Roar ser Helga organiseringen i et mer positivt lys. Likevel er det ikke likegyldig for Helga hvilke aktiviteter hun regner som legitime for hennes barn.

For da har jeg liksom fordommer mot at, der er liksom verden litt farligere. Der er befolkningssammensetningen litt annerledes. Det er litt tryggere, litt penere og litt hvitere her nede hvis det er lov å bruke sånne ord. (...) Men det med fritidsklubben det tror jeg er litt det med fordommer mot de ungdommene som ikke er organisert, som ikke driver med organiserte aktiviteter, de havner der og fritidsklubben er liksom en buffer mot narkotika. Fritidsklubben er på en måte fellesskapets måte å fange opp de som kanskje er i faresonen pluss noen til. Og da tenker jeg nok litt sånn fordomsfullt at jeg ikke vil ha mine unger der (Helga).

Den kommunale fritidsklubben barna fra Disen sogner til ligger i Bjerke bydel, nærmere bestemt på Refstad. Den kommunale fritidsklubben er et kommunalt ansvar, og drives av den grunn heller ikke på samme måten som idrettslag og speiderforening, som i større grad baserer seg på frivillig innsats fra foreldrene selv. Dette kan også tolkes dithen at fritidsklubben kan ses på som en *sekundærkontroll*, dette med bakgrunn i at de ansatte i klubben har kontroll som en del av sin profesjon (jf. kap. 5.1). Om vi da følger Christie, vil denne formen for kontroll ha en liten effekt i motsetning til primærkontrollen (jf. kap. 5.1). Fritidsklubbens omdømme som Helga skisserer, samsvarer med de funn Hjelmtveit m.fl. (2000) gjorde i sitt studie av drabantbyen (jf. kap. 5.2.3). Deres funn om at fritidsklubben var for ungdom i randsonen, og at respondentene hadde en forestilling om at fritidsklubben var det offentliges måte å fange opp de som var i faresonen kan tyde på det. Noe av det interessante i denne sammenhengen er at Helga lager et skille mellom de organiserte aktivitetene som er foreldrestyrt, og de som hører til det offentlige. Dette kan også tolkes som en motstand mot det offentliges tilrettelegging av hverdagslivet, eller i det minste en slags motstand mot å ha sine egne barn under det offentlige kontroll.

Helga tegner også et bilde av at fritidsklubben ligger i et ”farlig” område. Den ligger utenfor Helgas lille ”verden innenfor” som hun anså som den trygge verden (jf. kap. 6.2). Litt fordomsfullt gir også Helga uttrykk for en sammenhengen mellom det farlige områdets etniske sammensetning. En rimelig tolkning av dette kan være at hennes usikkerhet angående befolkningssammensetningen i Bjerke kan ha sammenheng med en opplevelse av dette som noe fremmed. Som vi har sett tidligere, gjennom Hansen og Brattbakk (2005), har beboersammensetningen en viss sammenheng med drabantbyenes attraktivitet, men at det likevel ofte kan være stor forskjell på drabantbyenes omdømme og faktiske forhold (jf. kap.

5.2.3). Men selv om Helga opplever dette området som ”farlig”, og følgelig noe hun vil unngå, så står dette på en måte i kontrast til Roars beskrivelse av det ”farlige” som et pedagogisk aspekt i utviklingen av selvstendighet. Et generelt inntrykk er likevel at de intervjuede fra Disen vektlegger en form for en tilsynelatende uformell sosialisering, eksempelvis gjennom skoleveien.

Det kunne ikke ramle meg inn å kjøre ungene til skolen. Dette selv om jeg har kjørt samtidig til jobben ofte og sånn, men da mener jeg at da har jeg fratatt de halve barndommen. Skoleveien er kanskje det viktigste, der gjøres alle avtaler, jeg tror det er viktig, og jeg ser at de har brukt uforholdsmessig lang tid på skoleveien hele tiden (Camilla).

Rent formelt er sikkerhet og trygghet på skoleveien et offentlig ansvar. Likevel er det kanskje noe uformelt over sosialiseringen på skoleveien. Dermed er det også til dels en arena som både er under offentlig kontroll, men samtidig med at de har relativt frie tøyler. Med det mener jeg at selv om foreldrene er bevisste på at skoleveien er et offentlig ansvar, er det kanskje en mulighet for at ungene opplever dette som fritid. Som Camilla hevder blir skoleveien en vesentlig del av selve barndommen. Dette kan tolkes på flere måter. På den ene side knyttes sosiale bånd til andre medelever, men på den annen side kan dette også tolkes som at ungene får et slags eierforhold til selve stedet. Flere av mine intervjuede har fortalt at ungene finner helt sine egne veier gjennom nærmiljøet på vei til skolen. Innom her og innom der, vente på noen her, titte på en hund der. Slik bygger disse ungene også bånd til selve stedet – sin egen barndoms dal. På den måten fremstår også skoleveien som en materiell erfaring – *det erfarte rom* (jf. kap. 4.1).

Dette kanskje ikke bare gjennom at skoleveien blir en erfaring av nærmiljøets materialitet, men også kanskje i vesentlig grad at nærmiljøets materialitet nettopp *formes*, gjennom ungenes bruk av området. På den måten blir det at ungene går til og fra skolen en del av hvordan nærmiljøet som rom *produseres* (jf. kap. 4.1). Roar er veldig opptatt av at skoleveien har en sosial ”funksjon”.

Jeg tror det har mye å si jeg, fordi de går sammen. Og så sitter jeg med det inntrykket at foreldrene er ganske flinke til det å ikke kjøre, og det gjør at de går sammen, og det å bruke de førte minuttene til og fra, har også noe å si med at de knytter sterkere bånd. Jeg tror det er

kjempefint jeg. Er veldig glad for at de ikke må ta buss og sånn. Her er det også slik at de kunne gå alene ganske tidlig, de var en gjeng på en tre, fire, fem stykker som gikk sammen. Og de har så mye å snakke om hver eneste dag, men det er også en del av det å vokse opp (Roar).

Dette gir et bilde av at foreldrene har et bevisst forhold til skoleveien som sosialisingsarena. Roar poengterer også at det å gå selv til skolen er noe ungene har gjort fra de var små. Dette samsvarer også med Roars tidligere beskrivelse av området som et veldig trygt område (jf. kap. 6.3). Som Roar nevner bidrar dette til at ungene knytter sterke bånd, noe som gjerne også kan tolkes som at slike nettverk får en karakter av tette samfunn, eller *stedets Gemeinschaft* (jf. kap. 5.1). Dette i sammenheng med at skolen er en lokal institusjon samtidig med at relasjonene utvikles over tid.

Et annet og viktig poeng i denne sammenhengen er at alle de intervjuede gir uttrykk for at ungene har mange å gå sammen med. Dette skulle videre kanskje også kunne tolkes i retning av at dette området har mange beboere som er i samme livsfase som seg selv. Så selv om kanskje målsetningen med at barna går selv er både sosialisering og selvstendighet, forutsetter dette kanskje også at de har noen å gå sammen med. Kim, som bor i blokkene på Refstad, forteller at han har vært lei seg for at hans sønn ikke har hatt noen å gå sammen med til skolen.

I klassen til guttungen er de fleste på den andre sida (Disen) ikke sant, og det har jeg vært lei meg for hele veien, at det er så få som bor her (Kim).

Befolkningssammensetningen på Refstad er annerledes, og som nevnt er beboermassen preget av mange eldre mennesker. Kims fokus på skoleveien som sosialisingsarena er ikke annerledes enn for de intervjuede fra Disen, men det er situasjonen som er annerledes. På den måten bekrefter dette kanskje hans rolle som ansvarlig pappa, noe som kanskje også bekrefter skoleveien som et moment i nærmiljødiskursen.

For å oppsummere dette delkapitlet vil jeg si at det gjennomgående tema har vært et sterkt fokus på sosialisering av barna. Likevel har jeg et inntrykk av at sosialiseringen på en måte oppleves å måtte kontrolleres, men da fortrinnsvis ikke gjennom de offentlige, men mer i regi av foreldrene. På den måten får jeg en ide av et nærmiljø som foretrekker å ”klare selv”, uten vesentlig innblanding fra det offentlige.

6.5 Samhandlingen – ”det er nok gjennom barna”

Da jeg flyttet til Disen for en del år siden fikk jeg et inntrykk av at sosialisering med naboer, var noe som gikk gjennom barna. Først og fremst i forhold til andre foreldre, men også i forhold til andre beboere. Jeg fikk inntrykk av at jeg var velkommen i området, og at barnevogna som jeg til stadighet gikk og trillet på, ble en slags markør for min status. Barnevogna ble kanskje en slags ”ice breaker” for å komme i kontakt med lokalbefolkningen.

Det generelle inntrykket jeg sitter igjen med etter intervjuene fra Disen, er at nettverksbyggingen har et eller annet med barn å gjøre. Ole beskriver dette som følger.

Jeg er ikke sikker på hvordan du blir kjent med folk når du ikke har unger, for å si det sånn. Jeg har jo bodd her hele mitt liv, jeg kjenner jo alle de som har bodd her fra før, men jeg har jo vokst opp med dem, men jeg har liksom aldri hatt noe særlig sosial omgang med dem i voksen alder. Det er liksom slik at jeg har jo alltid prata med dem og kjenner dem, men uten at jeg liksom har noen sosial omgang med dem. Det er liksom litt forskjell på bekjente og venner for å si det sånn (Ole).

For Ole er ikke naboskap i seg selv den primære sosialiseringsarenaen, men han kjenner mange likevel som en følge av at han er oppvokst i området. Hans bekjentskap skyldes delvis hans egne oppvekst, og dels at han selv har barn. På den måten blir kanskje barndom et sentralt anliggende for å bli kjent i miljøet. På den annen side kan det også tenkes at ”det å bli kjent” kanskje heller ikke er noe tema for de som har bodd her hele livet. Slik sett er vel kjent snarere noe man bare *er*.

Selv om Ole trekker et skille mellom venner og bekjente, kan det likevel tenkes at bekjentskapene er tilstrekkelige for å opprettholde en viss oversikt over beboerne, selv om han ikke betrakter dem som venner. På den måten tegner ikke Ole et bilde av et tett lokalsamfunn, hvor alle står i nært forhold til alle andre, men kanskje heller et bilde av et oversiktlig nærmiljø.

I motsetning til Ole, som har bodd her hele livet, er Helga og hennes familie innflyttere, og gir uttrykk for et reelt behov for å *bli* kjent.

Jeg husker at da ungene var små, før vi på en måte hadde fått venner nok, for det hadde vi ikke de første åra vi bodde her, da hadde vi ikke nok venner, verken i Oslo eller lokalt her på Disen, så vi drev og dro litt til Østfold og sånn, jeg er sånn at jeg savna litt det lokale fellesskapet. Men da var vi foregangsmennesker for det å ha grillfester utenfor blokka for eksempel hvor alle naboene var med, for å få venner. Da vi da møtte opp i Tonsen kirke, da sto vi på for å få menighetsweekend, altså hvor familier i menigheten dro bort for å bli kjent med hverandre. Men nå er det vel flere år siden det kunne falle meg inn å dra på menighetsweekend, for det er jo fordi jeg har venner nok (Helga).

Helgas forestilling om ”det lokale fellesskapet” tolker jeg som en vektlegging av nære relasjoner og venner. Det lokale fellesskapet var et savn, og hun gikk strategisk inn for å skaffe seg ”venner nok” gjennom lokale aktiviteter. Det interessante i denne sammenhengen er hvordan Helga synliggjør sitt behov, som en bevisst strategi med intensjon om å bygge et vennenettverk. Hvordan kan vi da forstå hennes tilsynelatende sterke behov for nettverk i nærmiljøet?

Da hun eldste begynte på skolen og fikk en lærer hun trives med, da ble røttene helt smakk festa altså. Da hadde jeg tapt, for da hun begynte på skolen og så hvordan hun trivdes, så skjønte jeg at vi kunne jo ikke flytte henne sånn uten videre. Jeg kunne flytte på meg, mannen min kunne flytte på seg, hun som gikk i barnehagen kunne flytte på seg, men hun som hadde begynt på skolen og trivdes der, hun kunne jeg ikke flytte på lenger, så da var løpet kjørt og det hadde sikkert mannen min skjønt lenge før, men så da skjønte jeg at nå blir vi her. Nå blir vi i dette ”Oslo” som jeg egentlig hadde vært så redd for (Helga).

Dette kan tolkes som at hennes behov for å skape et lokalt nettverk, kan ha sammenheng med en opplevelse av Oslo som en stor, fremmed og utrygg by. Det å skape et lokalt nettverk ble med andre ord for henne en måte å gjøre det fremmede til noe kjent og trygt. Sitatet viser også hvordan familien gradvis ”satte røtter” i nærmiljøet. Disse røttene var ikke hennes egne, men først og fremst var det barna som satte røtter gjennom de lokale institusjonene, som eksempelvis skolen. På den måten var det også i denne sammenhengen at den lokale tilknytningen kom gjennom barna. Frykten for å rive ungene opp med roten, har mulig også bidratt til at de har vegret seg for å flytte. Helga har gitt uttrykk for at det å bo i Oslo skulle

være en slags mellomstasjon før de flyttet hjem igjen. Som sitatet viser tapte hun denne kampen, mye på grunn av ungenes røtter i miljøet. Hvordan gikk det så med Helga etterhvert?

Jeg har min beste venninne her, og det er sånn fotballfamilie, pluss litt i kirken, men det er mest fotball. Og vi har vennepar som vi er sammen med helt frikoblet fra ungene nå altså, absolutt helt frikobla så nå er det sånn sammen på nyttårsaften, lørdager, og drar på ferie sammen med, og sånn. Og dette er helt lokalt forankret. Men dette er relasjoner som i utgangspunktet kom via ungene. Jeg vet ikke hvordan folk uten barn får venner jeg! Men, de har vi blitt kjent med, de vennefamiliene vi har fått her, de er veldig nære, og det er gjennom ungene, men så forblir det våre voksenalvenner (Helga).

Etter som tiden gikk fant Helga seg godt til rette i miljøet. Som sitatet viser fikk de etterhvert mange nære venner i nærmiljøet, men Helga gir også et sterkt uttrykk for at utgangspunktet for disse relasjonene var barna. Likevel sier dette også noe om hennes forestillinger om nærmiljø. Med det mener jeg at hennes tilegnelse av nærmiljøet handlet i stor grad om å bygge et sterkt, tett og lokalt forankret nettverk. På den måten kan vi kanskje anta at for Helga så handler nærmiljø nettopp om lokalt forankrede, nære relasjoner.

I motsetning til Helgas tilknytning, som var intendert nettverksbygging, har Roars nettverk mer eller mindre kommet som en *ikke* intendert konsekvens av hans rolle som fotballtrener.

Maria begynte å spille i Skeid da hun var seks år, og da ble jeg huka inn like kjapt, og så har jeg vært aktiv i det miljøet nå i ti år. Jeg har trent lag der nede i ti år. Så har jeg vært med i styre og herregud, i arbeidsutvalg, og da blir du veldig lett kjent med folk, og om du er litt utadventt selv så går det veldig fort. Så var det førti jenter som spilte i Skeid på det tidspunktet, så da blir du kjent med førti foreldre også. Det ene baller på seg med det andre (Roar).

I likhet med Helga er også Roar innflytter, men hans kone er født og oppvokst på Disen. Slik sett kan det hende at Roar ”flyter” litt på konas tilknytning til nærmiljøet. Til tross for dette legger han ikke skjul på at det meste av hans bekjentskaper kommer gjennom det organisatoriske arbeidet i barneidretten. Slik sett kan også hans primære tilknytningspunkt til lokalsamfunnet ses på som en virkning av det å ha barn.

Som tidligere nevnt, konkluderte Hjelmtveit m.fl. (2000) med at familierelasjoner var relativt utbredt i drabantbyen (jf. kap. 5.2.3). Dette har også klare likhetstrekk med de intervjuede fra Disenområdet. Nærmiljøet er preget av familierelasjoner gjennom at mange har bodd her hele livet, men det antydes også en trend om at folk som har bodd her tidligere, flytter tilbake til området.

Jeg har bodd her absolutt hele livet jeg, jeg hadde vel en periode i et års tid hvor jeg bodde nede i Disengrenda hos en kompis i rekkehusene der nede. Huset her er fra 1932, så det er et av de første husa som blei bygd her oppe, det var bestefaren min som bygde det. Men det også har vært en liten trend da, at noen har kjøpt tilbake husa til foreldra sine, og så har dem på en måte kommet tilbake igjen. Og det er folk som jeg har vokst opp sammen med (Fredrik).

Jeg ser at det er veldig mange som har flyttet tilbake som har gjort akkurat det samme som oss, som enten har overtatt, eller flyttet tilbake til området. Folk som jeg har vokst opp med, gått i barnehage og på skolen sammen med. Så det viser jo at det er et område som folk trives i. Det er mange som bygger hus i haven, rett ved siden av her er det jo det. Datteren har bygget i hagen og sønnen overtok hovedhuset. Det er flere som har gjort det på denne måten (Bodil).

Begge disse sitatene viser at det å komme tilbake til ”hjemstedet” kan være en generell trend i området. En slik trend kan også bidra til at de sosiale nettverkene i større eller mindre grad går i arv. Kanskje ikke som nære relasjoner, men som bekjentskaper. Dette bidrar gjerne også til en viss oversikt over beboerne i området. Det at folk flytter tilbake når de blir voksne tolker Bodil som et tegn på at folk trives i området. En slik tolkning kan ha bakgrunn i at folk har *erfaringer* fra området som gjør at de trives. På den andre siden kan også disse erfaringene være at området er passer til den livsfasen man er på vei inn i som voksne, noe som ofte også innbefatter familie og barn. Slik sett kan dette tolkes som at den forestillingen som ligger til grunn for deres valg er en forestilling om hva som er et ”egnet oppvekstområde”, og egne erfaringer med området fra før. Erfaring av området fra før, er kanskje også i vesentlig grad basert på en gitt forestilling om hvordan man kanskje *bør* leve som småbarnsforeldre. På den måten kan det å flytte tilbake til sin barndoms dal tolkes som en reproduksjon av forestillinger om det gode liv, eller som en bekreftelse på nærmiljødiskursens hegemoni. Dette *både* med utgangspunkt i egne erfaringer, *det erfarte rom*, og dominerende forestillinger, *det*

begrepsliggjorte rom (jf. kap. 4.1 og 5.3). Dette bør kanskje også ses i lys av områdets materielle form, som kjennetegnes ved en relativt blandet boligmasse. Blokker, rekkehus og villaer ligger tett inntil hverandre. En slik sammensetning bidrar gjerne også til at muligheten for å skaffe seg en bolig i ”hjemtraktene” er innenfor rekkevidde for de fleste. Dette i tillegg til at de har mulighet til å ”avansere” i boligkarrieren uten å flytte ut av området (jf. kap. 5.2.3). På den måten kan også dette ses på som en stabiliserende ”faktor” i området.

Inger har ikke bodd i området tidligere, men for henne var grunnen for bostedsvalget likevel et familiært anliggende.

Vi tenkte ikke på området, det var på en måte jeg som tenkte at det var greit å holde seg til noe som var kjent og kjært. Og litt for det at det var kjekt for familien at det fortsatt bodde familie i dette huset, for mormor kunne ikke sittede her alene med dette huset. (...) Huset her ble bygd i 1936-37 og mine besteforeldre flyttet inn med min mor som liten, så når min morfar døde i 1986 så kjøpte vi huset - med mormor inni. Flyttet inn her og fikk barn første vinteren (Inger).

Selv om Inger ikke har bodd i området tidligere, har hun og hennes familie bidratt til at familierelasjoner er noe som kjennetegner området. Når folk flytter tilbake til hjemstedet, eller det at de tar over bolig innad i familien, bidrar gjerne også til en relativt stabil beboermasse. Alle mine intervjuede fra Disen gir uttrykk for at Disen er relativt stabilt. De gir uttrykk for at det er lite boliger til salgs, og at mye av det som blir solgt, ofte selges innad i familien. I motsetning til denne trenden på Disen, mener Kim at forholdene på Refstad bærer preg av gjennomtrekk.

Det er vel ganske stor gjennomtrekk av de under 40, altså yngre mennesker. Men de som har bodd her siden 1960, de er jo her til de ikke klarer å bo her lenger. De som kjøpte da det var nytt. Det er jo en del utlysninger i løpet av året da. Masse i høyblokkene (Kim).

Noe av det interessante i denne sammenhengen er at de som ifølge Kim representerer gjennomtrekken, er de som er i den samme livsfasen som ham selv. På en måte blir dette bildet nesten det motsatte av den trenden Fredrik og Bodil skildret fra Disen. Der var trenden at barnefamilie kom til området, men for Kims vedkommende flytter de derifra. Likevel gir

Kim uttrykk for at de gjennom årenes løp har blitt kjent med en del beboere, men da kanskje ikke gjennom barn.

Men vi har jo bodd her så lenge at på overflaten så har vi blitt kjent med mange. Men det blir jo på dugnaden to ganger i året og det er jo de faste som er med på det. Det er de samme som møter opp hvert år, men det er kanskje noen ytterst få av de som bor her som er med på det, så det er ikke det helt store oppmøtet (Kim).

Vi vet vel om de fleste, men det er et pussig borettslag, det bor ganske mange eldre menn her, vi må snart flytte altså, de eldre her murer seg inne av en eller annen grunn. Borti der så var det en gammel bussjåfør som bodde, en blåhvit mann som aldri gikk ut. I 1. etasje her er det en som ikke har vært ute på mange år. Det er litt merkelig med menn her altså, de plutselig begynner å mure seg inne. Han på andre sida i oppgangen her er heller aldri ute, jeg så han ikke før han ble hjulpet ned for å dra på sykehuset, og da hadde vi bodd her i mange år. Det er merkelige saker, vi må snart flytte altså (Irene).

Både Kim og Irene gir uttrykk for at beboersammensetningen i blokka deres ikke er den de aller helst vil foretrekke. Problemet for Irene er ikke det at de ikke vet hvem som bor her og der, men kanskje heller det at hun faktisk vet det. Som Kim nevnte er det stor gjennomtrekk blant de under 40 år, det vil si de beboerne som er på deres alder. En slik gjennomtrekk av de under 40 år kan også ses i lys av en "exit"-strategi (jf. kap. 5.2.3). Gjennomtrekk av folk i denne livsfasen kan også tolkes som et signal om at dette området ikke er tilfredsstillende som et permanent boligområde for barnefamilier. Tidspunktet for en "exit"-reaksjon er kanskje heller ikke tilfeldig.

Vi har vel angra veldig på at vi ikke flytta før da, for å si det sånn. Flytta på oss før unga ble for rotfaste på skolen. Det er vel det eneste, så nå er det ikke snakk om å flytte vekk fra Årvoll området, så lenge de går på skole og sånn der (Kim).

Slik sett er det den lokale tilknytningen for Kim og Irene noe som har med ungenes rotfasthet å gjøre. Til tross for en forståelse av at dette området ikke er det området de ønsker at deres barn skal vokse opp i, er det likevel barna som holder dem tilbake. Dette i likhet med Helga fra

Disen. Hun hadde heller ikke ”hjerte” til å bryte opp de røttene ungene hadde fått på skolen. Slik sett bygger dette opp under en forestilling om at nærmiljø og oppvekstforhold bør være stabile. Ingunn har et tilsvarende syn, både med tanke på unger, røtter og skole.

Vi har jo egentlig bodd oss ut av denne leiligheten da men, det er ikke lett å flytte når du, det er jo hensyn til unga og skolen og sånn (Ingunn).

På bakgrunn av dette kan de se ut til at en eventuell ”exit”- reaksjon blir vanskelig når barna har blitt rotfaste på skolen. Både Kims, Irenes og Ingunns reaksjon kan tolkes som en resignasjon i forhold til det å bli boende. På den måten kan dette tolkes som en ”loyalty”- reaksjon (jf. kap. 5.2.3).

Fellesnevneren både for Helga, Kim, Irene og Ingunn er at tilknytning til nærmiljøet først og fremst er gjennom barna. ”Problemet” for beboerne fra blokka på Refstad er at det ikke er aktiviteter som knytter de til nærmiljøet. Dugnaden ble riktignok nevnt, men uten at jeg fikk noe inntrykk av at den hadde noen særlig sosialiserende virkning. Helga hevder at det å bygge nære relasjoner handler om å møtes i flere *ulike* sammenhenger.

Jeg tror de er de som veiene våre har kryssa i mange nok sammenhenger. Når du både møtes som speiderforeldre og som fotballforeldre. (...) Men det er det at når du har mange nok krysningspunkter, da går du plutselig hjem til hverandre også (Helga).

Selv om dette er ulike sammenhenger, er de aktivitetene hun nevner likevel aktiviteter som inkluderer barn. Men, som Helga tidligere har nevnt, har disse aktivitetene med tiden blitt mer og mer løsrevet fra barna.

Selv om mange av aktivitetene i dette området har noe med unger å gjøre, er det ikke utelukkende slik. Jeg har også inntrykk av at sosialiseringen blant beboerne *generelt*, er preget av andre sosiale tilstelninger.

Så bruker vi å ha sånne fester her ute om sommeren, sånne grillfester, både ute i bakgården her, og så har vi fellesfester for hele borettslaget, bak butikken der på lekeplassen. Men det er en gang om sommeren. Men egentlig så var det bedre før, det er ikke så bra nå lenger. De siste to årene har det vært på Disen gård (Torkild).

Borettslaget Torkild og Kristine bor i, kjøpte for noen år siden *Disen gård*. Denne gården drives i dag som et selskapslokale, men i regi av borettslaget. Som Torkild sier, pleide de å arrangere en del grillfester på borettslagets utearealer tidligere, men har nå flyttet disse festene inn i lokalene på Disen gård. Dette medførte at det som tidligere var en grillfest i bakgården, ble til et mer eller mindre lukket arrangement, noe som kan ha bidratt til at dette samværet denne grillfesten representerte, mistet noe av sin uformelle karakter. Om den uformelle karakteren i slike sammenkomster forsvinner, og det hele foregår bak lukkede dører, kan dette også bidra til at sosialiseringen blir mer lukket rundt enkelte deler av miljøet. Jeg spurte Helga hvor lukket dette miljøet var, og fikk følgende svar:

Vi etablerte oss i en periode når ungene var sånn 5- 10 år, og så får du nok, du får nok venner, og vi er ikke spesielt åpne for å slippe inn flere, og jeg vet ikke om det er så veldig lett å komme inn. Jeg tror, vi har faktisk diskutert en del dette særlig med ett av venneparene, det er en familie som bor her nede, og de har faktisk bare venner hvor far og mor er gift og har barn. Men de er sånn ekstremt homogene, litt sånn prektige synes jeg. Mens noen andre venner, de har familie som er skilt og har det litt sånn blandet, og vi er nok den av de som har en blanding av skilte og venner også i vennekretsen. Vi er på en måte litt heterogene, men noen av de andre åpner ikke for det engang. Det skal være tre til fire barn med hund og sånn brødbil og ja, visse kriterier (Helga)

Dette tegner et bilde av et, i alle fall delvis, relativt lukket miljø. På den måten kan det se ut til at det sosiale bildet har sine klare begrensninger. Slik sett kan dette tette miljøet også tolkes som et ekskluderende miljø, samtidig kanskje også som et homogeniserende miljø, som Helga sier, det er visse kriterier som skal oppfylles.

Det organisatoriske miljøet i området er også nokså aktivt. Fredrik forteller om en relativt aktiv foreningsvirksomhet.

Vi er særs aktive her da, vi arrangerer jo 17 mai, så er det flaggheising kl 0800 oppe ved badstua, grendehuset, så er det organisering av det borgertoget som skolen organiserer da så vi går liksom under en egen fane liksom da. Så er det høsttur for de eldre som er medlemmer av vellet, og så er det juletreff for barna og nå har du skirenn her i januar og olabilløp om

sommeren så det er mye greier. (...) Vi er jo en gjeng vi da som er ca 15 gutter som har vokst opp sammen her oppe som har danna en klubb vi og da, som vi kaller Lofthus yngre herreklubb. Så vi treffes jo jevnlig vi da og det var jo liksom for å gjenskape den gode oppveksten og det kameratskapet vi hadde før gutta blei spredd rundt da (Fredrik).

Dette gir et bilde av aktiviteter som er myntet både på voksne og barn. Fredrik skildrer et voksenmiljø som vektlegger tilrettelegging for barneaktiviteter både sommer som vinter. I tillegg til dette forsøker Fredrik å gjenskape den gode oppveksten. En tolkning av dette kan være at Fredrik, og de andre i miljøet, på en måte gjensker sin egen oppvekst, eller det at de reproducerer det nærmiljøet de selv vokste opp i. Med andre ord: De forsøker å tilrettelegge den samme oppveksten for sine barn, slik de opplevde sin egen. På en måte en slags reproduksjon av rammene for det gode liv basert på de forestillingene de selv har om det gode liv, og sine egne erfaringer. En slik tolkning baserer seg på en samtenkning av *det erfarte rom* og *det begrepsliggjorte rom* gjennom *det levde rom* (jf. kap. 3.3). På den måten fremstår nærmiljøet som et produsert rom, hvor egne erfaringer og dominerende forestillinger ligger til grunn.

På den annen side har jeg også et innrykk av at det ikke er alle som har et entydig positivt bilde av det aktive sosiale miljøet på Disen.

Vi har sånne gatefester. (...) Det er en del, det vil si vi som har unger i 4c, i den klassen der så er det syv jenter som går i samme klasse som bor her i Fagerliveien og Haraldsheimveien, og de går på Årvoll. Der er det ganske intenst sosialt til tider og sånn, alle de foreldrene der, de er med på disse gatefestene (Marianne).

Marianne antyder her et bilde av Disen som et område med stor tetthet av jevnaldrende barn, og følgelig mange foreldre i samme livsfase. Når Marianne bruker et utsagn som ”intenst sosialt” tolker jeg det som at det kanskje blir litt for mye av det gode. Dette utsagnet blir også et element som peker i retning av frihetsdiskursen. Likevel ser hun de positive sidene ved dette, men da fortrinnsvis som en trygghet for barna.

Men det er, for jeg synes at sånn det har vært, på grunn av de sosiale tingene som har vært, så er det i alle fall slik at ungene mine kjenner rimelig mange voksne, det er jo en ålreit ting i seg

selv, det at en unge kommer ruslende hjem om kvelden og sånn, tenker på den alderen, som dattera vår er i nå, at de risikerer å treffe en del naboer som er ute og går tur med bikkja, eller noen kjente fjes rundt omkring (Marianne).

På den måten bidrar kanskje disse gatefestene til en slags oversiktighet, og følgelig også forutsigbarhet og trygghet. Med det mener jeg at beboerne blir kjent med hverandre på tvers av aldersgrenser, og at dette igjen kan bidra til en form for primærkontroll (jf. kap. 5.1). På den annen side ser kanskje også Marianne en dobbelthet i slike tette forhold.

Jeg synes det er veldig hyggelig med sånne uforpliktende ting jeg, sånn at det går an å ta en kopp kaffe og så gå videre på en måte og, at det går an å trekke seg tilbake når man ønsker det og sånn, det er hyggelig liksom det å få lov til å være alene også (Marianne).

På den ene siden ser Marianne dette som en trygghet for barna, men på den annen side ser hun også behovet for å være alene. Denne beskrivelse tolker jeg som et savn av muligheten til ikke å bli involvert for sterkt i sosiale sammenhenger. Dette kan ses i lys av både Christies tette samfunn, og Tönnies' *Gemeinschaft* (jf. kap. 5.1). På den måten danner dette et bilde vi kjenner igjen fra bygdas *doble karakter*, hvor de tette båndene i nettverket både blir dets sterkeste og dets svakeste side (jf. kap. 5.1). Denne dobbeltheten gjenspeiler også gjerne i vesentlig grad en balansegang mellom et fokus på behov for trygghet, i nærmiljødiskursen, og behov for en viss avstand til andre beboere, i frihetsdiskursen.

Roar poengterer også at det er greit å holde sosialiseringen utenfor det private hjem. På den måten har kanskje bruken av Disen gård, som arena for sosiale sammenkomster, bidratt til en slags "avlastning" for hjemmet.

Vi kjenner jo alle som bor i området har jeg inntrykk av. Men det er ikke så mye kaffebesøk sånn om vinteren, men det er vel en gruppe på en 10 - 15 stykker som møtes til middag og ølkveld og sånn, jentene har en del sånne kafékvelder. Men så har vel også Disen gård bidratt mye til det. Disse åpne dagene på Disen gård, der kjenner vi jo stort sett alle. Det hjelper vel litt at jeg er relativt aktiv i fotballen. Så der kjenner jeg rimelig mange. Du snakker jo med menneskene rundt deg, men du løper ikke ned dørene til dem. Men om sommeren så tar vi en pils i haven til naboen og setter oss ned litt og sånn. (...) Jeg synes det er en bra kultur jeg, at de

ikke løper ut og inn av dørene dine hele tiden. Det hadde nok vært mere slitsomt om det hadde vært sånn at alle naboene gikk ut og inn hos hverandre og sånn, det hadde jeg blitt litt mer sliten av. Det er helt greit at det er en vegg imellom, at du kan stoppe og snakke på utsiden og kjenne menneskene, og ungene og selvfølgelig når man har unger selv, så blir man også lettere kjent med de andre som har unger i alle fall innenfor rammen av en to tre år (Roar).

Dette danner et bilde av lokalsamfunnet på Disen som et samfunn hvor mange kjenner mange, men som Roar antyder ligger det også en slags respekt for ”hjemmets fire vegger”. Dette kan også tolkes som en balansegang mellom ”tett” og ”for tett” (jf. kap. 5.1). En slik tolkning kan ses på som elementer i *frihetsdiskursen*. Med det mener jeg at utsagnet om at ”du løper ikke ned dørene til dem” kan tolkes som respekt for privatlivets fred, og at dette fremstår som en sentral verdi i frihetsdiskursen. Ved siden av organiserte arrangementer på Disen gård, eller gatefester hvor ”alle” er tilstede, gir Roar uttrykk for at det å ta en kopp kaffe, eller en pils i hagen, er relativt utbredt på Disen. Som sitatet viser, antyder Roar at denne bekjentskapen ofte handler om hvem som har barn på noenlunde samme alder. Dette støtter kanskje også opp under en forestilling om at unger er det sosiale limet i området. På den måten kan dette også tolkes som at oversikt over beboerne er en sentral verdi i *nærmiljødiskursen*. Det ”sosiale limet” vil gjerne fortone seg litt annerledes for de som har bodd her hele livet.

De nærmeste naboene kjenner du jo godt, og det er jo sånn at du hilser jo liksom på alle da. Vi sitter jo ute og prater, sitter man ute så kommer gjerne naboen bortom og tar en prat. Men om sommeren så er det veldig mye mer sosialt da, da er det gjerne slik at folk går innom, tar en øl i hagen og sånn, så det gjør folk her (Fredrik).

Dette gir kanskje også et bilde av at naboskapet i seg selv har en viss betydning for sosial omgang og hvem man kjenner. Som sitatet viser gir også Fredrik uttrykk for at dette er en generell trend i området. Fredrik nevner at det er når man sitter ute at naboen gjerne kommer og tar kontakt. Dette gir også et bilde av hvilke rammer den uformelle sosialiseringen har. Med det mener jeg at dette handler om hvilke rom man møtes i. På den måten fremstår gjerne hagen som en halvprivat sfære hvor det er lettere å ta kontakt, enn om man blir nødt til å bevege seg inn i det private. Dette kan også ses i lys av Gehl og Newman om *myke overganger* mellom det private og det offentlige rom (jf. kap. 4.2). Fredriks hage kan dermed også tolkes som en slik

myk overgang mellom det private og det offentlige rom. Terskelen for å ta kontakt med Fredrik i hagen er kanskje mindre enn det å måtte ringe på døren bare for å slå av en uformell prat. I så fall får det hele kanskje en mye mer formell ramme, noe som gjerne fører til en ”alt eller intet” situasjon hvor det mest sannsynlige er at praten uteblir (Schiefløe 1991: 221).

Men på den annen side handler ikke dette utelukkende om materielle forhold, men bør også ses i sammenheng med et aktivt sosialt liv forøvrig. Ikke minst at Fredrik gjennom et langt liv har blitt kjent med sine naboer gjennom mange ulike anledninger. På den måten vil jeg kanskje si at sosialiseringen kan tolkes *både* som et materielt og et sosialt anliggende. Om samhandlingen kommer muliggjøres gjennom *myke overganger*, som et materielt anliggende, eller *felles livsfase* som et sosialt anliggende, peker dette likevel i retning av at samhandling mellom naboer fremstår som en verdi i *nærmiljødiskursen*.

Ole har i likhet med Fredrik bodd her hele sitt liv, men i motsetning til Fredrik, vektlegger Ole heller intenderte møter, enten det er via jobb eller unger.

De vi har kontakt med i området her har mest med unger å gjøre. Jeg har noen venner som flytta opp i strøket her. Jeg har noen i jobben som bor litt høyere opp i strøket her, vi tre som bor her oppe går ut og tar en øl en gang i måneden oppe på Flamingo, en slags mennenes greie. (...) Men altså, der sitter vi og har vår egen syklubb og prater og sladrer om heis og alle innafør bedriften. Vi er heismontører og sitter i klubbstyret sammen og kjenner hverandre sånn rimelig godt. Men det blir sånn via jobben, og det er fint sånn at man treffes gjennom en eller annen unnskyldning, enten unger eller jobb (Ole).

Syklubben til Ole har kanskje karakter av uformell sammenkomst. Det uformelle i denne sammenhengen er kanskje det at de møtes *utenfor* selve arbeidssituasjonen. Til tross for dette er situasjonen relativt arrangert. Med det mener jeg at den sosiale settingen ikke er tilfeldig. De er både arbeidskolleger, de er naboer og de deler foreningsarbeid gjennom klubbstyret. Slik sett kan vi kanskje si at deres veier krysses mange ganger, noe jeg vil karakterisere som multiplekse relasjoner. Likevel er det relativt konkrete rammer for disse møtene, noe som kanskje heller ikke har så mye med ”livet mellom husene” å gjøre, men like fullt en del av hverdagslivet. Disse møtene kan tolkes som et lite pusterom, et avbrekk i et ellers relativt ”intetst” sosialt miljø. Eller som Ole sier, det er fint at de har en *unnskyldning* for å kunne møtes.

6.6 Distinksjonen – ”vi er ikke sånn der”

Som tidligere nevnt hevder Gjesdal Christensen at: ”Huset på en måte blir et symbol som bekrefter deres respektabilitet og fremgang i livet” (Gjesdal Christensen 1991: 113). Dette har gjerne også vært grunnlaget for dominerende forestillinger av bolig og boligområder som symboler på sosial status (jf. kap. 5.2.3). Mitt spørsmål i denne sammenhengen er hvordan både boligen og boligområdet fremstår som symbol på sosial status i dette området.

Da jeg stilte dette spørsmålet til mine intervjuede, fikk jeg nesten følelsen av at jeg trakk noen på tærne. Ikke det at jeg følte at jeg hadde truffet et ømt punkt, men heller det at jeg fikk en følelse av at ”de derre statusgreiene” ikke hadde noe med dem å gjøre. Likevel, de fleste trakk litt på smilebåndet og kom med ”jeg-skjønner-hva-du-mener”-smilet. Til tross for at de ikke ville vedkjenne seg at boligen var symbol på sosial status på egne vegne, var de ikke fremmed for at *noen andre* sikkert følte det sånn.

Du hører det jo rundt omkring da at det er et fint strøk sånn sett da, men jeg er jo håndverker og har jo holdt på med det i alle år, så jeg er ikke sånn der (Fredrik).

Fredriks forståelse av sosial status har i første rekke noe å gjøre med yrke. Eller sagt på en annen måte, *han* vil ikke tillegges noen høy status i og med at han er håndverker. Dette kan tolkes som at Fredrik heller ikke ønsker å se på seg selv som noe ”høyere på rangstigen” enn andre. En slik forståelse samsvarer med det Gullestad ser som et typisk norsk ”beskjedenhetsideal” (1989: 117). Hans presisering av sin status som håndverker, sier kanskje heller noe om at han føler seg mer tilpass med en plass blant ”gutta på gølvet”. Hvordan kan Fredriks motstand mot boligen som symbol på sosial status forstås?

Om jeg treffer nye mennesker så sier jeg gjerne at jeg kommer fra Årvoll. Det er liksom litt lettere på en måte. Jeg føler meg mer som Årvollgutt, enn som Grefsengutt, da for å si det sånn. Grefsen er på en måte litt finere for å si det sånn. Jeg føler meg mere sånn, det vil jeg si. Det blir på en måte en gråsone midt imellom på en måte, ja midt i mellom øst og vest (Fredrik).

Dette tolker jeg som at Fredrik forsøker å unngå en stigmatisering i forhold til boligområdets symbolske status. Det interessante er kanskje likevel at han finner et ”smutthull”, eller en gråsoner som verken forstås som høy- eller lavstatusområde. Dette kan også tolkes som en stille innrømmelse av at Grefsensiden har noe høyere status enn Årvollside. Men, på den annen side kan dette også tolkes som at han ønsker å unngå eventuelle konflikter en stigmatisering i østlig eller vestlig retning ville kunne medføre. Problemet for Fredrik i denne sammenheng er at han ikke vil bli fremstilt som *fin*. Det handler med andre ord om ikke å stikke seg ut, verken opp eller ned, men holde seg i midten. Bodil har ingen problemer med dette, men hevder at området som markør for sosial status, heller er noe som hører fortiden til.

Nja, det er jo et litt finere strøk oppe her, altså Grefsen. Kanskje ikke min generasjon, men for de eldre så var nok det. Om vi ser på de eldre som bodde bortover i rekka her, så var det en del, altså de følte seg litt finere enn andre. De skulle ha ungene på Grefsen skole, det var liksom ikke fint nok å ha ungene på Sinsen. Det skulle liksom være i området rundt her og sånn. Jeg tror nok det var litt sånn for å markere sosial status. Men jeg tror ikke det er på den måten nå (Bodil).

Bodil uttrykker at Grefsen tidligere har vært ansett som et distingvert strøk. Denne ”kampen” om å definere den riktige skolen kan også tolkes som en bekreftelse på at områdets symbolske status ikke er helt klart definert, men fremstår som Fredrik sier, som en gråsoner mellom øst og vest. Hva kan denne motstanden mot stigmatisering være et uttrykk for? Fredrik forklarer dette på følgende måte:

Jeg har aldri følt det sånn, men noen føler nok kanskje det, i og med at de bor her oppe og kjøper seg hus her oppe, de vil nok kanskje føle det slik, men jeg har aldri følt det sånn. Men det er jo noen vanvittige priser på noen hus her borte så, de synes vel at det er litt sånn (Fredrik).

En tolkning av dette kan være at boligprisene på en måte har gitt området en renessanse i forhold til sin symbolske status. En slik utvikling bidrar gjerne til at området blir tillagt en annen status enn den Fredrik vil identifisere seg med. Fredrik ser sosial status i sammenheng med boligprisene, men i og med at han har arvet huset, og tilhører den ”opprinnelige”

befolkningen, identifiserer han seg ikke med disse som en høystatusgruppe. Med andre ord kan dette tolkes som forskjellige forestillinger om lokal identitet. En mulig tolkning at dette er at motstanden mot å definere området som høystatus er at de som har bodd her en stund ikke vil identifisere seg som ”rikfolk”.

Det er jo så dyrt, at man kan jo begynne å lure på, ja det er jo helt vilt altså. Vi bor jo her, men har jo ikke hatt råd til å flytte hit! (Marianne).

Dette kan tolkes i retning av at det har blitt et skille mellom dem som har bodd her over lang tid, og dem som i de senere årene har kjøpt bolig til markedspris. Prisstigningen har med andre ord ført til at boligområdet henvender seg til en annen del av markedet, en annet sosioøkonomisk segment, enn det mine intervjuede tilsynelatende ønsker å identifisere seg med.

Det vi ser veldig stor forskjell på da, er at vi driver med en litt sånn langsom oppussing, og det kommer vi sikkert til å drive med til vi er pensjonister, og det er fordi vi gjør det selv ikke sant, og det ser vi veldig stor forskjell på da, og så har vi naboer som, vi får en følelse av at det bare rykker inn en hær med håndverkere og vips så er det gjort liksom. Og det er de som har flytta hit ikke sant (Marianne).

For Marianne blir kanskje oppussing og vedlikehold av boligen mer å regne som et livslangt prosjekt i motsetning til de som har flyttet inn i området. En annen ting er at hun ser forskjell på det at hun gjør arbeidet selv, mens innflytterne hyrer håndverkere. En mulig tolkning i denne sammenhengen er at hun tillegger noe av *verdien* i oppussingen i det at de gjør arbeidet selv. Om boligens tilstand symboliserer familiens ansikt utad, kan dette også tolkes som at hun ser på seg selv og sin familie som arbeidssomme og nøkterne mennesker. Denne symbolikken forsvinner på en måte om man hyrer inn andre arbeidere for å gjøre jobben. På den måten tolker jeg at det ligger en viss symbolikk i det å gjøre ting på egenhånd, noe ujålete og ærlig – om å klare selv. Dette kan tolkes dithen at den lokale identiteten på en måte blir truet av innflytterne. Den lokale identiteten blir kanskje mer klar gjennom Oles beskrivelse.

Der var det noen som kjøpte opp et par gamle hus som lå der, og har bygd noen sånne digre litt større boliggreier som naboene er veldig uenige i. De som gjør dette, de veit hva de gjør, de utnytter bygningsloven og ønsker å fortette disse bydelene her, til ytterste trevl, selv om de politiske intensjonene ikke var at man skulle rive ned fullt brukbare hus og bygge nye boligblokker. De bygger jo sånne småblokker, blokker i tre etasjer, hybelleilighetene koster tre millioner ikke sant, det er dyrt. I tilknytning til det så ble det, da stiftet en forening på en måte for å finne ut hvordan du kan ha påvirkningsmulighet, om det er noen større byggherrer som kommer inn i området og sånn. Jeg tror de hadde et ønske om å ha litt påvirkningsmulighet om hvordan det skulle bli (Ole).

Oles utsagn om ”å rive fullt brukbare hus” tolker jeg som et spørsmål om verdier. Om man ødelegger noe brukbart til fordel for noe råflott, er det ikke vanskelig å assosierer dette med noe unødvendig, eller sløsing med midler og ressurser. En slik motstand karakteriserer nøkterne beboere, noe som er forenlig med en relativt utbredt forestilling om *likhetstanken* i Norge (Gullestad 1989: 117). Likhetstanken er, ifølge Gullestad, i Norge sterkt knyttet til tanken om *likeverd* (1989: 116). På den måten kan det å ”flotte seg”, eller det å sløse med midler eller ressurser, tolkes som det å heve seg over andre som ikke har like stor tilgang til denne formen for kapital som oss selv. Slik sett blir heller nøkternhet eller beskjedenhet å foretrekke fremfor selvhvedelse og sløsing.

Prisnivået Ole sikter til på de nye boligene, kan tolkes i samme retning. Relativt høye priser er noe som kanskje ikke passer inn i forestilling om et boligområde med en mer nøktern standard. Beboernes stiftelse av en interesseforening kan peke i en slik retning. En forringelse av området, ikke i forhold til å unngå forfall, men heller det å beholde en *nøktern* standard. Det hører kanskje også med til historien at bakgrunnen for at borettslagene i området kjøpte opp Disen gård, og grøntarealene rundt, var nettopp at de ønsket å kontrollere området selv. Med det mener jeg at de ville unngå at eventuelle entreprenører skulle kjøpe opp disse arealene og bygge flere blokker i området. Med andre ord kan dette tolkes som en motstand mot at markedskreftene får regjere fritt i boligområdet. Dette handler også på en måte om at bolig ikke er noe som man uten videre kan sammenligne med en hvilken som helst vare, men at bolig også assosieres visse *rettigheter* som menneske (jf. kap. 5.2.3). For Ole er kanskje forestillingen om ”det gode nærmiljø” ikke forenlig med markedsliberalismens gjennomsyring

av hverdagslivet i nærmiljøet. Mine intervjuedes ”fnysing” over dagens boligpriser kan tyde på dette.

Det å innta en forsvarsposisjon mot markedsliberalismen, kan også tolkes som et forsøk på å *bevare* nærmiljøets karakterer. Med det mener jeg et forsvar mot at nærmiljøet ”utvannes”, både i forhold til områdets bebyggelse, men også i forhold til bevare det sosiale miljøet. En slik forsvarsposisjon blottlegger gjerne også en konservativ forestilling. Med konservativ forestilling mener jeg et ønske om å bevare tingenes tilstand som de er, som et ønske om forutsigbarhet. Slik sett blir dette en forestilling om at forandring på en måte blir en trussel mot tryggheten. Det kjente versus det ukjente, eller det *fremmede*. Som nevnt tidligere, er trygghet kanskje den viktigste verdien i nærmiljødiskursen. Forutsigbarhet fremmer trygghet, noe som igjen kanskje bidrar til å opprettholde, eller reprodusere verdien i nærmiljødiskursen. Ved å reprodusere disse forestillingene fremstår Ole dermed også som *bærer* av nærmiljødiskursen.

Paradoksalt nok kan dette kanskje også ses i lys av Lefebvres rom for *forskjellighet*.³⁰ Med det mener jeg at markedskreftenes abstraksjon av bolig til å bli redusert til en vare som kun har en pengeverdi (bytteverdi), og som videre blir dominerende over tilgang til, og bruken av boligen (bruksverdi). Forholdet mellom boligens symbolverdi og bytteverdi kommer kanskje like klart frem hos Inger.

Selv om du bor i en villa og eier et hus, så kan du jo ikke spise vegga dine, og det er jo et utrolig pengesluk i et gammelt hus. Du kan bare spørre gubben (Inger).

Dette handler om boligens bytteverdi i forhold til dens bruksverdi. Mer eller mindre direkte oversatt betyr dette at, Inger og hennes familie ikke får mat på bordet som en følge av boligens symbolverdi. Med andre ord en distinksjon mellom boligen som abstrakt symbol og det konkrete, bruksverdien.

³⁰ Lefebvres rom for *forskjellighet* har gjerne vært tolket som det *urbane rom* hvor rommet er preget av mangfold, og respekt for forskjellighet (Pløger 1997: 12). På den måten blir det kanskje noe paradoksalt å anvende dette begrepet i denne sammenhengen hvor rommet i vesentlig grad kanskje heller mot *rurale* karakteristikk. Etter mitt skjønn er dette uproblematisk i og med at denne motstanden, eksempelvis som Ole skildrer, nettopp er en motstand mot *homogenisering*, *fragmentering* og *hierarkisering* (jf. kap. 3.1).

En tolkning både av Helga, Marianne, Ole, Bodil og Fredrik, kan være at villaen som symbol på familiens økonomiske velstand, ikke samsvarer med deres forståelse av de reelle forhold. Eller sagt med andre ord: det passer ikke med *deres* situasjon. På den måten kan også dette tolkes som en kritikk av den abstraksjonen en slik symbolisering innebærer. Kritikken synliggjør på en måte motstanden mot hegemoniske forestillinger som dominerer det konkrete hverdagslivet. Denne motstanden karakteriserer også den konflikten som ligger mellom det *begrepsliggjorte* og det *levde rom*, i Lefebvres romlige triade. Med det mener jeg at eventuelle hegemoniske forestillinger om villa som symbol på høy sosial status, møter motstand gjennom de intervjuedes forståelse.

Denne kritikken kan også forstås som en motstand mot at boligens *bytteverdi* dominerer boligens *bruksverdi*. Dermed vil også boligens *bytteverdi* dominere områdets *bruksverdi*. Områdets bytteverdi følger naturlig nok en kapitalistisk logikk som på mange måter dominerer hverdagslivets rom, som er det levde rom. En slik forståelse ender kanskje opp i en *kapitalismekritikk*, og at kapitalismens logikk gjennomsyrrer hverdagslivet og det levde rom (jf. kap. 3.1).

De intervjuedes beskrivelser kan også tolkes som et skille mellom de opprinnelige beboerne og de ”nyrike” innflytterne. På den annen side har jeg inntrykk av at dette skillet utelukkende skildres av de av beboerne som har en familiær tilknytning til området. Tilsynelatende er det ikke alle innflytterne som verken føler seg nyrike, eller det at de har noen høy status. Helga er kanskje et dekkende eksempel.

Først så flytta vi inn på Vestli i studentleilighet, og fant fort ut at vi ville flytte for vi trivdes ikke der. Og da var det jeg som farta rundt, for mannen min var i militæret, og så på leiligheter. Og da var jeg egentlig rundt i hele byen, og så begynte etter hvert kriteriene å uttegne seg om hvor vi ville bo, og fant ut at i det område her så hadde vi ganske kort vei til sentrum, og kort vei til den berømmelige marka, og så ville vi ikke for langt vest, for vi var redd for å få for høyt krav på status, og det at vi ikke hadde økonomi til det og jeg ville ikke bo et sted hvor ikke ungene kunne gå i arva tøy. Og det er vel et eller annet med de signalene man tar da, det var vel en slags øst - vest tankegang men litt øst for Akerselva, og et sted hvor det var plass til barn, og hvor det var plass til bil (Helga)

Helga hadde en relativt klar forestilling om hvilke kriterier hun stilte i forhold til boligvalg. Denne forestillingen hadde bakgrunn i hennes egen erfaring fra både Fredrikstad og Vestli. I tillegg trekker hun også på en forestilling om øst og vest som markører for sosial status. Dette også ses i lys av forholdet mellom det *erfarte rom* og *det begrepsliggjorte rom* (jf. kap. 4 og 5). Med det mener jeg at hun trekker både på preferanser om materiell form og mer abstrakte forestillinger som sosial status. Plass til bil, plass til barn, nær marka, kort vei til sentrum, ikke for langt øst og ikke for langt vest. Disse kriteriene kan det være nærliggende å tolke som rent praktiske kriterier. En mulig tolkning kan være at Helga ser disse kriteriene som elementer som vil gjøre hverdagslivet som familie tilfredsstillende. På den måten er det et praktisk anliggende, men på den annen side er bruken av disse elementene også en abstrahering. Helga er ikke den første som synes disse elementene er tilfredsstillende for barnefamilier, men ved å vektlegge disse elementene som egnede for hennes familie, reproduserer hun en forestilling om et ”egnet nærmiljø” for barnefamilier. Med andre ord reproduserer Helga en forestilling om at dette er elementer som ”hører hjemme” i et nærmiljø beregnet på familier. Dermed lukker hun på en måte disse elementene om *nærmiljødiskursen*. Dermed fremstår Helga som *bærer* av nærmiljødiskursen.

Et annet interessant element hos Helga er hennes bevisste forhold til områdets symbolske status. Øst – vest problematikken skulle unngås med tanke både på den symboleffekten det gir, og kanskje aller helst ulike konsekvenser en slik symbolikk ville føre med seg. Hun ville ikke belemre seg selv med for høy status med å bosette seg vestover, men bekrefter sin økonomiske status ved å si at det var der hun hadde råd til å flytte den gangen. På den ene side sier dette naturlig nok noe om deres muligheter rent økonomisk. På den annen side: utsagnet om at ungene skulle kunne gå med arvet tøy kan også tolkes som en form for *nøkternhet*, eller en beskjedenhet, som er i tråd med den tidligere omtalte likhetstanken som en karakteristikk av det norske måtehold. Likevel er det interessant å merke seg at Helga ser et skille mellom det hun karakteriserer som sosial status i Oslo versus Fredrikstad.

Jeg tror det er lettere både å bo i blokk og det å bo i rekkehus i Oslo enn i Fredrikstad. For hvis du bor i blokk i Fredrikstad, da var du lavt sosialt. Mens det jeg opplevde da jeg flytta inn i blokk i Oslo, så er det ikke lav status i det hele tatt, da er det bare en måte å bo på, og den kan være valgt. (...) Men for vår del så sier vi til hverandre at vi ville ikke bodd i enebolig selv om vi hadde hatt råd til det. Fra vår side så er det å bo i rekkehus en ønsket situasjon, og det holder

for oss, og hvis det er liksom om vi ikke har så høy status fordi vi bor i rekkehus, så bryr vi oss ikke om det, da får det heller bare være (Helga).

Utsagnet om at det å bo i blokk i Oslo "bare er en måte å bo på", kan tolkes på flere måter. På den ene siden kan Helgas antydning om at bolig ikke er å regne som en betydningsfull indikator på sosial status, tolkes som et underkommunisert anliggende. Med det mener jeg at hun underkommuniserer betydningen av sosial status med bakgrunn i hennes økonomiske begrensninger. Dette kan ses i lys av Bourdieus begrep om "sans for begrensning" (jf. kap. 5.2.3). I denne sammenhengen vil dette kunne bety at Helga ikke velger å se på bolig som symbol på sosial status med bakgrunn i at hun ikke har tilgang til tilstrekkelige ressurser som kreves for å påberope seg "høy status". Eller fritt etter Bourdieu: hun nekter seg selv det som fordelingen nekter henne (Bourdieu 1995: 225). Hennes fokus på det praktiske ved både bolig og nærmiljø kan dermed også tolkes som en form for "kognitiv dissonans". Eller som Bourdieu hevder; "...det at en *gir avkall på symbolske gevinster* en uansett ikke vil ha tilgang til, reduserer vaner, handlinger eller gjenstander til deres rent tekniske funksjoner" (Bourdieu 1995: 193).

Om det skulle være slik, som Helga antyder, at bolig ikke er noe betydningsfullt symbol på sosial status i Oslo, i motsetning til Fredrikstad, så kan dette tolkes som en slags "åpenhet". Med det mener jeg at hun tegner et bilde av et nærmiljø som vektlegger et "mangfold" hva sosial status angår, eller det at sosial status er et "ikke- tema". Med andre ord så gir dette næring til en forestilling om et inkluderende fellesskap. I så fall kan dette ses i lys av Lefebvres *rom for forskjellighet* (jf. kap. 3.1). Med det mener jeg at En tolkning er at Helga i større grad vektlegger en konkret bruksverdi fremfor en abstrakt bytteverdi. Dette åpner også for en forestilling om en viss "takhøyde" i nærmiljøet. Men, hvilken form for forskjellighet er det da vi finner på Disen? Sveinung ser dette i sammenheng med sammensetningen av elever på Disen og Årvoll skole.

Det er vel nesten ikke et farget menneske på Disen, men det er vel mye større innslag av elever som kommer fra andre kulturer på Årvoll. (...) Det er også et veldig lukket område, de beveger seg ikke ut, de har ikke behov for å ta inn noen heller for det er alltid nok barn å leke med. Men jeg tror at det er greit med litt forskjellighet, samfunnet er ikke slik som det er på Disen, så jeg tror det er bra å oppleve litt andre også jeg (Sveinung).

Sveinung har en annen forståelse av nærmiljøet på Disen, enn de øvrige intervjuede. Den formen for mangfold og forskjellighet jeg tidligere har sett, peker kanskje mot en viss toleranse for sosioøkonomisk *variasjon*, mer enn et sosiokulturelt *mangfold*. Av de jeg har intervjuet er det vel egentlig bare Sveinung og Helga som i det hele tatt har kommunisert noe som har med den etniske sammensetningen på Disen å gjøre. Sveinung trekker en parallell til samfunnet forøvrig ”... samfunnet er ikke slik det er på Disen”, sier Sveinung. Dette tolker jeg, ut fra den sammenhengen sitatet inngår i, som en negativ beskrivelse av området, noe som står i motsetning til Helgas beskrivelse. ”Jeg føler at det er litt tryggere og hvitere her nede”, fortalte Helga. Hun fortalte litt fordomsfullt at den etniske sammensetningen på Bjerke, var årsaken til at hun ikke ville ha sine barn på den kommunale fritidsklubben der oppe (jf. kap. 6.3). Dette kan tolkes dithen at Sveinung ser verdien av et sosiokulturelt mangfold i nærmiljøet, men det gjør ikke Helga. Utsagnet ”tryggere og hvitere” kan tolkes som at Helga har en forestilling om at *likhet* for henne gir en følelse av trygghet. Dette kan tolkes som en frykt for det fremmede, noe fremmed hun ikke kan kontrollere på annen måte enn å holde seg og sine unna dette miljøet. Et stort spørsmål i denne sammenhengen er hvorvidt homogen etnisitet, eller likhet forøvrig, fremsår som moment i nærmiljødiskursen. En mulighet er å se dette i lys av Gullestad, og hennes bemerkning om at likeverd i det norske samfunnet ofte blir det samme som *likhet* (Gullestad 1989: 116).

Likeverd i forhold til etnisitet er gjerne en opplest og vedtatt forestilling. Med det mener jeg at forskjellsbehandling, med bakgrunn i etnisitet, ikke er legitimt under norske forhold. Slik sett kan likhet som verdi kanskje ses på som et underkommunisert anliggende, men at det like fullt følger en slags likhetslogikk.

Likhetslogikken går i hovedsak ut på at personer i mange uformelle sammenhenger må oppfatte seg som like for å føle seg som like verdige. Dette fører ofte til en samværsstil der det som partene har til felles fremheves, og det som skiller dem ad, holdes så langt det er mulig taktfullt utenfor samværet (Gullestad 2001: 35).

Et forsøk på å fremheve visse preferanser fremfor andre, så vi også hos Ole og Marianne. Med det mener jeg at det relativt klart og tydelig kommer frem at de ”nyrike” ikke hører til eller

”passer inn” dette miljøet. Oles motstand mot de ”nyrike” kan også tolkes som en konserverende holdning, en motstand mot å forandre det bestående, eller motstand mot forandring overhodet. På den måten vil Oles holdninger og handlinger kunne tolkes som reproduksjon av såvel som likhet som ulikhet. Likhet ved å holde ”de andre”, i dette tilfellet de ”nyrike”, utenfor det gode lag. Dette kan tolkes som at Ole på en måte fremstår som bærer av en konserverende nærmiljødiskurs.

Motstanden mot å se på området som symbol på sosial status kan også ses på som et underkommunisert anliggende i forhold til Fredriks vegring mot å definere seg som finere enn det han ønsket å fremstå som. Motstand mot å anse bolig som symbol på sosial status kan igjen ha en sammenheng med at likhet i Norge har blitt forstått som en klassemessig likhet. Med det andre ord at ulikhet blir forbundet med undertrykkelse av arbeiderklassen (Sirnes 1999: 34). I og med at Fredrik definerer seg som håndverker kan det kanskje også være grunn til å tro at han også identifiserer seg med arbeiderklassen. Dette kan kanskje belyse motstanden mot å eve seg over andre, eller det å påberope seg en sosial status man ikke identifiserer seg selv med. På den måten kan dette tolkes som en ”stille aksept” for å beholde et relativt homogent miljø, både sosioøkonomisk og sosiokulturelt. En slik stille aksept og motstand mot forandring, kan også tolkes som et ønske om ”fred og ro”, det å unngå utfordringer, eller det å se tryggheten i å beholde ting som det er. ”Idealet om ”forestilt likhet” (likeverd forstått som likhet) innebærer at det er viktig at sosiale grenser mest mulig forblir usynlige, ...” (Gullestad 2001: 63). På den måten blir en slik ”stille aksept” gjerne et underkommunisert anliggende.

Forestillinger om likhet, måtehold og nøkternhet, blir også sentrale elementer i nærmiljødiskursen. Med det mener jeg at disse elementen på hver sin måte kan virke konserverende, noe som igjen kan oppleves som betryggende, i og med at de demmer opp mot eventuelle forandringer. På den måten kan en slik ”konservatisme”, underkommunisert eller ei, tolkes som et kjennetegn på nærmiljødiskursen.

7 Avslutning

Hva var det egentlig som var så spesielt med Disen at jeg har brukt masse energi og tid, ja faktisk flere år, på å studere dette miljøet? Valg av tema og spørsmålsstillinger hadde sammenheng med at Disen, etter mitt beskjedne skjønn, er et helt ”normalt” nærmiljø. Ikke det at det ikke hadde vært interessant å se på noe som kanskje var litt mer eksentrisk, banebrytende eller en eller annen sosiologisk kuriositet. Valget var kanskje nettopp en interesse i det vanlige, normale eller det hverdagslige. Hvorfor skulle det være sosiologisk interessant? Hverdagslivet kommer vi ikke utenom, det er en del av en virkeligheten for oss alle. Det er heller ikke et vanskelig samtaleemne, det er på en måte noe alle har en mening om. Til tross for, eller kanskje nettopp på grunn av, sin alminnelighet, har dette vært et vanskelig tema. Med det mener jeg at det rommer så mye, for mange kanskje hele livet. Nærmiljø og hjem fremstår gjerne som en base, en base hvor alt annet peker ut fra, og hvor alt det andre peker inn igjen.

Det å studere forestillinger om nærmiljø, har etter mitt skjønn vært et, kanskje litt i overkant, ambisiøst prosjekt. Med det mener jeg at det favner så mye at det er lett å komme i fare for å si ”litt om mye”, snarere enn – å si ”mye om lite”.

Utgangspunktet for denne studien var at jeg ønsket å se på hvordan forestillinger om nærmiljø formes. For å belyse dette valgte jeg å ta utgangspunkt i Lefebvres teori om produksjon av rom. Dette innebar en fortolkning av Lefebvres romlige triade, *det erfarte rom*, *det begrepsliggjorte rom* og *det levde rom*. For å gripe dette an tok jeg tak i noen faglige forståelser av byplanlegging, noen abstrakte forestillinger om nærmiljø, samt et eget innsamlet empirisk materiale i form av intervjudata. Disse tre utgangspunktene har formet denne oppgavens struktur og innhold. Det metodologiske perspektivet har vært hermeneutisk, og for deler av oppgaven, mer presist med diskursanalyse som praktisk metode. Med andre ord har dette vært en fortolkende analyse, som ikke har hatt til hensikt å belyse fenomenets utbredelse, men fenomenets meningsinnhold.

7.1 Oppsummering og vurdering

Dersom man skal fortette de bilder som er presentert i oppgaven, kan dette i første omgang gjøres ved å peke på de momentene og elementene vi har sett gjennom analysen av mine intervjudata.

Noen av mine viktigste fortolkninger i denne oppgaven er at de intervjuedes forestillinger om nærmiljø er sterkt situert i det å ha barn.³¹ Videre kommer det også frem at fortolkningene inneholder både normative og praktiske aspekter.

Jeg vil i det følgende trekke frem fire momenter som kan se ut til å kjennetegne de intervjuedes forestillinger om nærmiljø.

Først vil jeg trekke frem at forestillingene om nærmiljø ser ut til å ha et ”konserverende” preg. Dette i form av motstand mot forandringer, både i forhold til det materielle og i forhold til det sosiale. Det tegnes et bilde av nøkternhet og måtehold, og de skildrer dermed også en forestilling om en viss sosial klassebakgrunn, noe som også kan tolkes som en viss sosial status. Det tegnes også et bilde av en relativt sterk motstand mot offentlig innblanding og tilrettelegging av barnas oppvekstforhold. De vil kontrollere dette selv, og ser dette som familiens ansvar, med andre ord et normativt aspekt.

Videre kjennetegnes deres forestillinger om dette nærmiljøet ved en beskrivelse av *oversiktlighet*. Delvis forklares dette som et materielt anliggende, nærmiljøets form og struktur, og delvis et sosialt anliggende. Det sosiale bildet kjennetegnes også ved en relativt homogen og stabil beboermasse, gjerne i form av familie, og til dels også vennskap og nært naboskap. Likevel tror jeg at det er av vesentlig betydning at dette er mennesker i noenlunde samme livsfase, en livsfase med ansvar for små barn.

Dette leder også videre til et kjennetegn om *gjennomsiktighet*. De intervjuedes forestillinger om nærmiljøet som gjennomsiktig, kan eksemplifiseres gjennom det at ”alle” vet litt om alle. Det er alltid noen som titter litt ut av vinduene sine. Med andre ord bidrar denne gjennomsiktigheten til en relativt god kontroll.

³¹ Det er et viktig forbehold i forhold til denne tolkningen. Som nevnt innledningsvis (jf. kap. 2.2), har jeg og mine intervjuede det felles anliggende at vi har barn i samme klasse og i samme nærmiljø. Dette kan ha bidratt til at fokus har blitt sterkere rettet mot barn enn det ellers ville ha gjort. Men når det er sagt, jeg har heller ikke gjort noen forsøk på å unngå dette fokuset, men i stor grad latt de intervjuede styre samtalens tema.

Jeg vil også trekke frem at *forutsigbarhet* ser ut til å være et kjennetegn på de intervjuedes forestillinger om dette nærmiljøet. En sterkt tiltro til nærmiljøet som helhet kan tyde på dette. De færreste har hatt betenkeligheter med å sende ungene ut alene på Disen. Dette i motsetning til de intervjuede fra Refstad. Men, dette kan også ses i lys av at deres boforhold er preget av mennesker i ulike faser av livet, et helt annet forhold til det materielle miljø og at boforholdene er preget av gjennomtrekk av beboere. Likevel gir beboerne fra Refstad et relativt klart uttrykk for hvordan de mener et nærmiljø *bør* være. Slik sett samsvarer deres forestillinger om nærmiljø med de intervjuede fra Disen i stor grad, og de kan derfor tolkes som å være bærere av den samme diskursen.

Hvordan kan så disse forestillingene forstås? Både det konservative, det oversiktlige, det gjennomsiktlige og det forutsigbare kan ses som elementer av trygghet. Det trygge i denne sammenhengen kjennetegnes ved det kjente, og at det kjente gjentas. På den måten blir denne gjentakelsen av disse elementene representasjonsbekreftende i forhold til nærmiljødiskursen.

I opposisjon til nærmiljødiskursen har vi også sett elementer som peker i retning av en annen diskurs, frihetsdiskursen. Motstanden mot offentlig tilrettelegging kan tolkes som å være en frihetsdiskurs, men denne koblingen kan likevel være noe uklar. På den ene siden kan dette tolkes som at dette er noe de vil ha frihet til å gjøre selv, med andre ord en frihetsdiskurs. På den andres siden kan dette også tolkes, som vi har sett tidligere, som en konserverende holdning. Med andre ord om å bevare tilrettelegging av barndom som familiens ansvar. I så fall peker denne motstanden i retning av nærmiljødiskursen. På den måten kommer gjerne frihetsdiskursen tydeligst frem i form av nærhetens grenser. En respekt for hjemmets fire vegger og privatlivets fred, en mulighet til ikke å bli kontrollert eller overvåket av nabolagets mange øyne og ører. Kjernen i denne frihetsdiskursen er at disse naboforholdene kan oppleves i tettete laget. Dermed fremstår ikke forestillingene om nærmiljø blant mine intervjuede som en "hyperidyll", hvor alle løper ut og inn av hverandres ulåste dører, men at det også fremsettes et behov for en gitt "distanse" mellom naboene.

Til tross for frihetsdiskursens eksistens, kan det likevel se ut til at nærmiljødiskursen er en vesentlig tyngre og tregere diskurs, nærmest hegemonisk. Bakgrunnen for dette kan være at den viktigste verdien i nærmiljødiskursen ser ut til å være trygghet. Denne tryggheten kan også se ut til å være den sterkeste verdien i en nærmiljødiskurs. Nærmiljødiskursens hegemoni kan også forstås ut fra den livsfasen mine intervjuede er inne i. Om man er inne i en livsfase med

ansvaret for små barn er det ikke urimelig å tro at et sterkt fokus på trygghet er preget av denne livsfasen.

Lefebvres *levde rom*, er som vi har sett i kap. 3, hverdagslivets rom, eller også rommet for forskjellighet. Det levde rom skulle da også ha vært et rom for motstand, hvor de dominerende forestillinger møter motstand og forandres. Når jeg da ser på mitt materiale, er det kanskje ikke så mye motstand å spore. Snarere tvert imot. Det ser kanskje heller ut til at forestillingene om nærmiljø blant mine intervjuede reproduserer relativt dominerende forestillinger fra det allerede *begrepsliggjorte rom*. Det interessante er kanskje likevel at de forestillingene som her har kommet frem, gjennom beskrivelsene av ”landsbyen i byen”, samsvarer relativt godt med Berg og Lysgårds skjematisk av dominerende forestillinger om bygd og by (jf. kap. 5.3). Mine intervjuedes forestillinger om nærmiljøet på Disen passer relativt godt med Berg og Lysgårds fremstilling av ”Den idylliske bygda” (jf. fig 2). Delvis kommer dette frem gjennom forestillingene om selve Disen, men dels formes denne forestillingen gjennom en forestilling om den utrygge byen, plassert i en binær opposisjon.

Noe av det interessante i denne sammenhengen er likevel at mye av det samme fokuset kommer frem blant småbarnsforeldre både i byen, som vi har sett gjennom Danielsens studie (jf. kap. 5.2.2), og drabantbyen, som vi har sett gjennom Hjelmtveit med fleres studie (jf. kap. 5.2.3) og bygda, som vi har sett gjennom Villas studie (jf. kap. 5.2.1). Dette kan tolkes som at nærmiljødiskursen, eller vektleggingen av det trygge nærmiljø, på en måte spiller en sterkere rolle enn de materielle forhold. I så måte kan vi om ikke annet stille et spørsmål om hvorvidt innholdet i nærmiljø som fenomen, kan synes å være viktig for småbarnsforeldre uavhengig av bosted.

På den annen side kan det også være verdt å nevne at det materielle, eller bebyggelsens form, kan ha en *viss* betydning. Dette ikke minst i de tilfellene hvor materialiteten legger fysiske hindringer for sosial samhandling. Den faglige forståelsen av tilrettelegging av nærmiljø som vi har sett i kapittel 5, kan tolkes til å ha et slikt utgangspunkt. Eksempelvis gjelder dette byplanmessige forhold mellom sterkt trafikkerte veier og bomiljø. Slik sett har gjerne den faglige forståelsen av et nærmiljøes materialitet og utforming, også vært preget av nærmiljødiskursen. Som vi har sett i kapittel 5, har nærmiljøets formgivende prosess til hensikt å tilrettelegge et trygt miljø. Det å tilrettelegge for et trygt miljø er ikke overraskende, men likevel sier dette kanskje at trygghet er en grunnleggende verdi som på en måte spiller en større

rolle enn frihet som verdi. Tilretteleggingen av rommet ved hjelp av materielle virkemidler, som vi har sett gjennom Gehl og Newman, kan i grove trekk tolkes som at intensjonen, direkte eller indirekte, er fundert i trygghet. Intensjonene er sosial samhandling i nærmiljøet, noe som direkte eller indirekte kan ses på som en forestilling om at trygghet først og fremst fremmes gjennom konkret bruk av rommet og sosial samhandling. Østerbergs sosiomaterielle fortolkninger kan, som vi har sett i kapittel 4.3, tolkes som en kritikk av en utvikling som svekker mulighetene for sosial samhandling, og dermed også tryggheten. Begge disse forståelsene vektlegger bruken av rommet, med andre ord bruksverdien fremfor bytteverdien. Dette leder videre til noe av Lefebvres utgangspunkt – hvordan hverdagslivet domineres av abstrakte forestillinger, hvordan det konkrete domineres av det abstrakte. Men, det abstrakte i denne sammenhengen er ikke bare bytteverdiens dominans over bruksverdien, men også det at tatt for gitte forestillinger om hvordan liv skal leves, dominerer hverdagslivet. En antagelse i så måte kan være at de forestillinger om nærmiljø som er kommet frem i denne oppgaven fremstår som en abstrakt forestilling om hvordan liv bør leves, eksempelvis med ansvar for små barn. Slik sett kan nettopp nærmiljødiskursen tolkes til å være en del av ”kampen om forestillingene”, eller ”kampen om begrepsliggjøringene”. Om ikke annet kan vi stille spørsmål om hvorvidt det ”begrepsliggjorte *nærmiljø*” fremtrer som et dominerende rom over hverdagslivets rom, som det *abstrakte* roms dominans over det *konkrete* rom. På den måten fremstår gjerne Lefebvres romlige triade som å ha en analytisk verdi godt utover det å fremstå som en kritikk av kapitalismen.

Som vi har sett kan nærmiljødiskursen se ut til å ha hegemoni i forhold til hvordan eksempelvis oppvekstforhold bør være. Gjennom representasjonsbekreftende utsagn og praksiser innebærer dette også at diskursens bærere kan tolkes å ha en strukturerende symbolmakt. På den måten reproduseres gjerne også forestillingene om hvordan et nærmiljø bør være, men dette innebærer kanskje også reproduksjon av så vel som likhet som ulikhet – som en strukturerende symbolmakt (Bourdieu 1996: 41). Med andre ord, den makten som flyter rundt representerer ikke bare motstand, eksempelvis i det levde rom, men i aller høyeste grad en konserverende makt til å unngå forandring, eksempelvis gjennom det begrepsliggjorte rom – som strukturell symbolmakt.

7.2 Epilog

Det er noe fascinerende ved dette hverdagslige, litt nostalgisk kanskje. Det hverdagslige med små barn, utviklingen, sosialisering og nettverksbygging, bare det å se noe vokse – bli til. Jeg har på mange måter vært en deltager i dette livet selv, men samtidig har jeg på en måte stått på utsiden, en tilskuer som ser inn – som en forsker iakttar sitt felt. Jeg ser inn i et annet liv, betrakter deres handlinger, leken og alvorret. Det osrer ikke av levd liv, men av liv som ennå ikke er levd, det osrer av fremtid og muligheter. Jeg kjenner meg igjen, leken og alvorret – jeg har vært der før. Noen busker er ikke bare noen busker, men en hel skog. En liten sølepytt er ikke en liten sølepytt, men et hav. Det lille er ikke det lille – det er alt. Det er kanskje noe sårpt ved det hele, som et sammensurium av nostalgi og empati. Jeg blander mine erfaringer med deres muligheter, jeg setter deres ukjente inn i mitt kjente. De forestillingene jeg har om mine barns oppvekst er kanskje i høy grad en reproduksjon av et selektivt minne om min egen barndom.

Barnevognen for lengst stuert langt bort. Mulig havnet den i en container på en eller annen dognad for flere år siden. Lekene, parkdressene og småstøvlene er også borte. Noe har jeg vel gitt bort, resten er stuert bort i både kjeller og på loft. Likevel minnes jeg godt den tiden jeg var nybakt småbarnspappa. Litt vemodig kanskje, en ung og litt usikker småbarnspappa på jakt etter et sted å bo. Usikker på det meste egentlig. Det var kanskje noe med selve livsfasen, alt det nye, alt det ukjente og alt det fremmede.

Men vi fant et sted å bo og de fikk sine trehjulsykler. De fikk lekekamerater og venninner. Mellom svart asfalt, grå betong og grønne lunger skapte de sitt nettverk og sitt nærmiljø. De lærte å gå, og de lærte å sykle. Jeg har plastret noen skrubbsår, men tørket enda flere tårer.

Hvordan gikk det så med de to små som satt i denne barnevogna? De løper ut og inn av den samme lille leiligheten, med kompiser og venninner på slep. På vei hit, på vei dit – det er alltid noe som skjer. En glad gutt med fjoner på haka, svart farget hår til alle kanter, naglebelte og Gibson elgitar – kjøpt for egne penger, og for ikke å forglemme – store mørke solbriller. En minst like glad jente, relativt godt sminket, men langt lyst hår, små fregner på nesen og med skinnende perleøredobber i ørene. To små planeter i hvert sitt univers.

Av og til har jeg lurt på hvordan dette ville ha vært om vi hadde bodd et helt annet sted. Hva om vi hadde blitt boende i den lille leiligheten vi engang hadde? En lys og trivelig liten leilighet i en renoverert sentrumsbygård fra slutten av 1800-tallet. Vi hadde utsikt over nesten hele byen. Likevel, den lå i femte etasje, ingen heis, men vi hadde tilgang til en liten bakgård, fire rosebusker og en sandkasse. Litt grønt nederst, og litt blått øverst. Utenfor bakgårdens stengte porter lå den pulserende storbyen.

Hva om vi hadde flyttet til en høyblokk på Romsås? Med en noe større bakgård, tilrettelagt for barn med alle tenkelige lekeapparater, skjermet for all biltrafikk og med utsikt nesten helt til Drøbak. Med andre ord, hva om hele dette prosjektet hadde blitt satt inn i en annen materiell ramme? Hvordan hadde hverdagen sett ut da? Hvilket liv hadde vi hatt? Det er det vel ingen som vet, men likevel sitter jeg igjen med en vag forestilling, eller et bilde, jeg ser for meg to 14 åringer som løper ut og inn av en liten leilighet, med kamerater og venninner på slep. På vei hit, på vei dit – det er alltid noe som skjer.

Litteraturliste

- Agerbak-Jensen, Merete (2007), "Groruddalen blir stigmatisert". I: *Aftenposten Aften* 23.02.2007. Del: 1 Side: 20
- Alvesson, Mads og Kaj Sköldbberg (1994), *Tolkning och refletion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur
- Aspen, Jonny (2005), "Gentrifisering som kulturell diskurs". I: Jonny Aspen (red.) *By og byliv i endring*. (121-151) Oslo: Scandinavian Academic Press / Spartacus Forlag
- Asplund, Johan (1991), *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*. Göteborg: Bokförlaget Korpen
- Berg, Nina Gunnerud og Kjetil Lysgård (2004), "Ruralitet og urbanitet –bygd og by". I: Berg, Dale, Lysgård og Løfgren (red.) *Mennesker, steder og regionale endringer* (61-76) Trondheim: Tapir Akademiske Forlag
- Bourdieu, Pierre (1995), *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Bourdieu, Pierre (1996), *Symbolisk makt*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Carlsen, Jan (2007), "Utfordringene bagatelliseres". I: *Aftenposten Aften* 15.02.2007 Del: 1 Side 16.
- Christie, Nils (1974), *Hvor tett et samfunn*. (2. utgave) Oslo: Universitetsforlaget
- Danielsen, Hilde (2005), "Med barn i bykjernen – val av bustad, val av barndom". I: Rolf Barlindhaug (red.) *Storbyens boligmarked*. (67-103) Oslo: Spartacus Forlag
- Danielsen, Kirsten og Tormod Øia (2006), *Tiltak rettet mot barn og ungdom*. NOVA rapport 17/2006
- Engelstad, Fredrik (1999), "Maktbegrepet etter Weber". I: Fredrik Engelstad (red.) *Om makt. Teori og kritikk*. (15-42) Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Fangen, Katrine (2001), *En bok om nynazister*. Oslo: Universitetsforlaget
- Fauske, Halvor, og Tormod Øia (2003), *Oppvekst i Norge*. Oslo: Abstrakt forlag A/S
- Frønes, Ivar (2003), *Moderne barndom*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag A/S
- Frønes, Ivar og Ragnhild Brusdal (2000), *På sporet av den nye tid. Kulturelle værvarslere for en nær fremtid*. Oslo: Fagbokforlaget

- Giddens, Anthony (1999), *Den tredje vei. Fornyelsen av sosialdemokratiet*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Giddens, Anthony (1984), *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press
- Gehl, Jan (1996), *Livet mellom husene, udeaktiviteter og udemiljø*. (4. utgave) København: Arkitektenes Forlag
- Gjesdal Christensen, Anne Louise (1991), *Livet i og mellom husene*. Oslo: Universitetsforlaget A/S
- Gottdiener, M. og Leslie Budd (2005), *Key Concepts in Urban Studies*. London: SAGE Publications
- Granovetter, Mark (1973), "The Strength of Weak Ties". I: *American Journal of Sociology*, vol.78 (1360-1380)
- Gullestad, Marianne (1996), "I DAG Mye bedre enn sitt rykte". I: *Aftenposten Morgen* 13.12.1996
- Gullestad, Marianne (2001), "Likhetens grenser". I: *Likhetens paradokser*. (32-67) Marianne E. Lien, Hilde Lidén og Halvard Vike (red.) Oslo: Universitetsforlaget
- Gullestad, Marianne (1989), *Kultur og hverdagsliv*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hansen, Frank og Kirsten Simonsen (2004), *Geografiens videnskapsteori*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag
- Hansen, Torbjørn (1999), "Etterkrigstidens drabantbyer" I: *Tidsskrift for velferdsforskning*, 2 (4) (241-250)
- Hansen, Torbjørn og Ingar Brattbakk (2005), "Drabantbyene – bedre enn sitt rykte?" I: Rolf Barlundhaug *Storbyenes boligmarked*. (33-66) Oslo: Spartacus Forlag
- Hjelmtveit, Vidar, Marit Unstad og Siri Ytrehus (2000), *Ung i drabantby. Foreldrekontroll og lokal tilhørighet*. Prosjektrapport 276 – 2000. Oslo: Norges byggforskningssinstitutt
- Hjorthol, Randi og Torkel Bjørnskau, (2005), "Forskjellar i bostedspreferanser i indre og ytre deler av norske storbyer". I: Rolf Barlundhaug (red.) *Storbyenes boligmarked*. (105-136) Oslo: Spartacus Forlag A/S
- Jørgensen, Marianne Winther og Louise Phillips (1999), *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag

- Kalleberg, Ragnvald (1996), "Forskningsopplegget og samfunnsforskningens dobbeltdialog". I: Harriet Holter og Ragnvald Kalleberg (red.) *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. (26-72) Oslo: Universitetsforlaget
- Lefebvre, Henri (1991), *The Production of Space*. Oxford: Blackwell Publishing
- Lefebvre, Henri (1997), "Det bymessige rommets produksjonsprosess". I: Jonny Aspen og Jon Pløger (red.) *På sporet av byen*. (43-57) Oslo: Spartacus Forlag A/S
- Lysgård, Hans Kjetil (2004), "Romlighet i studier av mennesker, steder og regioner". I: Nina Gunnerud Berg, Britt Dale, Hans Kjetil Lysgård og Anders Løfgren (red.) *Mennesker, steder og regionale endringer*. (17-26) Trondheim: Tapir Akademiske Forlag
- Newman, Oscar (1996), *Creating Defensible Space*. DIANE Publishing Company
- Neumann, Iver B. (2001), *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget
- Norberg-Schulz, Chr. (1992), *Mellom jord og himmel*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Otnes, Per (1991), "Renessanse for Gemeinschaft?" I: *Tidsskrift for samfunnsforskning*. Årgang 32: (291-311)
- Pløger, John (2001), *Byens språk*. Oslo: Spartacus Forlag A/S
- Pløger, John (1995), *Byliv og modernitet – mellom nærmiljø og urbanitet?* Dr. Art avhandling, Avdeling for samfunnsgeografi Universitetet i Oslo
- Pløger, John (1997), "På sporet av byteorien". I: Aspen og Pløger (red.) *På sporet av byen*. (5-40) Oslo: Spartacus Forlag A/S
- Pløger, John (2002), "By- og boligplanleggingen må transformeres – urbanisme vs. urbanitet" I: *Sosiologisk Årbok 2002.1* (123-162)
- Rasmussen, Tor Fr. (2005), *Det koster å bygge by, byplanlegging er mer enn arkitektur og urbanisme*. Bergen: Kolofon
- Rånes, Odd Iver (2002), "Et nærmiljø, - i skyggen av de politiske majoriteter". I: *Sosiologisk Årbok 2002.1* (163-190)
- Said, Edward W. (1995), *Orientalism*. Harmondsworth: Penguin Books

- Sartre, Jean-Paul (1993), *Eksistensialisme er humanisme*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag A/S
- Schiefloe, Per Morten (1991), *Nærmiljø i bysamfunn*. Allforsk AVH, Universitetet i Trondheim
- Simonsen, Kirsten (1993), *Byteori og hverdagspraksis*. København: Akademisk Forlag
- Simmel, Georg (1990), "Storbyene og åndslivet". I: Dag Østerberg (red.) *Handling og samfunn*. (87-102) Oslo: Pax Forlag A/S
- Sirnes, Thorvald (1999), "Alt som er fast fordamper". I: Siri Meyer og Thorvald Sirnes (red.) *Normalitet og identitetsmakt i Norge*. (29-75) Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Skardhamar, T. (2006), *Kriminalitet gjennom ungdomstiden blant nordmenn og ikke-vestlige innvandrere*. Notat 33. Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Soja, Edward W. (1996), *Thirdspace*. Oxford: Blackwell Publishing
- Stortingsmelding nr. 17 (1999-2000), *5 Innsats rettet mot fritid og nærmiljø*.
- Sæter, Oddrun og Marit Ekne Ruud (2005), *Byen som symbolsk rom*. Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo og Byggforsk
- Sæter, Oddrun (2003), *Stedsblikk, stedsfortellinger og stedsstrider. En sosiologisk analyse av tre kasus*. Rapport 3:2003 Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi Universitetet i Oslo
- Thagaard, Tove (1998), *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget
- Tvedt, Knut Are (red.) (2000), *Oslo byleksikon*. (4. utgave) Oslo: Kunnskapsforlaget
- Tönnies, Ferdinand (2001), *Community and Civil Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tönnies, Ferdinand (1990), "Gemeinschaft og Gesellschaft". I: Dag Østerberg (red.) *Handling og samfunn*. (71-86) Oslo: Pax Forlag A/S
- Tönnies, Ferdinand (1990b), "Vesenvilje og kårvilje". I: Dag Østerberg (red.) *Handling og samfunn*. (29-36) Oslo: Pax Forlag A/S
- Østerberg, Dag (1990), "Det sosio-materielle handlingsfelt". I: Trine Deichmann-Sørensen og Ivar Frønes (red.) *Kulturanalyse* (65-79) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S

Østerberg, Dag (1997), *Fortolkende sosiologi II*. Oslo: Universitetsforlaget

Østerberg, Dag (1997b), *Sosiologiens nøkkelbegreper*. Oslo: Cappelens Akademiske Forlag A/S

Østerberg, Dag (1998), *Arkitektur og sosiologi i Oslo, en sosiomateriell fortolkning*. Oslo: Pax Forlag A/S

Andre kilder:

Aftenposten Aften (12.02.2007), ”Aller best i Groruddalen”. Del: 1, Side: 6

Forsidefoto: Odd Iver Rånes

Alle kilder i denne oppgaven er oppgitt

Antall ord i denne oppgaven er 50 408 ord.

Vedlegg

Vedlegg 1: Presentasjon av de intervjuede

”Fredrik” er en snart 40 år gammel håndverker som har bodd hele sitt liv på Disen. Han har tatt over barndomshjemmet etter foreldrene og bor der sammen med kone og to barn. Boligen ligger i den øvre del av Disen, nærmere bestemt Lofthus, et område som er preget av eneboliger og tomannsboliger bygget før og like etter krigen. Begge barna er elever ved Årvoll skole.

”Bodil” er født og oppvokst i rekkehusene på Disen. Hun er i midten av trettiårene, hjemmeværende og bor sammen med mann og to barn i det samme rekkehuset hun selv vokste opp. Begge barna er elever ved Årvoll skole. Bodil er en av de som har kommet tilbake til Disen etter diverse studier i inn og utland og tatt over barndomshjemmet. Bodil er den eneste av mine intervjuede som er hjemmeværende husmor.

”Ole” er omkring femti år gammel, heismontør og har vokst opp på stedet og bor fremdeles i barndomshjemmet, en villa på Disen bygget rundt århundreskiftet. Han bor der sammen med kona ”Marianne”, og fire unger. Tre av barna er elever ved Årvoll skole, mens den yngste er elev ved Disen barneskole.

”Inger” er i midten av trettiårene, under utdanning, og bor sammen med mann og tre barn på grensen mellom Lofthus og Disen. De to yngste barna er fremdeles elever ved Årvoll skole, mens den eldste er tidligere elev ved den samme skolen. Verken hun eller mannen er vokst opp i nærheten, men likevel var det kanskje familierelasjoner som var avgjørende da de bosatte seg her.

”Roar” er i midten av trettiårene, arbeider som bankfunksjonær, er født og oppvokst på Lambertseter og bor sammen med sin kone og to barn i rekkehusene i Disenveien. De har ett

barn som er elev ved Årvoll skole, mens den eldste er tidligere elev ved den samme skolen. Kona er født og oppvokst på Disen.

”Camilla” er omkring førti år, arbeider i den lokale barnehagen og bor sammen med sin mann og to barn i rekkehusene i Disenveien. Begge barna er elever ved Årvoll skole. Hun er innflytter, men hennes mann er født og oppvokst i området.

”Helga” er om lag førti år, arbeider som mellomleder i staten, bor sammen med mann og to unger i rekkehusene i Disenveien. Det ene barnet går på Årvoll skole, mens den eldste er tidligere elev ved den samme skolen.

”Irene” er omkring førti år, bor sammen med mannen ”Kim” og to barn i blokkene på Refstad. Hun arbeider som lærer, mens Kim arbeider i Oslo Sporveier. De har to barn som begge er elever ved Årvoll skole.

”Ingunn” er rundt førti år, arbeider i hjemmesykepleien, er separert, eneforsørger for to barn og bor i en av blokkene på Refstad. Begge barna er elever ved Årvoll skole.

”Sveinung” er i midten av førtiårene, arbeider i forsvarsdepartementet, og bor sammen med kona i rekkehusbebyggelsen på Disen. De har to barn, hvorav en går på Årvoll skole og den andre på Disen skole.

”Torkild” er i slutten av trettiårene, arbeider som ingeniør, og bor sammen med kona ”Kristine” i rekkehusene i Disenveien. De har to barn, hvorav den ene går på Sinsen skole og den andre på Årvoll.

Alle de intervjuede er anonymisert

Vedlegg 2: Intervjuguide

(presentasjon av meg og prosjektet)

(opptak?)

(anonymitet)

Fortell litt om boligen

Hva var bakgrunnen for at dere valgte dette området?

På hvilken måte har det svart til forventningene?

Fortell litt om området rundt her.

Hvilke forestillinger har dere om de andre som bor her?

Fortell litt om hvilket forhold dere har til de andre beboerne her omkring.

Hvilket inntrykk har dere av dette området i forhold til deres egen oppvekst?

Hvilken kontakt har dere med venner fra den tiden?

Hvilket inntrykk har dere av barnas sosialisering?

Fortell litt om skolen til barna.

Fortell litt om hva dere og barna bruker fritiden sin til.

På hvilken måte har dette eventuelt innvirket på deres (de voksnes) sosialisering?

Hvilke forventninger har dere til det lokale fellesskapet?